

2015
06.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SALLAI JÁNOS: A magyar rendészettudomány etablációja

TARJÁN G. GÁBOR: Karhatalom a huszadik században Magyarországon

BEDNARIK DORKA: Emberi jogok a büntetőeljárásban

KARDOS SÁNDOR ISTVÁN: A hivatásosok által elkövetett katonai bűncselekmények főbb jellemzői

KAPOSSY GIZELLA: A nem ügydöntő végzések végrehajtásának felfüggesztése

HERMAN SZILÁRD: Lopás vagy lopás kísérlete?

63.
évfolyam

TARTALOM 2015/6.

- SALLAI JÁNOS** A magyar rendészettudomány etablációja
(5–28)
- TARJÁN G. GÁBOR** Karhatalom a huszadik században Magyarországon
(29–47)
- BEDNARIK DORKA** Emberi jogok a büntetőeljárásban
(48–66)
- KARDOS SÁNDOR ISTVÁN** A hivatások által elkövetett
katonai bűncselekmények főbb jellemzői
(67–85)
- KAPOSSY GIZELLA** A nem ügydöntő végzések végrehajtásának
felfüggesztése
(86–90)
- HERMAN SZILÁRD** Lopás vagy lopás kísérlete?
(91–97)
- ÉBERHARDT GÁBOR** A Szegedi Határrendészeti Kirendeltség
rendészeti tevékenységének társadalmi megítélése
(98–103)
- KORMOS TIMEA – CSATAI TAMÁS –
MENCZŐNÉ FEKETE MARGIT**
A többé már nem maceráló jog,
avagy van-e a holttest-azonosítás
hazai szabályozásának evolúciója?
(104–111)
- **KÖNYVISMERTETÉS**
Tóth J. Zoltán: Halálbüntetés pró és kontra
KOVÁCS ENDRE MIKLÓS
(112–115)
- PÁLYÁZAT** (117)

SZERZŐK 2015/6.

- BEDNARIK DORKA** jogász,
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum
- DR. CSATAI TAMÁS** vezető főorvos, Belügyminisztérium
egészségügyi koordinációs osztály
- ÉBERHARDT GÁBOR** rendőr alezredes, rendőrségi főtanácsos,
kirendeltségvezető,
Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság
Határrendészeti Kirendeltség Szeged
- DR. HERMAN SZILÁRD** idegenrendészeti előadó,
Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal
Idegenrendészeti Igazgatósága
- DR. KAPOSSY GIZELLA** titkár, Fővárosi Ítéltábla
- KARDOS SÁNDOR ISTVÁN** rendőr alezredes, kiemelt fegyelmi főreferens,
ORFK Humánigazgatási Szolgálat fegyelmi osztály,
doktorandusz, Nemzeti Közszerológiai Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskola
- DR. KORMOS TIMEA** egészségügyi referens, Belügyminisztérium
egészségügyi koordinációs osztály
- DR. KOVÁCS ENDRE MIKLÓS** tanársegéd, Nemzeti Közszerológiai Egyetem
Közigazgatás-tudományi Kar
- MENCZÓNÉ FEKETE MARGIT** címzetes főmunkatárs,
Nebek körözési nyilvántartó és szakirányító osztály
- DR. SALLAI JÁNOS** egyetemi tanár,
Nemzeti Közszerológiai Egyetem
Rendészettudományi Kar
- DR. TARJÁN G. GÁBOR** főiskolai docens,
Nemzeti Közszerológiai Egyetem
Rendészettudományi Kar
alkalmazott rendészettudományi tanszék

Májusi számunkban a szerzők közül sajnálatos módon kimaradt
Dr. Kovács Norbert Antal jogász neve.
Ezúton is elnézést kérünk a szerzőtől!

SUMMARY

Sallai, János

The evolution of law enforcement science in Hungary [5–28]

The author provides a comprehensive overview of the development and most important actors in law enforcement sciences in Hungary.

Tarján G., Gábor

Police forces in the 20th century Hungary [29–47]

The author provides an overview of the organisation of police forces in Hungary in the 20th century.

Bednarik, Dorka

Human rights in criminal procedure [48–66]

The author provides an overview of the most important procedural and substantive rules concerning the European Court of Human Rights' practice concerning criminal procedures

Kardos, Sándor István

Military crimes in Hungary [67–85]

The author provides an overview of the morphology and recent trends concerning military crimes in Hungary.

Kapossy, Gizella

Suspending non-substantive judicial decisions: an under-applied clause in the criminal procedure [86–85]

The author provides an overview of the human rights implications of not suspending coercive measures until criminal trials become final and binding in Hungary.

Herman, Szilárd

Theft or attempt? [91–97]

The author focuses on the theoretical and practical questions concerning the how a complete and an attempted theft is distinguished in Hungarian law and practice.

Éberhardt, Gábor

The social perception of the Szeged border policing department [98–103]

SUMMARY

The author provides an overview of the tasks of a Hungarian Border Policing department.

Kormos, Tímea – Csatai, Tamás – Menczóné Fekete, Margit
The evolution of the regulations concerning corpse-identification in Hungary [104–111]

The authors provide an overview of the 140-years development of corpse-identification technologies and procedures.

SALLAI JÁNOS

A magyar rendészettudomány etablációja

A magyar rendészettudomány kutatói és művelői között általánosan elfogadott, hogy a rendészeti tevékenység már az ókori államokban konkrétan tetten érhető, és maga a rendészet szó születése a görög *politeia* szóból származik, ám az akkori funkciója és jelentése nem azonos a mai rendészettel, rendőrséggel.

A rendészet tudománnyá válásának helyét, idejét tekintve mind a hazai, mind a nemzetközi tudomány képviselőinek álláspontja között lényeges eltérés van. Magyarországon az eddigi kutatások szerint a rendészettudomány első megjelenítése *Szamel Lajos* nevéhez fűződik, aki az 1977-es *Magyar közigazgatástudomány* című munkájában¹ a bevezető részben fogalmazta meg a rendészettudományt illető kételyeit. Az előbbi konkrét időpont előtt is megvolt a rendészettudomány iránti igény, vagy ismert annak más kifejezésű jelenléte a szakirodalomban. Például a XVIII. században a Kolozsvári Egyetemen a tanítandó tantárgyak² között ott található az államrendészetet és a rendőrséget.

Mára azonban a helyzet egyértelművé vált, mivel a Magyar Akkreditációs Bizottság 2012-es határozata³ elismerte tudományágként a rendészettudományt.

A Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) 2014 májusában ünnepelte fennállásának tizedik évfordulóját, ennek alkalmából született meg a *Rendészettudományi gondolatok* című kiadvány. E könyvben a rendészet fogalomtörténetének megjelenítése kapcsán a bevezetőben a következőket írtam: „*A létrejött új tudományág azonban arra kötelezi művelőit, hogy a tudományos szakmai kihívásoknak és követelményeknek feleljenek meg, és tárják fel a rendészettudomány múltját, jelenét és kutassák a jövőben rejlő lehetőségeit.*” Ennek szellemében folytattam, és folytatom tovább kutatásaimat a rendészettudomány történetének feltárása területén, és tartom fontosnak

¹ Szamel Lajos: *Magyar közigazgatástudomány*, KJK, Budapest, 1977, 9. o.

² Biró Vencel: A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. században. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 1945, 8. o. [Erdélyi Tudományos Füzetek] <http://mek.oszk.hu/08400/08459/08459.pdf>

³ 2012/8/III/2/2. MAB határozat. A rendészettudomány tudományágként való elismerésére elvi támogatás született, de szükség van meg a tartalmi jellemzők és követelmények kidolgozására.

mege erősíteni a magyar tudományos közéletben tudományági besorolást kapott rendszertudományt.

A kutatásaim folytatása során először is megvizsgáltam a számomra autentikus forrásnak számító néprajz- és térképészettudomány kialakulását, tudománnyá válásuk folyamatát. A vizsgálat során azonos tényezőket fedeztem fel: mindkét tudományterület története az ókori időszakra vezethető vissza, de tudománnyá válásuk és annak megerősödése, elismerése Magyarországon a XIX. század második felében kezdődött és a XX. század elején fejeződött be. Azon túl, hogy mindkét vizsgált tudományterületnek szakmai terminológiája, sajátos kommunikációja volt, a tudománnyá válásukhoz még további négy elem, tényező együttes meglétének bekövetkezése vezetett. Ezek a fő tényezők a következők voltak:

- egyetemi oktatás, kutatás, tanszék;
- országos szakmai civilszervezet megléte;
- szakmai folyóirat, tudományos publikációk (a tudományterület elméleti ismereteinek rögzítése, rendszerezése, közreadása);
- a tudományterület tradíciójának megteremtése.

Az előbbieket ismeretében a rendszertudomány vonatkozásában áttekintettem a négy területet, és a következő megállapításokon keresztül kívánom illusztrálni a magyar rendszertudomány etablációját, jelenlétének jogosságát a magyar tudományos közéletben.

A rendszert jelenléte, a rendszert művelőinek oktatása, felkészítése a bevezetőben is említett Kolozsvári Egyetem tematikája ismeretében több évszázada jelen van a hazai egyetemi oktatásban. Önálló egyetemi katedrát csak 2012 után, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrejöttével kapott rendszertelméleti tanszék elnevezéssel. A rendszert hivatást művelők mindig egyetértettek abban, hogy a rendszert alkalmazók felkészítése tudományos ismereteket igényel. Ezt jelképezi *Pichler Nándor* 1876-ban írt következő mondata: „*Nézetem szerint a rendőrség igazgató hivatalnokainak minden tekintetben tudományosabbnak kell lenniük, mint az itélő bírónak, mert míg a bíró a törvényt és tényálladékat veszi ítélete alapjául és pedig tanácsülésben, a rendőr számtalan esetben minden anyag hiányával tetteleg fellépni és működni kénytelen.*”⁴ S bár az írás a lehető legjobbkor, a születendő 1881-es rendőrségi törvény kapcsán látott napvilágot, sajnos nem hagyott mély nyo-

⁴ Pichler Nándor: *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Fand és Frohna Könyvnyomdája, Budapest, 1876, 15. o.

mok a rendőrségi, belügyi vezetésben, mert a következő időszakban sem kapott önálló felsőfokú tanintézetet vagy tanszéket a rendészet (rendőrség, csendőrség). A *Rendőri Lapok* 1895/5. számában egy olvasói levél a következőket írja a rendészet oktatása kapcsán erről az időszakról: „*A mai tanulmányi rendszer szerint ugyanis a rendészetet csak a közigazgatásban adják elő a jogi tanintézetekben, alig 10-10 órában. Azonban a jogi stúdiumok közt előadják a büntetőjog büntetőeljárást.*” A dualizmusban, majd a két világháború közötti időszakban a rendőrség, csendőrség tisztai állománya általában a tisztai kinevezése előtt a Ludovika Akadémián tanult, illetve a jogi egyetemen, továbbá állami felsőoktatási intézményben szerzett diplomát, amely alapul szolgált a tisztai felkészítéshez, kinevezéshez. Ezzel párhuzamosan különböző időtartamban tanfolyamokon szerezhették meg, illetve fejleszthették tovább a rendészeti ismerteket. A második világháború előtt nem jöttek létre a rendészet oktatására specializálódott állami szakintézetek. A második világháború után a politikai fordulatok nyomán a rendészet, honvédelem tisztikarát szinte teljesen kisöpörték, e miatt szükségessé vált egy új tisztikar kinevelése, amelyet szovjet mintára hoztak létre. Ennek a kívánalomnak a teljesítésére a rendészet területén 1947-ben⁵ Rendőrákadémiát⁶ hozták létre: a Belügyminisztérium kollégiumának 1970. május 28-án hozott döntése alapján 1971. szeptember 1-jén megalakult a Rendőrtisztví Főiskola. A főiskolán hároméves nappali és négyéves levelező képzés keretén belül folyt a rendészeti szakértelmiség felkészítése, és folyamatosan napirenden volt a négyéves nappali képzés, esetleg egyetemi szintű képzés megvalósítása. A főiskolai képzésben minőségi változást a bolognai rendszerre történő áttérés hozott, ennek következtében a főiskolán 2008-ban elindult a rendészetivezető-mesterképzési szak, ez később alapul szolgálhatott a főiskola egyetemi karrá válásához.

A Rendőrtisztví Főiskolán, ha megkésve is, de megvalósulhatott a tudományos igényű felkészítés. Az intézmény több évig házigazdája volt a Rendészeti Kutatóintézetnek, majd a Rendészeti Vezetőképző és Kutató Intézetnek, amelyekben lehetőség nyílt a rendészet elméletének kutatására, publikálására, oktatására. Mivel a Rendőrtisztví Főiskola főiskolai besorolású felsőoktatási intézmény volt, az itt oktatók csak más egyetemeken végezheték doktori tanulmányaikat, és más egyetemek tanszékein habilitálhattak. A Nemzeti Közszoigszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának 2012-es megalakulása

⁵ 198.900/1947. (IV/1) B. M. sz. rendelet

⁶ Magyar Rendőr, 1947/1.

gyökeres fordulatot hozott, mindez lehetővé teszi (teheti) a rendészeti doktori iskola létrehozását. Az egyetem szenátusának 131/2013. (IX. 11.) határozata pedig létrehozta a rendészetelméleti tanszéket⁷. 2013-ban a Magyar Akkreditációs Bizottság pozitív döntése nyomán a köztársasági elnök kinevezte az egyetem rendészettudományi területének első egyetemi tanárát.

Véleményem szerint mindezek garanciát jelentenek a rendészettudományi képzési oldalán arra, hogy a rendészettudomány kutatása, oktatása egyetemi szinten valósulhat meg.

„*Semmi sem lehetséges emberek nélkül, de semmi nem tartós intézmények nélkül.*”⁸ Európa egyik atyja, *Jean Monnet* mondása egy-egy tudomány kialakulására, megerősödésére is igaz. Ennek egyik fő megvalósítható formája, ha az azonos tudományterület iránt érdeklődőket egy országos szakmai civil-szervezet összefogja, lehetőséget ad a gondolatok cseréjére, vitákra, tudományos igényű szimpóziumokat, konferenciákat szervez tagjainak. Kiadványaival, szervezeti életével lehetővé teszi a tagok tudomány iránti érdeklődésének kielégítését.

Magyarországon országos jellegű közigazgatási, rendészeti tevékenység 1848 előtt az akkori feudális jellegű társadalmi berendezkedés miatt nem valósulhatott meg. Az első ilyen kísérlet az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc időszakára esett, amikor is a belügyminiszter 1848. szeptember 6-i dátummal, rendeletében „*a Budapesten belügyminiszterileg felállított országos rendőri osztály igazgatásával Hajnik Pál miniszteri tanácsnok bízott meg*”. A rövid, de harcokkal teli időszak nem tette lehetővé az 1849 márciusában kapott feladat teljesítését, az országos rendőrség felállítását, de elindított egy folyamatot. Ennek részeként az 1872-ben megszületett egyesített főváros, Budapest rendőrségéből jött létre az első állami rendőrség. E korszakban, 1862-ben látott napvilágot *Karvasy Ágoston A közrendészeti tudomány* című munkája, amely elsőként fogalmazta meg magyarul a közrendészet-tudomány fogalmát: „*A közrendészeti tudomány (Polizeywissenschaft) azon elveknek foglalataja, melyeknek alkalmazása által az államban a fenyegetődő veszélyek és háborítások közvetlenül elháríthatnak, azoknak káros következtetései megszüntetnek vagy enyhíthetnek, és az emberek fino-*

⁷ A felállított új tanszék fő profilja a rendészet elméletének eddig nem kutatott területeinek feltárása, továbbá a rendészettudomány etablációjának megerősítése, a rendészet tradíciói kutatásának, publikálásának és oktatásának elősegítése az MSc szakon. A rendészettudományi doktori iskola akkreditációja után a rendészetelméleti tanszék válhat a doktori képzés centrumává.

⁸ „Rien n'est possible sans les hommes, mais rien n'est durable sans les institutions.” *Jean Monnet*: Mémoires. Fayard, Paris, 1976, p. 412.

őbb szükségletei, melyeket a magasabb műveltség kíván kielégíttetnek. A veszélyek és a háborítások, melyeknek elhárítása a közrendészeti tudomány tárgyát képezi, származhatnak vagy az emberek gonosz akaratából, vagy azoknak vigyázatlanságából, vagy a természeti elemektől, azaz az emberi akarattól független eseményektől.” Az előbbieik alapján már nem meglepő, csak érdekesség, hogy az 1878-ban megjelenő szakmai folyóirat neve *Rendészeti Közlöny*. E folyóirat több szempontból fontos szerepet játszott a magyar rendészettudomány történetében. A 2. számában *Vélemény országos gyűlések tartása és egy országos közrendészeti egyesület létesítése tárgyában* címmel⁹ fogalmazódott meg egy rendészettel foglalkozó mozgalom, egyesület elindítására vonatkozó igény. A cikk szerint elérkezett az idő, hogy a jogászokhoz hasonlóan hívjanak össze évente egy országos „rendész-gyűlés”-t, amelynek fő feladata lehetne a rendészeti területen mutatkozó hiányok feltárása, illetve javaslatok megtétele, továbbá sor kerülhetne minden olyan kérdés megtárgyalására, amely a közrendészeti ügyek előmozdítását szolgálná. „Egy ilyen országos gyűlésnek a practikus rendészeti téren működőkön kívül bizonyára teoretikusok, mint például a jogtanárok is szívesen tagjaivá lennének, miért is élémnek az, hogy minden egyes felvetett kérdés úgy a gyakorlat mint a tudomány által felállított elmélet szempontjából is alaposan megvilágítható lenne.”¹⁰ Ebben a szellemben a rendészgyűlés országos egyesületet szervezne, amely az oktatás és a tudomány terén mutatkozó rendészeti hiányosságok pótlására „a közrendészeti egyesület lenne hivatva ezen bajon is és pedig akképpen segíteni, hogy Budapesten egy rendőrképző iskolát állítana fel”¹¹. A megfogalmazás azért feltételes módban történt, mert az említett egyesület létrehozásáról, annak működéséről levéltári dokumentumok jelenleg nem állnak rendelkezésre. De a gondolatok *Rendészeti Közlöny*ben való megjelenése arról tanúskodik, hogy a rendészet művelői már az első, 1881-es rendőrségi törvény előtt fontosnak tartották egy tudományos egyesület létrehozását, és a rendészeti¹² képzést.

Később egy másik formában jelenik meg egy civilszervezet, mégpedig a *Közbiztonság (Rendőri Lapok)* kiadójaként, a Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete. Ám az egyesület alapításáról, tevékenységéről

⁹ Rendészeti Közlöny, 1878/2., 11. o.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Az egyesület felállítására vonatkozó javaslatban a következő oktatóndó témaköröket rögzítették: általános, orvosi, katonai és rendészeti ismeretek.

szintén hiányosak a források, annyi tudható, hogy rendőrségi témában könyvkiadó¹³ szerepet is vállalt.

Az első világháború megnehezítette mind a polgárok, katonák, mind a rendészet területén szolgálatot teljesítők életét. 1921-ben vita folyt rendőrákadémia vagy internátus felállításáról. Majd Nagy Valér rendőrkapitány *A Rend* című folyóiratban konkrétan megfogalmazta az igényt „egy rendőrtiszti tudományos szakegylet” létesítésére. Szintén *A Rend* hasábjain jelent meg a bűnügyi értekezletek megtartásáról szóló felvetés, amely megfogalmazta a kriminalisztikatudomány fő területeit, a következőként prognosztizálva a bűnügyi értekezlet jövőjét: „*A most megindult bűnügyi értekezlet kinövi magát tudományos társasággá, előadókat nevel, külső szakférjfiakat hív meg előadásaira, előadókat küld ki vidéki kapitányságok bűnügyi értekezleteire s így ápolja azt a csemetét, amiből idővel az a törzs fog fejlődni, amit készen sohasem tudnánk megszerezni.*”¹⁴ A bűnügyi értekezletek megtartásáról, azok témáiról¹⁵ igen, a tervezett tudományos egyuletről nem olvashattunk a lap hasábjain, vagy más fórumokon.

A két világháború között több rendőrségi egyesületet ismerünk, ám azok vagy szociális, vagy sportolási célból jöttek létre és működtek.

A második világháború után, a baloldali fordulatot követően a fegyveres erők és rendészeti szervek tagjai számára nem volt kívánatos a civil tudományos szerveződés. Ezt a csendet törte meg az 1990-ben megalakuló Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság¹⁶, valamint a Magyar Hadtudományi Társaság, amelynek van belügyi, határőr, nemzetbiztonsági szakosztálya.

A rendészettudomány tudományos igényű művelésének, újjáélesztésének gondolata 1998 és 2002 között fogalmazódott meg, majd a szakmai élet jeles képviselői 2004-ben hozták létre a Magyar Rendészettudományi Társaságot. A rendészettudományi társaság rendeltetése: a rendészettel kapcsolatos tudományos ismeretek kérdéseinek vizsgálata és az ahhoz kapcsolódó társadalmi tevékenység összefogása.¹⁷

¹³ Például A közbiztonság almanachja 1914. évre.

¹⁴ Bűnügyi értekezlet. *A Rend*, 1921/8., 2. o.

¹⁵ Például Laky Lajos rendőrtanácsos a betöréses lopásokról tartott előadást, míg egy későbbi értekezlet egyebek között az ujjlenyomat-nyilvántartás kiterjesztésével foglalkozott.

¹⁶ Az 1990-ben alapított és 1991-ben a Fővárosi Bíróság által bejegyzett társaság a magyar rendvédelem története iránt érdeklődő szakemberek társadalmi egyesülése. Tagjai a magyar rendvédelem-történet, illetve azzal rokon fegyveres testületek történeti kutatásával és oktatásával foglalkoznak. Tagsága döntően a rendvédelmi testületek személyi állománya, közgyűjtemények munkatársai, felsőoktatási intézmények oktatói köréből kerül ki. <http://szbmrnt.atw.hu/>

¹⁷ Lásd Alapszabály. www.rendeszett.hu

Céljai¹⁸ a következők:

- a rendészettudománnyal és a rendszettel kapcsolatos tudományos ismeretek fejlesztése, az egyes rendészeti problémák tudományos vizsgálata;
- a rendszettel összefüggő és más kapcsolódó szakterületek iránt érdeklődő, azokkal tudományos igényrel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása; a rendészettudomány fejlődésének szolgálata; a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának segítése;
- megfelelő fórum teremtése a társaság tagjai részére ismereteik bővítésére, kutatásaik segítésére, szakmai eredményeik terjesztésére, publikálására, szakmai színvonaluk emelésére, továbbá érdekeik védelmére;
- a magyar rendészettudományi élet hagyományainak felkutatása, ápolása, a szakmai egység és az együvé tartozás érzésének, gyakorlatának erősítése.

A rendészettudományi társaság alapítása óta eltelt tíz évben igazolta a létrejött kapcsán megfogalmazott igény jogosságát, tevékenyen szerepet vállalt a rendészettudomány tartalmának meghatározásában, számtalan tudományos rendezvényt szervezett, illetve együttműködött más intézményekkel, tudományos civilszervezetekkel. Részt vállalt tagjai tudományos, publikációs tevékenységének népszerűsítésében, kiadványok megjelentetésében. Összességében megállapítható, hogy a társaság jelentős szerepet vállalt a rendészettudomány létrehozásában, és garanciát jelent a jövőben is a rendészettudomány etablációjának egy fontos területén a tudományos közélet megszervezésére.

A rendészettudomány civil oldalát erősíti a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán belül a közelmúltban létrehozott rendészeti elméleti kutatóműhely, amely a rendészettudomány igényes és rendszeres művelését tűzte ki célul. Szintén fontos szerep hárul a fiatal, a rendészeti témát doktori képzés keretei között kutatók egyesületi tagságára (Rendészeti Doktoranduszok Országos Egyesülete), akik rendészeti témájú konferenciák, műhelyviták szervezésével, tartásával járulnak hozzá a rendészettudomány műveléséhez.

Minden tudománynak feladata rögzíteni az elméleti ismereteket, leírni saját, továbbörökítésre szánt ismeretanyagát. Ennek a gyakorlati megvalósulását korábban a tudományos folyóiratok, kiadványok tették lehetővé, ez mára kiegészült az elektronikus változatokkal. A rendészettudományt tárgyaló kiadványok, illetve a rendészettudományi témában közölt írások a XIX. század második felétől folyamatosan, egyre bővülő számban jelentek meg a hazai

¹⁸ Uo.

tudományos és szakmai körökben. A már említett Karvasy Ágoston-kötetet főként a jog- és közigazgatási tudomány művelőinek a rendészettudomány-nal kapcsolatos művei követték. 1869-től a *Közbiztonság* című „rendészeti elméleti és tapasztalati ismereteket terjesztő” szaklap megjelenésével megkezdődött a rendészetelméleti témákat közvetítő folyóiratok váltakozó címmel való kiadása. A *Közbiztonság*ot „váltotta” az 1870 és 1875 között megjelenő *Közrendészeti Lap*, amely céljául tűzte ki a „Parlagon heverő hazai rendészeti szakirodalmunk kiművelését a rendőri törvényhozás és közigazgatás körébe tartozó egyes fontosabb kérdések elméleti fejtegetése által előmozdítani: a rendészet alapelveit a közönség laicus részével is megismertetni”¹⁹. Véleményem szerint az idézett gondolatok magukért beszélnek, és igazolják, hogy a rendészettudomány művelése a XIX. század második felében már szakmai folyóirat szintjén jelen van a hazai közéletben. Ugyanezt a gondolat-sort követi az 1878. október 29-én megjelent *Rendészeti Közlöny*, amely az első számában a rendészeti szakirodalom bővítése céljából közölte *Pázmány Dénes* cikkét a brüsszeli és párizsi rendőrségről, illetve ismertette a magyar rendőri büntető törvénykönyvre vonatkozó javaslatot. Második számától három részben közölte a már említett országos rendészeti gyűlésre, valamint később a tudományos egyesületre vonatkozó elképzeléseket.

1882-ben a sort a többször nevet váltó *Rendőri Lapok* folytatta, és 1907-től *Közbiztonság* néven jelent meg. E lap hasábjain döntően a rendészet gyakorlatával kapcsolatos hírek, tudósítások, cikkek jelentek meg. A *Közbiztonság* túl elméletinek bizonyult a rendőröknek, ezért 1913 és 1914 között új lap született: *A Rendőr*.²⁰

Az első világháború megrázkódtatásai a rendészetet is érintették, ez után egy új típusú lap, *A Rend* látott napvilágot, amelyre nagy hatást gyakorolt a trianoni békediktátum után kialakuló helyzet. „*A Rendnek címében benne van a legteljesebb társadalmi harmónia, benne van az egymásra utalt magyarság összeforrása, benne van a katonás szellem, az önfegyelem, az állami és társadalmi biztonság, – amelyek tragikus hiánya szerencsétlen hazánkat vesztébe sodorta s amelyek helyreállítása nélkül a területében és szellemében ép Magyarország helyreállítását el sem lehet képzelni.*”²¹

1926 és 1934 között a Magyar Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesületének gondozásában havi két alkalom-

¹⁹ *Közrendészeti Lap*, 1870/1., 1. o.

²⁰ Kriskó Edina: A Közbiztonságtól a Rendőrkutyáig. Rendőrségi lapok a második világháborúig. *Belügyi Szemle*, 2013/1., 84. o.

²¹ *A Rend*, 1921/1., 1. o.

mal jelent meg a *Magyar Detektív*²², illetve ezzel párhuzamosan 1927 és 1931 között *A Rendőr: A Magyar Detektív* 1934. március 1-jei számában lord *Trenchard* londoni rendőrfőnök írásában a következőt olvashatjuk: „*A bűnügyi rendőrtisztviselő nemcsak egész energiáját, tudását, képességét és szorgalmát az élet-halálharc szolgálatában kénytelen állítani, de ezen felül még olyan rátermettséggel, helyenként zsenialitással kell rendelkeznie, mintha csak valami megelevenedő divatos bűnügyi regény vagy filmjáték romantikus detektívalakja lenne.*” A szerző konkrétan utalt a londoni kriminológiai és rendőrtudományi iskolára, amely az előbbieket szellemében készítette fel a rendőr tisztviselőit.

A rendészet szempontjából jelentősebb folyóiratnak a két világháború közötti időszakban az 1934-ben induló *Magyar Rendőr* bizonyult, amely a rendőrhivatás legújabb elméleti és gyakorlati problémáit közölte.

Ebben az időszakban magas színvonalú csendőrségi és rendőrségi évkönyvek kiadására is sor került, ezek a mai napig forrásként szolgálnak a rendészet, a rendőrség, csendőrség története kutatóinak. A publikációnak nem célja a csendőrség történetének megjelenítése, de mivel a csendőrség is látott el rendészeti feladatokat, ezért fontosnak tartom megemlíteni, hogy 1893-tól jelentek a csendőrségi zsebkönyvek és a csendőrségi lapok, amelyek a második világháború után, a csendőrség feloszlásával megszűntek.

A második világháború után átértékelődött a rendészeti szervek (rendőrség, határőrség, ÁVH) szerepe, ez a korábban kiadott folyóiratok betiltásához vezetett. Ez után először „szolgálati használatos” szakmai lapok jelentek meg, mint például a határőrségnél a *Hazáért*²³, majd a rendőrségnél a *Magyar Rendőr*²⁴.

A második világháború előtt 49 évfolyamot megérvő *Belügyi Közlöny* 1945-től *Rendőrségi Közlöny* címmel, 1951-től ismét *Belügyi Közlöny* néven jelent meg, és a belügyi tárcára vonatkozó jogszabályok utasítások, ismertetőik szerepeltek benne. 1953-ban a Belügyminisztérium egy új szakmai tudományos folyóiratot jelentetett meg, a *Rendőrségi Szemlét*. A folyóirat szerzőinek fontos feladataként a gyakorlati tapasztalatok megfogalmazását, közzétételét említette a szerkesztőbizottság, szem előtt tartva továbbá a sze-

22 Kriskó Edina: i. m. 85. o.

23 A *Hazáért* című határőrségi lap később *Határőr, Ország Határ* magazin néven futott, majd a határőrségnek a rendőrségbe való 2007. decemberi beolvastásakor megszűnt.

24 1947. január 1-jén jelent meg a *Magyar Rendőr* első száma. Utódja a *Zsaru Magazin*.

mélyi állomány kommunista nevelését. A folyóiratot a korszaknak megfelelően szolgálati használatra minősítéssel adták ki.

Jelentős fordulatot hozott a rendészeti területen a Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023. számú, szigorúan titkos parancsa: a BM Kollégium 1962. április 12-i döntése alapján a minisztérium előtt álló feladatok magas szintű végrehajtása érdekében „*olyan egységes elméleti folyóiratot kell kialakítani, amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza*”. Ennek végrehajtása érdekében 1963. január 15-től az addig kiadott *Rendőrségi Szemlét, Büntetésvégrehajtási Szemlét és a Testnevelési és sport szemlét* egyidejű megszüntetéssel beolvastotta a havi megjelenésű *Belügyi Szemlébe*. A folyóiratot nyolc–tizenkétezer példányban adták ki. A korszak sajátosságai szerint az egyes szakmai területek által jelzett mellékleteket szigorúan titkos minősítéssel látták el. A folyóirat többszöri névváltoztatás ellenére ma is működik, és a magyar rendészettudomány zászlóshajója. A *Belügyi Szemlének* több mint ötvenszer volt melléklete a *Külföldi Figyelő*, benne az akkori külföldi rendészeti szakma jelentősebb érdeklődésre számot tartó írásokkal.

A korábbi Rendőrtiszti Főiskolán a *Főiskolai Figyelő* és az *Új Rendészeti Tanulmányok* összeolvasásából 2000-től jelenik meg a *Magyar Rendészet*. Napjainkban ez a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának tudományos lapja.

A előbbieket mellett különböző rendészeti területeken is léteznek szakmai tudományos folyóiratok hagyományos és elektronikus formában, például a *Határrendészeti Közlemények*.

Összegezve megállapítható, hogy a XIX. század második felétől, a modern rendészet kialakulásától, a rendészet elméletét tudományos igényességgel kutató személyeknek adott volt a publikálási lehetőség, így a leírtak elérték a rendészeti szakmai köröket, és a végrehajtó állományhoz.

A rendészettudomány tradicionális jelenlétét a rendészetfogalom történeti áttekintésével kívánom megjeleníteni. Nem terveztem e publikációval a rendvédelem kifejezést vitatni, mert úgy gondolom, hogy a következőkben bemutatott rendészet, közrendészet, rendészettudomány mintegy másfél százados jelenléte magáért beszél. Az elmúlt évtizedben hosszú időszakot zártunk le: a Magyar Tudományos Akadémia elismerte a rendészettudományt. Ennek a folyamatnak véleményem szerint az első emblematisz állomása Karvasy Ágoston említett kötete volt.

²⁵ Ugyanakkor Karvasy első legsikeresebb műve *A politikai tudományok, rendszeresen előadva. Az első kötet „az alkotmányi politikát, az általános igazgatási politikát, az igazságszolgáltatási politikát,*

A Karvasytól²⁵ korábban idézett rendészeti fogalom véleményem szerint az első magyar nyelven megalkotott rendészeti fogalom, amelynek főbb gondolatai ma is időtállóak. A rendőri tevékenységekről a következőket írta: „*A rendnek és bátorságnak fenntartása, és minden veszélynek megelőzésére, (a)mi célja a rendőri intézménynek, a rendőrségnek többféle tevékenységet ki kell fejteti, ezen tevékenységek pedig a következők: az észlelő megelőző, viszszanyomó és felfedező tevékenység.*”

1865-ben jelent meg *Pauler Tivadar* könyve, a *Jog és államtudományok encyclopaediája*. Ebben egyebek között a közrendészetet is tárgyalja. Német szerzők, valamint Karvasy Ágoston munkáira hivatkozva a következőképp vélekedik a rendészet fogalmáról: „*Az államadalom végcéljai létesítésére, a jogsértések lehetőleg megelőzésére, a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárítására, azok káros következményeinek megszüntetése szükséges; az e cél közvetlen elérésére alakított intézetek a rendészet köréhez számítanak; a rendészeti politika, vagy rendészettan annál fogva azon elvek rendszeres foglalata, melyek szerint a belbátorságot és a polgári rendet fenyegető veszélyek közvetlenül elhárítandók, azoknak káros következményeik megszüntetendők.*”²⁶ Pauler már nem általános veszélyek felszámolásáról, hanem konkrétan a jogsértések megelőzéséről, és a társadalmi rendet fenyegető veszélyek elhárításáról beszél. Pauler szerint a rendészet fő feladata a polgári rend fenntartása. A fogalomból jól kiolvasható a köz- (állami) és magánbiztonság védelme.

Ebben az időben a rendészet elterjedését, elfogadását jellemezte, hogy a korszakban megjelenő lexikonok szerzői már szükségesnek ítélték a lexikonok szócikkei között a rendészet végrehajtójának, a rendőrségnek a szerepeltetését. Így például az *Egyetemes Magyar Encyclopaedia*²⁷ 1873-ban a következőket írta a rendészetről: „*A rendőrség, azon intézkedések összessége, melyek az államban a rend és közbiztonság fenntartására és védelmére hivat-*

és a politikatudományt” tartalmazza, a második kötet a státuszgazdasági tudománnyal foglalkozik, míg a harmadik tárgya a „*fináncstudomány*”. Amint első fő művéből is kitűnik, Karvasy igen széles skálán merített a tudományokból. Főként a jog- és a közgazdaságtudomány területén alkotott kiemelkedőt. A rendészettudomány művelőinek az első kötet negyedik része izgalmas, amely a „*rendőrségi tudomány*” címen elsősorban a népesedés kérdéseit, az oktatás- és művelődésügyet, a szegényügyet, a közbiztonság és sajtószabadság, illetve cenzúra kérdéseit; az állampolgárok személyi biztonságának egyes elemeit (beleértve a ma is idetartozó témákon kívül például a párbaj, a magzatelhajtás, az óvodák, a közszükségleti cikkek szükséges kínálatának és elfogadható árának biztosítása stb. kérdéseit is); az egészségügyet, a tulajdonbiztonságot (a bűncselekményeken kívül a tűz, az árvíz, a járványos állatmegbetegedések elleni védekezésre is kitérve); és végül a rendőrség kezelését tárgyalja.

²⁶ Pauler Tivadar: *Jog és államtudományok encyclopaediája*. Emich Gusztáv, Pest, 1865, 231. o.

²⁷ *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* XI. kötet. Szent István Társulat, Buda-Pest, 1873

nók, s melyeknek végrehajtása az államkormány felügyelete alatt álló közegek által teljesítettik... A megkülönböztetés közbiztonsági és jóléti rendőrség között sokat veszített előbbi fontosságából, miután a jóléti rendőrségnek nagy részét, mint nem rendőrségi ténykedést a közigazgatás többi ágaiba osztották be.” Ugyanerről 1884-ben a Magyar Lexikon²⁸ a következőket rögzítette: „A rendőrség (lat. politia; gör. politeia; m. államigazgatás) valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tiszte valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehető elkövetni.”

A modern rendészet kialakulása a polgári Magyarországon formálódó rendőrségre is hatást gyakorolt. Így a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881-es XXI. törvényeknek a fővárosi (állami) rendőrség feladatait rögzítő 2. szakaszában már jól nyomon követhető, hogy megalkotásánál az akkori rendészetfogalmat vették alapul. Így a törvény 2. §-a szerint a fővárosi rendőrség feladata volt: „Működési területén a személy- és vagyon-biztonságot megóvni, a békét és közrendet fentartani, a büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni, s általában a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait a jelen törvény keretén belül teljesíteni.”

A rendészet és a közigazgatás közötti kapcsolat a kezdetektől vita tárgya volt. Ezt igazolják a Grünwald Béla által megfogalmazottak is. 1884-ben a következőket írta „A közigazgatás harmadik nagy funkciója az egyesekkel szemközt a rendészet. A rendészet az állam azon tevékenységét jelenti, mellyel a külső lét biztonságát, mely az emberi fejlődés fő feltételeinek egyike, megadja az állam polgárainak. A rendészet tárgya tehát valamely közveszélyes tényező s feladata a védelem a tényező hatása ellen [...] nem lehet saját rendszere, hanem a beligazgatás rendszeréhez alkalmazkodik, s a rendészet-

²⁸ Magyar Lexikon XIV. kötet. Az egyetemes ismeretek encyklopaediája. Wickens és Waldl Könyvnyomdája, Budapest, 1884

²⁹ Grünwald Béla: A közigazgatás és a személyi élet. Budapest, 1884, 222. o.

nek ugyanazon rendszere van, mint a beligazgatásnak [...] a rendészet tevékenysége (negatív) fenntartó és oltalmazó.”²⁹

Grünwaldhoz hasonlóan Csiky Kálmán is a közigazgatás részeként határozta meg a rendészetet. 1889-ben kifejtett álláspontja szerint, a rendőri igazgatás – mint közigazgatási tevékenység – súlypontja az egyén létfeltételeinek megteremtése, vagyis hogy a „személynek úgy a természet, mint, az emberek fékezhetetlen ereje részéről fenyegetett biztonsága megóva és védelmezve legyen. Az államhatalomnak e célra irányzott tevékenysége, intézkedései és intézményeinek összessége képezi a rendészetet és az erre vonatkozó közigazgatási jogszabályok alkotják a rendészet jogát.”

A korszak sokszínűségét jelzi, hogy a rendészet témakörében többen, főként a közigazgatásban dolgozók ragadtak tollat, hogy kifejtésük véleményüket. Ezt a sort színesíti Kovács Pál is, aki 1887-ben kecskeméti jogakadémiai tanár, és a rendészet fogalmát a következőképpen jelenítette meg: „A rendészet alatt értem tehát az állam lakosok külső életfejlődését fenyegető veszélyek elhárítása a közigazgatási tevékenységeket.” Megjegyezte, hogy a rendészet magában foglalja a végrehajtói hatalom tevékenységét meghatározó és irányító jogszabályokat és az állami intézmények összességét is. Ez után a rendészetet a következő három fő ágazatra osztotta:

1. államrendészet, helyesebben állambiztonsági rendészet (állambiztonságot fenyegető veszélyek megelőzése, elhárítása);
2. közrendészet, helyesebben társadalombiztonsági rendészet (társadalmi közrend, csend fenntartása);
3. közbiztonsági, helyesebben személy- és vagyonbiztonsági rendészet (egyes személyek vagyon batorlétének megóvására vonatkozó végrehajtó hatalmi tevékenység).

A titkos rendészetrel nem vagy csak érintőlegesen foglalkoztak a rendészet művelői. Ezek közül kiemelkedik Fekete Gyula, aki a *Jogtudományi Közlöny* 1877. október 19-i számában *A titkos rendészet jellege, és szervezetéről* címmel írt publikációt. A szerző a titkos rendészetet a „közönséges rendészet-igazgatás” egyik kivételes orgánumának definiálta, amelynek a következő két alapvető formája a

- polgári titkos rendészet (amelynek feladata a rablók, tolvajok, gonosztevők ellenőrzése. Ezt a szerző egyszerűen csak polgári rendészetnek nevezte).
- politikai rendészet (az állam biztonsága ellen irányuló bűntettek, vétségek, népmozgalmak titkos ellenőrzésével foglalkozik).

Mint minden új, így a rendészet is kereste a helyét. A XIX. század második felében többször vitáztak a jog és a közigazgatás jeles művelői. Így egyebek között a *Magyar Közigazgatás* 1896. május 3-i számában is ismét előkerült a rendészet kontra közigazgatás vita. *Kiss Mihály* írásában³⁰ kifejtette, hogy a közigazgatás a rendészetből fejlődött ki, és a rendészetelmélet tárgyalása vezetett a közigazgatási jog elméleti alapjainak felismeréséhez. Véleménye szerint a rendészet és a közigazgatás is az állam szervezeti cselekvősége, a közigazgatás fogalmi köre azonban bővebb, mint a rendészeté, továbbá megállapítása szerint a közigazgatásnak van rendészete, de a rendészet maga nem közigazgatás, de van igazgatása, azonban a rendészet követi a közigazgatást. A szerző a rendészetet a következőket értette: „a rendészet pedig azon államszervezeti cselekvőség mely pozitív és negatív irányban kényszerjoggal felruházva biztosítani törekszik, a közfejlődés érdekében kifejtett államszervezeti működés sikerét az emberi cselekvőségből vagy mulasztásból származó veszélyek ellenében”. *Kiss Mihály* írására *Falcsik Mihály* a következőképp reflektált: „a rendészet a közigazgatás egyik ága, amely megelőző állami tevékenység hárítja el amaz akadályokat, melyek az állam célok elérését veszélyeztetik”³¹. S bár mindkét szerző azonos forrásokra utal, mégis a rendészet kapcsán ellentétes következtetésekre jutottak. A vita lezárásaként *Kiss Mihály* megjegyezte, hogy az élet iskolája tanította meg, hogy a közigazgatást el kell választania a rendészettől. A vita a *Magyar Közigazgatás* lapjain lezárult ugyan, de a szakmai közéletben azóta is folyamatosan jelen van. Így napjainkban is vita tárgya a rendészettudomány más tudományágakhoz való viszonyulása, a közrend, a közbiztonság fogalma stb.

Az 1906-os *Magyar Jogi Lexikon* a modern állam rendkívül fontos ágának tartja a rendészetet. A rendészet címszó alatt kitér arra, hogy a rendészet egyetemes jellegű, közérdekű közigazgatási funkció, amely a közigazgatás teljes ügykörét áthatja. A rendészet fogalom, tevékenység felvezetésében a lexikon utal a *Robert Mohl* és *Lorenz von Stein* közötti vitára, és *Concha Győző* rendőrségről szóló tudományos műveire.

A rendészeti szakmai berkeken belül a rendészettudomány művelői által megalkotott rendészet fogalma és a rendészetet gyakorlatban is megtestesítő egyik legfontosabb intézmény, a rendőrség feladatai között a hasonlóságok jól tetten érhetők. Így nem meglepő, hogy az 1909-ben kiadott *Rendőri Lexikonban* a következőket olvashatjuk: „Rendészet alatt értjük az állam belügyi

³⁰ *Kiss Mihály*: *Közrendészet. A rendészet és közigazgatás. Magyar Közigazgatás, 1896/18.*

³¹ *Magyar Közigazgatás, 1896/20.*

igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független, és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármas felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást, és a felderítést. A tételes rendőri jogon túli ezen körben kell helyet foglalnia a diszkréciónárius jognak is melynek ugyancsak sohasem szabad e határokat átlépnie.” A lexikonban összefoglaltak a korszak szabályzataiban is megjelennek. Újdonsága, hogy elsőként rögzítette a rendőrség diszkréciónárius jogait, ami a mai napig él. Az 1907-ben kiadott *Magyar Jogi Lexikon* a rendészetet egyértelműen közigazgatási funkcióként határozza meg, bár elismeri, hogy a rendészetnek van önálló funkciója is, mint például „...a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása ezzel kapcsolatban személy és vagyonbiztonság fenntartása”.

A napjainkban ismert és használt közrend, közbiztonság fogalmak pontos meghatározására már a XX. század első évtizedeiben történtek próbálkozások. Ezek közül is kiemelném a Révai Nagy Lexikonban által közétettet. E szerint: *Közrend: az állam és társadalom rendje együttvéve, vagyis az embereknek a jog és természet határai közt való szabad együttélése. Közbiztonság: az a társadalmi rend, melyben az egyéni, társadalmi és állami feladatok megvalósítására törekvő egyéni és együttes működésben bekövetkező zavar vagy veszedelem ellen a lehetőségig biztosítva van, a bekövetkezett veszedelmek pedig elháríthatnak és azok okozóival szemben meg is torolthatnak.*

A rendészet, rendőrség témakörében a XX. század elején kiemelkedőt alkotott Concha Győző³², a magyar közjogtudomány egyik legjelesebb képviselője, a politika és alkotmányelmélet konzervatív felfogású művelője, akinek eszméi, rendőrséggel, rendészettel kapcsolatosan kifejtett véleménye a mai napig elismerést vált ki a szakmai közegekben. Széles körű munkássága az államtan (politika), az alkotmányjog és a közigazgatás-tudomány kérdéseit fogta át. *Politika* című művében³³ kifejtette, hogy „a közrend embereknek közös célra való együttműködése, melyet a jog és a természet határol, de a mely működés a jogi és természeti határok közt, nemcsak az állami szerveknél, de a magánosoknál is szabad”. Továbbá definiálta az állam és a társadalom rendjét: előfeltételeinek létesítését és biztosítását a rendőrség feladata-

³² Jogtudor, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, 1846. február 10-én Marcalton született. Családjá a XIX. század első felében vándorolt be Milánóból és Nagyszombaton telepedett le. Concha Győző iskoláit Pápán és Győrött a bencések gimnáziumában végezte; a jogot 1864–1868-ig a budapesti egyetemen hallgatta, s egy félévre Stein Lőrincz előadásaira ment Bécsbe.

³³ Concha Győző: *Politika*. Budapest, 1905, 308. o.

ként határozta meg. Szerinte a rendőrség a társadalmi rendet állandó őrkdés-sel, támadások megakadályozásával, és a megzavart rend helyreállításával, továbbá a támadások tényleges megszüntetésével, illetve a jogrend helyreállításával tudja fenntartani. E gondolatok a mai napig érvényesek.

A rendészet sokszínűségére és a közigazgatáshoz való tartozására utal tan-könyvében *Kmety Károly*, amikor arról ír, hogy (az igazgatási rendőrség) „*annyiféle ez a rendészet ahány köre van a közigazgatásnak*”. Továbbá véle-ménye szerint a rendészetet a veszélyforrások alapján lehet megkülönböztet-ni, amely lehet:

- biztonsági (amely az emberi jogellenes akaratból eredhető veszély megelő-zésére szolgál);
- igazgatási (tárgyat, érdeket, életviszonyt fenyegető veszélyek megelőzése);
- politikai (nemzetiségi, sajtórendészet);
- közrendészeti (egyesek jogellenes akaratából eredhető veszély elhárítása)³⁴.

A hazai és a nyugat-európai rendészet, rendőrségek jó ismerője volt *Dornik Henrik*, aki személyesen is tanulmányozhatta egyebek között a párizsi, bécsi, berlini rendőrségek munkáját, és összehasonlította a magyar állapotokkal. Megállapította, hogy a német, angol és a francia nyelv azonos szót használ a rendőrségre mint szervezetre, és a rendészetre mint funkcióra. Magyarorszá-gon a XIX. század elején a nyelvújítás után találkozhatunk először a rendőr szóval, ami ekkor szervezetet és funkciót is jelölt, majd a XIX. század köze-pétől egyértelművé válik a rendészet és rendőrség tartalmi elhatárolódása. Dornik Henrik 1922-es előadását megjelenítő írásában egyértelműen fogal-maz a rendőrség és rendészet viszonyáról: „*a rendőrség az a közhatalmi szerv, mely a fennálló jogrendet a közvetlenül fenyegető veszéllyel ellen kény-szerítő eszközökkel is megvédeni tartozik*”. Ebből jól kitűnik, hogy a rendőr-ség nemcsak egy fegyveres őrszervezet, hanem egyben hivatal is. Továbbiak-ban még ír arról, hogy véleménye szerint a rendőrség jogosítványa nem terjed ki mindenre, amit rendészetnek neveznek, mert szerinte minden igaz-gatásnak megvan a rendészete.

Tomcsányi Móric jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja, 1929-es székfog-lalójában kiemelt figyelmet szentelt a rendészet témakörének. Így külön viz-gálta a rend, közrend, jogrend összefüggéseit, a rendőri funkció célját. Meg-állapította, hogy nagyon sok esetben nagyon nehéz a határ megvonása a rendőri és a közigazgatási funkciók között. Egyetértett Concha Gyözővel,

³⁴ Kmety Károly: A magyar közigazgatási jog kézikönyve. Budapest, 1905, 294–295. o.

hogy a rendőri funkciónak elengedhetetlen ismérve a szabad mérlegelés, azaz a diszkrecionalitási jog. Tomcsányi véleménye szerint a „*rendőri ténykedés is a közigazgatás körébe tartozik, a rendőri igazgatás csak egy faja a közigazgatásnak*”.

A történelem különös fintora, hogy a rendészetfogalomról pont a legvésezterhesebb időkben született könyv³⁵, amikor a jogi korlátok nélküli rendészet vált a „társadalomirányítás” alapvető eszközévé. Szerzője, Tóth József szerint „*Olyan a rendészet mint a tükör, amely az állam mindenkori képét annak jogi struktúrájában visszatükrözi*”.

A magyar közigazgatás kiemelkedő ismerője, tudósa és szolgálója Magyar Zoltán fő művében a következőket írta a rendészetéről: „*rendészet a közrendnek az egyesek által való megzavarása elleni védekezést értik. A rendészet a közigazgatásnak egyik ága, amelynek hatásköre a közigazgatás minden más ágába belenyúlik, ezért tartozik az általános igazgatáshoz (72. §), de célja határozottan körül van írva: az általános nyugalom, biztonság és a rend biztosítása. A rendészet nem pozitív, hanem védő, elhárító tevékenység. Ebben is különbözik a szakirányú közigazgatástól, amelynek pozitív feladatai vannak.*”³⁶

Magyar Zoltán a rendészet feladatait a következő fő csoportokba sorolta be:

- A közrend fenntartása, s ha kell, helyreállítása.
- A közbiztonság fenntartása.
- A politikai vagy államrendészet.
- Közigazgatási rendészet.
- Igazságügyi rendészet.
- A rendőri büntetőbíráskodás.

A XIX. század végén és a XX. század elején megfogalmazott rendészetfogalmak között jól érzékelhetők az átfedések, és az, hogy a rendészet feladatainak végrehajtója többnyire (de nem kizárólagosan) a rendőrség. Ez azonban mára már nem ilyen egyértelmű, ugyanis a rendőrség mellett más rendészeti szerv is jelen van.

A második világháború után a magyar rendészet és közigazgatás teljes átalakítására került sor. Mivel Magyarországon a második világháború után hatalomra jutó baloldal a rendészet eszméjét az előző korszak szülöttjének, a polgári jogfejlődés termékének tulajdonította, ezért a szocializmus időszaká-

³⁵ Tóth József: Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban. Eger, 1938, 167. o.

³⁶ Magyar Zoltán: Magyar közigazgatás. Budapest, 1942, 280. o.

ban a fegyveres erőket és a fegyveres testületeket szovjet mintára szervezték meg. A második világháború utolsó éveiben a rendészet militarizálódott, és a szocialista években megerősödött. Azzal, hogy a szocializmus időszakában a rendőrség feladatrendszerébe utalták a titokrendészeti feladatokat, megismétlődtek a Habsburg-időszakban tapasztaltak, így a rendőrség az állampolgárok számára újra népszerűtlenné vált, többségük elutasító volt a rendőri állománnyal. Ebből adódóan a rendészet, a közigazgatás-tudomány művelői is csak később fordítottak érdemi figyelmet a rendészet fogalmának tisztázására, újbóli megfogalmazására. Az 1972-ben megjelent közigazgatási tankönyvben leírtak szerint: „*a szocialista államban a rendészet államigazgatási ágazat, amely a közrend és a közbiztonság védelmezésére hivatott, továbbá, hogy a szakágazatok rendészeti feladatait nem a rendészeti apparátusnak, hanem a szakágazati szerveknek kell ellátniuk*”³⁷. A rendszerváltás után Szamel Lajos, visszanyúlva a gyökerekhez, megállapította, hogy „*a rendészet úgy határozható meg, mint olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlen zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul*”³⁸.

Szamel Lajos mellett szintén maradandó rendészetfogalmat alkotott Magyar államigazgatási jog tankönyvében Berényi Sándor. Szerinte „*A rendészet közigazgatási tevékenység, s mint ilyen, elsősorban olyan hatósági tevékenységnek minősül, amelynek célja a közbiztonság, a közrend jogilag szabályozott rendjének megóvása, fenntartása, a közreműködés a megsértett jogrend helyreállításában. A rendészet a közigazgatás legrégebbi tevékenysége.*”³⁹

A rendészet közigazgatási jellegét erősíti a Baraczka Róbertné és Szikinger István szerzőpáros megállapítása, e szerint „*Rendészetten azt a közigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában*”⁴⁰.

A fogalmak iménti bemutatása alapján megállapítható, hogy a rendészet a modern államban az a közigazgatási tevékenység, amelynek társadalmi rendeltetése a jogellenes emberi magatartásokból keletkező veszély elhárítása.

37 Berényi Sándor: Magyar államigazgatási jog, különös rész. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972, 255. o.

38 Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Rendészeti Tanulmányok, 1992/1., 7. o.

39 Berényi Sándor: Magyar államigazgatási jog. Különös rész. ELTE ÁJTK, Budapest, 1993, 213. o.

40 Baraczka Róbertné – Szikinger István: A rendészeti igazgatás. Magyar Közigazgatási jog. Különös rész európai kitekintéssel. Budapest, 1999, 383. o.

A rendészet mai helyzetét illusztrálja és egyben a jövőre vonatkozó képet fest Finszter Géza. E szerint: „A rendészettudomány az állam- és jogtudományoknak azon ágazat, amelynek kutatási tárgya a rendészet szervezete, működése és a rendészeti jog. A rendészettudomány sajátos módszertana azoknak a társadalomtudományi metodikáknak az összessége, amelyek alkalmaznak a kutatási tárgy feltárására. A rendészettudomány rendszere visszatükrözi a rendészeti rendszerre jellemző struktúrát.

A rendészet tana azoknak a tudományos módszerekkel feltárt fogalmaknak és törvényszerűségeknek a rendszerbe foglalt összessége, amelyek alkalmasak a rendészet működésének, szervezetének és jogi szabályozásának leírására és fejlesztésére. A rendészet tana a gyakorlati tapasztalatok, az empirikus tények szintetizálásával elméleti tudást és gyakorlati ajánlásokat kínál a rendészet

- társadalmi rendeltetésének és történelmi gyökereinek a feltárásához,
- a tevékenység kritikai elemzéséhez,
- a szervezet célszerű kialakításához,
- a rendészeti jog megalkotásához,
- a működés hatékonyságának növeléséhez és törvényességének erősítéséhez,
- a rendőri teljesítmények méréséhez és a minőségbiztosításhoz,
- a szakmai követelmények és értékek megteremtéséhez,
- a rendészet anyagi-technikai és módszertani szükségleteinek a felméréséhez,
- az állomány kiválasztásához, képzéséhez, valamint a továbbképzéshez és a karrier megtervezéséhez,
- a rendészeti menedzsment kialakításához,
- a rendészetnek a közigazgatás szervezetébe történő ellentmondásmentes illeszkedéséhez,
- a rendészet és a társadalom együttműködésének elősegítéséhez,
- egyes rendészeti tevékenységek társadalmasításához,
- a rendészeti hatóságok és a magánrendészetek együttműködéséhez,
- a rendészetnek a bűnözés kontrolljához való hatékony hozzájárulásához,
- a rendészeti feladatok kijelöléséhez a büntető igazságszolgáltatás előkészítő szakaszában,
- a rendészet nemzetközi integrációs együttműködésének támogatásához,

41 Finszter Géza: A társadalomtudományok és a rendészet. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Rendészettudományi gondolatok. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalakulásának egy évtizedes jubileuma alkalmából. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014, 13–30. o.

- a rendészeti stratégiák megalkotásához, a büntető politika alakításához, végül
- a rendészeti reformok sikeres tervezéséhez és végrehajtásához.”⁴¹

A rendészettudomány etablációját vizsgálva megállapítható, hogy a rendészet szervesen illeszkedik Magyarország polgárosodási, modernizálódási folyamatába, és a XIX. század második felétől folyamatosan jelen van. A több mint százötven éves időszak elméleti, gyakorlati munkája nyomán a rendészettudomány egyetemi katedrát kapott, művelői ma már több hagyományos és elektronikus tudományos folyóiratban publikálhatnak, így az évek folyamán bőséges lett a szakirodalma. A rendészettudományért tenni akarók, illetve a rendészettudomány iránt érdeklődők számára különböző szakmai, tudományos civilszervezetek kínálnak lehetőséget tudományos viták, konferenciák, szimpóziumok és más rendezvények megszervezésével, lebonyolításával, kiadványok sokszorosításával. A rendészettudomány etablációjának megerősítéséhez vezethet a rendészeti doktori iskola közeljövőben várható elindulása, illetve tovább erősíthetné egy önálló rendészeti kutatóintézet felállítását. Fontosnak tartom továbbá, hogy ne vesszenek el azok a tapasztalatok, elméleti és tárgyi emlékek, amelyek ma még különböző helyeken (Budapest, Körmen, Apátistvánfalva, Tarnaméra stb.) fellelhetők. Ezért célszerűnek tartanám ezek közös múzeumi intézménybe szervezését.

A rendészettudomány etablációját erősítik az EU-ban⁴² és más külföldi országokban is zajló törekvések is, ezek lényege a biztonság felértékelődése folytán egy hiteles rendészettudomány létrehozása, beágyazása a tudományok rendszerébe.

IRODALOM

Balla Zoltán: A rendészet fogalmának tisztázásához. *Magyar Közigazgatás*, 2000/1.

Benárd Ágost: Magyar Rend. Magyar közrendet népszerűsítő könyvtár, Budapest, 1939

Beregnyi József (szerk.): Rendészettudományi szöszedet. A magyar rendészeti szervek által gyakrabban alkalmazott szakmai szócikkek gyűjteménye. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2008

Borbély Zoltán – Kapy Rezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942

Christián László: Alternatív rendészet. PhD-disszertáció. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2010

⁴² Hans-Gerd Jaschke: Rendészettudomány. Egy európai megközelítés. Cepol, 2008.
https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/PGEAPS_summary_hungarian.pdf

- Concha Győző:** A rendőrség természete és állása szabad államban Székfoglaló értekezés. MTA, Budapest 1901
- Concha Győző:** Politika. Budapest, 1905
- Csiky Kálmán:** A magyar állam közigazgatási joga II. kötet. Budapest, 1889
- Dornik Henrik:** Külföldi rendőrségek. A német, osztrák és francia rendőrségek szervezete és működése. Pátria, Budapest, 1916
- Dornik Henrik:** A rendőrség intézményének fejlődése. Budapest, 1922
- Ernyes Mihály:** A magyar rendőrség története. Belügyminisztérium, Budapest, 2002
- Fekete Gyula:** A titkos rendészet jelentősége és szervezetéről. *Jogtudományi Közöny*, 1877/43.
- Fekete Gyula:** A centralizáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. *Jogtudományi Közöny*, 1878/38.
- Finszter Géza:** Európai rendészeti modellek és a magyar rendőrség. Kriminológiai Közlemények, 57. Budapest, 1999
- Finszter Géza:** A rendészet rendszere. In: **Irk Ferenc (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok 39. OKRI, Budapest, 2002, 37–71. o.
- Finszter Géza:** A rendészet elmélete. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003
- Finszter Géza:** Rendészet – rendvédelem közjogi megközelítésben. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, IX. Pécs, 2008
- Fórizs, Sándor:** International Perspectives on Police Education and Training. In: **Stanislas, Perry (ed.):** International Perspectives on Police Education and Training: Police training and education in Hungary. Routledge of Taylor & Francis Group, London–New York, 2014, pp. 175–192.
- Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Rendészettudományi gondolatok. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014
- Hacker Ervin:** A világháború hatása a kriminalításra. Pécs, 1925
- Hautzinger Zoltán:** A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei. *Magyar Rendészet*, 2015/1.
- Ivancsics Imre:** Hozzászólás a rendészet meghatározásához. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I. Pécs, 2002, 2–7. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/2002/ivancsics.pdf>
- Jaschke, Hans-Gerd – Bjørgo, Tore – Romero, Francisco del Barrio – Kwanten, Cees – Mawby, Robin – Pagon, Milan:** Perspectives of Police Science in Europe. Final Report, Cepol, April 2007
https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/website/Research_Science/PGEAPS_Final_Report.pdf
- Jaschke, Hans-Gerd – Neidhardt, Klaus:** Moderne Polizeiwissenschaft als Integrationswissenschaft. Ein Beitrag zur Grundlagendiskussion. *Polizei & Wissenschaft*, Nr. 4, 2004
- Jaschke, Hans-Gerd:** Rendészettudomány. Egy európai megközelítés. Cepol, 2008
https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/PGEAPS_summary_hungarian.pdf
- Kántás Péter:** A rendészet fogalmához. *Új Rendészeti Tanulmányok*, 1997/1.

- Karvasy Ágost:** A közrendészeti tudomány. Pest, 1862
- Karvasy Ágost:** A közrendészeti tudomány és culturpolitika. Pest, 1870
- Katona Géza:** A kriminálpolitikai és a rendészettudományi fogalomrendszer analízise, az egységes fogalomhasználat biztosítása. 4. sz. előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához. Budapest, 2008
- Katona Géza:** A rendészettudomány terminológiája, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 13. Pécs, 2012 <http://www.pecshor.hu/periodika/XIII/katona.pdf>
- Kedvessy György:** Országos és Pest városi rendőrtügyi szabályrendeletek. Pest, 1872
- Keleti Géza:** A bűnügyi múzeum. *A Rendőr*, 1921. február
- Kmety Károly:** A magyar közigazgatási jog kézikönyve. Budapest, 1905
- Korinek László:** A bűnügyi tudományok helyzete. *Magyar Tudomány*, 2007/12.
- Korinek László:** Rendészet a tudásalapú kockázati társadalomban. *Belügyi Szemle*, 2011/1.
- Kovács Pál:** Rendészet. *Jog*, 1887/17.
- Kovács Tamás:** A rendészettudomány a modern társadalomban. Pécs, 2011 <http://www.pecshor.hu/periodika/XII/kovacs.pdf>
- Kriskó Edina:** A Közbiztonságtól a Rendőrkutyáig. Rendőrségi lapok a második világháborúig. *Belügyi Szemle*, 2013/1.
- Magyary Zoltán:** Magyar közigazgatás. Budapest, 1942
- Malatinszky Jenő:** Rendészeti codex I. rész. Közbiztonsági rendészet. Állami rendészet. Budapest, 1926
- Markovich Miklós:** A szaklap problémája. *A Rendőr*, 1927/1.
- Márkus Dezső (szerk.):** Magyar Jogi Lexikon hat kötetben. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1907
- Mohl, Robert:** Die Polizey-Wissenschaft. Tübingen, 1832
- Nagy János:** A község rendészete. Martineum Rt., Szombathely, 1941
- Nagy Valér:** Van-e külön rendőri tudomány? *A Rendőr*, 1928. február
- Nyíri Sándor:** Rendészet az alaptörvény tükrében. *Belügyi Szemle*, 2012/10.
- Parádi József (szerk.):** A magyar rendvédelem története. Osiris Kiadó, Budapest, 1996
- Parádi József:** Rendvédelem vagy rendészet. *Belügyi Szemle*, 2001/2.
- Patyi András:** „Rendészet – közigazgatás – bírói jogvédelem. Aktuális gondolatok a rendészettudomány kapcsán. *Belügyi Szemle*, 2013/1.
- Pauler Tivadar:** Jog- és államtudományok encyclopaediája. Emich Gusztáv, Pest, 1865
- Pavlik Ferenc – Laky Imre:** Határrendészet. Pátria, Budapest, 1907
- Petrovics László:** Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat. Budapest, 1884
- Pichler Nándor:** Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről. Fanda és Frohna Könyvnyomdája, Budapest, 1876
- Rédey Miklós – Laky Imre (szerk.):** Rendőri lexikon. Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve. Pátria, Budapest, 1909
- Salgó László – Tóth László:** Rendészet a jogállamban. *Magyar Rendészet*, 2004/1.

- Sallai János:** Néhány rendészeti fogalom a múltból. Pécs, 2008 <http://www.pecshor.hu/periodika/2008/sallai>
- Sallai János:** A rendészet fogalmának kialakulása és történetének áttekintése- Rendészettudományi gondolatok. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014
- Sas Ferenc:** A 125 éves fővárosi rendőrség története. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2006 <http://www.rendeszet.hu/documents/A125eveselsozvoval.doc>
- Spaller Endre:** A rendészettudomány bevezetője. *Magyar Rendészet*, 2004/1.
- Szabó András:** Helyet kér a rendészettudomány. *Magyar Rendészet*, 2004/1.
- Szabó Imre:** A rendészettudomány múltja, jelene és jövője. 2011 http://www.bm-tt.hu/cucok/letolt/rendtudtar/RendeszettudomanyMagyarorszagon_v5_szabo.pdf
- Szamel Lajos:** Magyar közigazgatás-tudomány. Budapest, 1977
- Szamel Lajos:** A modern rendészet-fogalom és következményei. In: **Ádám Antal (szerk.):** Jubileumi tanulmányok. Janus Pannonius Tudományegyetem Jogtudományi Kar, Pécs, 1985, 253–264. o.
- Szamel Lajos:** A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest, 1990
- Szamel Lajos:** A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. *Rendészeti Tanulmányok*, 1992/1.
- Szamel Lajos:** A polgári magyar közigazgatás-tudomány. In: **Lőrincz Lajos (szerk.):** Közigazgatás-tudományi Antológia. Államigazgatási Főiskola–ELTE Államigazgatás Jogi Tanaszék, Budapest 1994, 121–138. o.
- Szikinger István:** A magyar rendvédelmi jog alapjai. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2012/26. http://epa.oszk.hu/02100/02176/00012/pdf/EPA02176_rendevedelem_torteneti_fuzetek_2012_26_133-140
- Szilágyi János:** A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig. Budapest, 1960
- Tisza Miksa:** Magyarország rendőrségének története. 2. kiadás. Pécs, 1925
- Tomcsányi Móricz:** Rendészet – közigazgatás – bírói jogvédelem. Budapest, 1929
- Vásárhelyi Gyula:** Rendészet. Rendőri büntetőbíráskodás, a rendőri hatóságok és közegek részvétele a büntügyi nyomozásban. Rendőrigazgatás. Budapest, 1911
- Virányi Gergely:** Gondolatok a rendészettudományhoz. Pécs, 2002 <http://www.pecshor.hu/periodika/2002/viranyi.pdf>
- Zsoldos Benő:** A rendészeti törvények angol ősei. *Jogállam*, 1934. január–február

EGYÉB FORRÁSOK

- Szervezeti és szolgálati utasítás a m. kir. csendőrség számára. 1887
A Rendőr, 1927/1.
Rendőri Lapok, 1882/3.
 Rendőrségi almanach. Budapest, 1923
Rendőrségi Szemle, 1953/1.

Magyar Közrendészet, 1890–1891
Magyar Rendőr, 1934/1.
Magyar Detektív, 1926/1.
Detektív Szemle, 1923. október 15.
A bűnügyi rendészet. *Ügyvédek Lapja*, 1901/39.
A Rend, 1921–1923
A rendőrkutya, 1934
Közbiztonság (Rendőri Lapok) I–XIV. évf.
Közbiztonság, 1869/1.
Közrendészeti jog 1–2. *A Jog*, 1894/37.
Közrendészeti Lap, 1870/1.
Belügyi Szemle, 1962–2014

1840. évi IX. törvénycikk a mezei rendőrségről
1871. évi XL. törvénycikk a gátrendőrségről
1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről
198.900-1947. IV/1. B. M. rendelet
A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0023. sz. parancsa. Budapest, 1962. július 18.
1974. évi 17. törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról

TARJÁN G. GÁBOR

Karhatalom a huszadik században Magyarországon

Már az 1881-es rendőrségi törvény is foglalkozott a rendőrség karhatalmi és fegyverhasználati jogával „nagyobb mérvű” népcsoportosulás, illetve „lázdás” esetén, aminek eredménytelensége esetén a katonaságot kellett csapaterőként bevetni.¹ A belügyminiszter által kiadott, 1893-tól érvényes szolgálati utasítás három évtizedre határozta meg a rendőrség működését.² A csapaterőt a Mosonyi utcában elhelyezett lovas osztály jelentette, amelyet szükség esetén az ugyancsak ott állomásozó tartalékosztály rendőreivel erősítettek meg. Utóbbi fő erejét a próbaidős és újonc rendőrök adták.

1918-ban az októberi forradalom győzelme utáni demonstrációk és tüntetések szükségessé tették egy közbiztonsági célokat szolgáló csapaterő létrehozását. Ezért november 2-án kiszolgált altisztekből és tisztekből a Belügyminisztérium felügyelete alatt megalakult a Budapesti Védőrség, amelynek elnevezése hamarosan Budapesti Állami Rendőrségi Karhatalomra változott.³ Létszáma háromezer fő körül mozgott. A rendőrséget támogató másik karhatalmi alakulat a szervezett (szociáldemokrata) munkásokból álló Népdőrség volt, amelynek vörös karszalagot viselő tagjai önálló intézkedésre nem jogosultak. A Tanácsköztársaság idején a belügyi népbiztosság által 1919. március 26-án létrehozott Vörös Őrség jelentette az elsődleges rendőri csapaterőt, amely kiegészítő részét alkotta a Vörös Hadseregnek is, azaz egységeit a hadsereg kötelékébe lehetett áthelyezni. Állományába átvették a korábbi rendvédelmi szervek tagjait is, csendőröket, rendőröket, határrendőröket stb. A rendfenntartó erők közé különböző különítmények, csoportok is tartoztak, mint például a Falk Miksa utcai tengerészdandár karhatalmi különítménye. Leghírhedtebb e szervezetek közül a mintegy kétszáz főt számláló Cserny-különítmény (ismertebb nevén a Lenin-fűk) volt, amelynek tagjait nem véletlenül neveztek „bőrruhás terroristák”-nak.

¹ 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről, 32–34. §

² A szolgálati szabályzatot halála előtt Török János főkapitány készítette. Rendeletként 1892. 10.338 tk. eln. szám alatt *A rendőri őrség rendeltetése és hatásköre szervezeti szabályzata és általános szolgálati utasítása* címmel jelent meg.

³ 10.646/1918. sz. belügyminiszteri rendelet: Ideiglenes szervezési szabályok és utasítások.

1919. október 1-jével, az önkormányzati rendőrségek államosításával létrejött az egységes „magyar királyi államrendőrség”. *Ráday Gedeon* belügyminiszter 1921. július 2-án megszemlélte a Mosonyi utcai laktanyában – ahol a fővárosi rendőr-főparancsnokság működött – elhelyezett 429 fős őrszemélyzetet (114 lovas, 275 tartalék, 40 tanosztály). „*Ezt az állandó létszámú karhatalmi alakulatot a rendőrség államosításakor a váratlan esetek, utcai megmozdulások, tüntetések során szükségessé váló rendőri beavatkozásra szervezték meg.*”⁴ 1919-ben kezdődött meg a Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése is, amely katonai mintára szervezett rendvédelmi szervként karhatalmi erőként is működött.

1932. január 8-án a Mosonyi utcai rendőrlaktanyában karhatalmi századot hoztak létre, amelyet 1934. április 16-án – a létszám megduplázásával – zászlóaljja fejlesztettek. A zászlóalj tagjait folyamatosan oktatták. A rendőrbot, kard, pisztoly, karabély használatát éppúgy ismerniük kellett, mint a gépfegyver, a golyószóró és a páncélkocsi kezelését. A zászlóalj négy századból – és a zenekarból –, századonként négy szakaszból, szakaszonként két rajból állt. „*Létszáma: 10 tiszt, 13 altiszt, 8 altiszti vizsgát tett tiszt, 384 rendőr. A zászlóalj állománya az ideiglenes minősítésű rendőrökből és az egyes osztályokról vezényeltékből állt, így az állomány kétharmada folyamatosan változott. Ez alól csak a törzsszázad volt kivétel, amely főkapitánysági készenlétben volt. A törzsszázadhoz vezényelt altisztek és rendőrök kiválogatása megkülönböztetett figyelemmel történt, akiknek legalább 5-10 évi szolgálattal kellett rendelkezniük.*”⁵

Két századot (első és harmadik) az Üllői úti Mária Valéria-rendőrtelenen, míg a második és negyedik századot a Mosonyi utcai rendőrlaktanyában helyezték el. A zászlóalj karhatalmi szolgálatot látott el tömegmegmozdulások idején, szükség esetén továbbra is felhasználták a próbarendőröket, valamint kerékpáros, lovas szakaszokat és a rendőrzenekart is erre a feladatra. A zászlóalj parancsnokává *Mihály Lajos* rendőr főfelügyelőt nevezték ki. 1938-ban a karhatalmi zászlóaljból százan láttak el állandó készséget, közülük huszonten teljes felszereléssel azonnal bevezethetők voltak.

A Mosonyi utcában kezdte meg működését 1945-ben a budapesti rendőr-főparancsnokság, s a korábbihoz hasonló szervezeti felépítésben a karhatalmi zászlóalj (Magyar Államrendőrség Budapesti Karhatalmi Zászlóalja). A

⁴ Keserű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924). Rendvédelem-történeti Füzetek, 1994/5., 86. o.

⁵ Sas Ferenc: A 125 éves fővárosi rendőrség története. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2006, 32. o. <http://www.rendeszet.hu/documents/A125eveselsozsoval.doc>

zászlóalj látta el a miniszterelnökségi és képviselőházi őrségi szolgálatot, objektumokat őrzött, ellátta az államrendészeti vezényléseket és karhatalmat nyújtott a razziákhoz. A zászlóaljon belül működött egy rohamosztag a védett helyen megbúvó veszélyes bűnözők elfogására és speciális feladatok végrehajtására. 1946 elején felállították a II. sz. riadó karhatalmi zászlóaljat is, majd szeptembertől a központi kiképző zászlóalj segítette a karhatalmi tevékenységet. 1949-ben az Államvédelmi Hatóság részeként megszervezték a belső karhatalmat. A rendőr karhatalmi egységekből és toborzott hivatásos állományból 1949–1950-ben Budapesten egy karhatalmi és egy őrségi zászlóaljat, hat megyeszékhelyen, a nagyvárosokban és a kiemelt objektumokban őrségi századokat hoztak létre. 1950 közepétől a karhatalom fokozatosan áttért a sorozott állományra. Májusban vonultak be az első sorköteles fiatalok a hároméves – néhány évvel később 27 hónapos – karhatalmi szolgálatra. A biztosítási, őrzési, karhatalmi feladatok ellátása mellett részt vettek szökött személyek, határsértők felkutatásában, elfogásában, elemi csapások elhárításában, a káros következmények felszámolásában, a kötelező beszolgáltatás teljesítésének biztosításában. Az 1953-as átszervezés után (BM Belső Karhatalom) 1954. október 21-én a belügyminiszter parancsba adta egy 350 fős karhatalmi zászlóalj felállítását – a BM budapesti főosztálya vezetőjének alárendelve –, amely három századból és egy motorkerékpáros szakaszból állt. Egy század állandó készütségben volt, a másik kettő közbiztonsági (járőr)szolgálatot látott el. A fővároson kívül egy karhatalmi-őrségi ezred Pécsen, egy-egy zászlóalj Győrött, Szombathelyen, Szegeden, Debrecenben és Miskolcon állomásozott. 1956 októberében karhatalmi egységek harcoltak a rádiónál, a Köztársaság téri Budapesti Pártbizottság épületében, a déli vasúti összekötő hídnál, a Róna utcai BM-objektumnál, a Fehér úti Finommechanikai Gyárnál, az Athenaeum Nyomdánál, a gellérthegyi emlékműnél és még több ponton Budapesten. A harcokban negyvenkilenc karhatalmi tiszt, tiszthelyettes és sorozott halt hősi halált. Néhány karhatalmi alegység az október 30-i feloszlítás után is együtt maradt.

1956. november 9-én a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és a Magyar Szocialista Munkáspárt közös határozatban foglalt állást az új karhatalom felállításáról. (Ezt megelőzően már november 7-én *Pócze Tibor* rendőr vezérőrmagy mint az Országos Rendőrkapitányság vezetője megparancsolta az Országos Rendőrkapitányság Karhatalmi Ezredének felállítását *Falus György* alezredes parancsnoksága alatt, objektumvédelmi és járőrszolgálati feladattal.⁶) A fegyve-

⁶ Az Országos Rendőrkapitányság Vezetőjének 1. sz. napiparancsa. Budapest, 1956. november 7. <http://osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/13-40.pdf>

res erők minisztere, *Münnich Ferenc* november 8-án szolgálattételre jelentkezésre szólította fel a tiszteket. Először katonai, majd belügyi területen szervezték újjá a karhatalmat. Utóbbi bázisát a Mosonyi utcai rendőrlaktanyában tartózkodó négy száz rendőr és hatvan partizán alkotta. Münnich Ferenc utasítása és *Soós György* ezredes, Budapest új rendőrfőkapitánya parancsa alapján kellett létrehozni a BM Karhatalmi Ezredet⁷, amely a fővárosi főkapitányságon belül működött. A karhatalmisták kétnyelvű igazolványában is a „budapesti karhatalmi ezred tagja” felirat szerepelt. A Belügyminisztérium a decemberben létrehozott ezeröttszáz-ezerhét száz fős ezredet – *Guba László* parancsnoksága alatt – rendőrökből, határőrökből, a volt államvédelmi szervek és a partizánszövetség tagjaiból, a pártszervezetek által toborzottakból állította fel. Működését mintegy három ezer-öttszáz önkéntes segítette. Az ezredparancsnokság és a *Béres István* vezette I. zászlóalj a Mosonyi utcában helyezkedett el. A II. zászlóalj *Kiss Kálmán* parancsnokságával a Böszörményi úti laktanyában, a III. zászlóalj *Orbán Miklós* vezetésével a Hunyadi-laktanyában állomásozott.

A karhatalmisták és a rendőrök között nem volt felhőtlen a viszony, amit bizonyít, hogy a karhatalmisták III. zászlóaljának 18 fős küldöttsége 1957. január 1-jén felkereste az akkor még nagy hatalmú *Marosán Györgyöt* – aki következő hónapban a Központi Bizottság adminisztratív titkáráként *Kádár János* helyettese lett –, és előadták problémáikat: 1956. december elején úgy tájékoztatták őket, hogy korszerű fegyverzettel és technikával szerelik fel őket, ami vontatottan vagy egyáltalán nem történik meg. Hiába kértek, nem kaptak komolyabb feladatokat, és ezt szándékosnak tartják. A rendőrség egyes vezetői – véleményük szerint – lebecsülik a karhatalmistákat, objektumországban látnak el, aminek következménye, hogy esetenként karhatalmi feladatokra csak az egység tizenöt százaléka bevethető. Fegyvereik használhatatlanok, igazolványaikat nem fogadják el a rendőrök, és előfordul, hogy beviszik őket a kapitányságra. S volt olyan társuk, akit igaztalanul vádolva, hogy lövöldözött, gumibottal megverték. A személyi állományt felháborítja egyes rendőri vezetők és rendőrök magatartása. „*Pl. a Ferihegyi repülőterén őrsparancsnoka – Uj fhdgy. – olyan színezetű eligazítást tartott, amelyből az következett, hogy az őrség feladata a repülőteret megvédeni a szovjet katonáktól, hogy azok ne lopjanak el semmit. Ugyanezen a repülőterén szolgálatot teljesítő rendőrök szolgálat közben isznak, fegyverüket pálinkáért eladják.*”⁸ Úgy vélik, a rend-

⁷ 10-10/1956. BM sz. utasítás; 13/1956. BM sz. parancs.

⁸ A szóban előadott panaszokat írásban rögzítették, és Marosántól eljuttatták Kádárnak (is), aki január 4-én olvasta. 5-56 Budapesti Forradalmi Karhatalmi Ezred III. zászlóalj.

<http://osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/15-56.pdf>

őri vezetők egy része azon a véleményen van, hogy az ellenforradalmat szétzúzták, a karhatalmi alakulatokra februárig számítanak, utána ebben a formában fel kell számolni őket. Javasolták, hogy fejlesszék őket önálló alakulattá, ne tartozzanak a rendőrség állományába, hanem legyenek a kormány közvetlen tartaléka.

A karhatalmi ezred fegyveres politikai szervként működött, amit a feladatait rögzítő karhatalmi utasítás is tükrözött. Belső feladatokra szerveződött, a forradalom teljes katonai és politikai felszámolására. Őriztek objektumokat, a Ferihegyi repülőtértől kezdve hidakon és benzinraktárakon keresztül a kormánygarázsig. Részt vettek a forradalom teljes felszámolásában, tüntetések oszlatásában, letartóztatásokban. Az egységeket nyitott teherautókon szállították az egyik bevetési helyszínről a másikkra. Az I. zászlóalj kijelölt alakulata végezte *Buncsák László* parancsnoksága alatt Kádár János és Münnich Ferenc személyi biztosítását hat-hat fővel. Feladatukat Kádár személyi titkárai, *Erdélyi Károly* és *Ribánszky Róbert* határozta meg. 1957 elején, amikor az emberek tömegével menekültek a zöldhatáron keresztül Nyugatra, az ezred kapta feladatul a határ megerősítését. Egy-egy század végezte a Győr–Sopron és a Győr–Hegyeshalom vasútvonalak ellenőrzését, más egységek a csornai határörkerületben tevékenykedtek. Voltak egységek, amelyek már Budapest után, Biatorbágy és Komárom térségében szedték le a vonatról a menekülőn akarókat. Néhány hét múlva sorkatonák váltották fel a karhatalmistákat.

Május 1-jén, a Hősök terén tartott nagygyűlésen Kádár János külön szólt a karhatalomról mint olyan fegyveres erőről, amelyet a rendőrségen belül elsőként szerveztek újjá, s amely kemény fellépésével szerzett érdemeket. (Győrött november 11-én alakult meg a karhatalmi zászlóalj 126 fővel. A zászlóalj részeként működtek a karhatalmi századok Mosonmagyaróváron és Sopronban. Karhatalmi egységek más nagyobb vidéki városokban – például Salgótarjánban – is működtek.) Június 28-án (más helyeken: július 5-én) a belügyminiszter 25. számú parancsával létrehozták az ORFK Karhatalmi Parancsnokságot *Solymosi József* rendőr ezredes vezetésével.⁹ Az indok: „*Jelenleg a karhatalmi egységek vezetés szempontjából nincsenek központilag összefogva, mely csökkenti a karhatalmi egységek ütőképességét, szolgálati rendszerének, kiképzésének egységes irányítását.*” Ezért az ország összes rendőr-karhatalmi és őrségi egysége minden tekintetben az új parancsnokság

⁹ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 25. számú parancsa. Budapest, 1957. június. 28. BM. (8-76/232/1-19571) 6-200/1957 <http://osaarchivum.org/files/fa/3572/1/16-39.pdf>

irányítása alá került, azaz a budapesti főkapitány sem rendelkezett közvetlenül a karhatalmi zászlóaljakkal. Ettől kezdve az objektumok őrzését is a „si-ma” rendőri állománnyal kellett megoldani; emiatt a miniszter megemelte a rendőri őrszemélyzet létszámát. Budapesten egy karhatalmi és őrségi ezred, Miskolcon, Debrecenben, Szegeden, Szombathelyen, Győrött és Pécssett egy-egy zászlóalj tartozott az új, centralizált parancsnokság alá.

A Honvédelmi Tanács 1958. március 14-én rendelkezett arról, hogy a karhatalom hivatásos állományát 1959. március 1-jéig sorozott állományra kell lecserélni. A sorállományú feltöltéssel párhuzamosan az ideiglenes szolgálatot ellátó, belügyi és polgári életből érkezett dolgozók visszatértek munkahelyeikre.

Az alkoholt kedvelő karhatalmisták mint a „Munkás-Paraszt Kormány megbízható, erős támaszai” azonban gyakran „önkényeskedtek”, ennek következtében többen meghaltak, illetve súlyos sérülést szenvedtek. Ezért 1957. március 28-án a belügyminiszter parancsban írta elő a „forradalmi törvényesség” betartását, és megtiltotta a szolgálat alatti szeszital-fogyasztást.¹⁰

1957 januárjában az MSZMP ideiglenes intézőbizottságának döntése alapján kezdődött el a munkásőrség szervezése a csehszlovák „népőrség” mintájára. Az egységek szakmai irányítása az illetékes (kerületi, megyei) rendőrkapitányságok alá került, míg a felvétélről a pártbizottságok döntöttek.¹¹ Március 9-én a munkásőrség országos parancsnoka és az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének parancsa a két – egyébként egymással rivalizáló – szervezet együttműködéséről kimondta egyebek között, hogy „*karhatalmi feladatok végrehajtása esetén a munkásőrség egységei csak csapatalakulatokban használhatók fel, rendőri és karhatalmi egységekkel közösen*”.¹²

1961. január 1-jétől a BM karhatalomban a tisztelen és tiszthelyetteseken kívül sorozott állományúak is szolgáltak, így töltve le 27 hónapos katonaidejüket. Ezekre a parancsokat életük árán is végrehajtó fiatalokra azért volt szükség, mert a karhatalom – a hivatalos megfogalmazás szerint – csak így tudta biztosítani a Magyar Népköztársaság belső rendjének védelmét.¹³

10 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 4. számú parancsa az egyes karhatalmi egységeknél meglévő durvaságok megszüntetéséről. Budapest, 1957. március hó 28-án. 6-200/1957. http://www.betekinto.hu/dokgyujt_7

11 Germuska Pál – Murányi Gábor: A látható légió. Így született a munkásőrség. Heti Világgazdaság, 2001. február 3., 73–77. o.

12 A Munkásőrség Országos Parancsnokának és az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének 1. számú parancsa a Munkásőrség egységei, a rendőri szervek és a karhatalmi alakulatok együttműködéséről Szám: 8-102/1957. 1957. március 9. http://www.betekinto.hu/dokgyujt_4

13 Utasítás a BM. Karhatalomnál szolgálatot teljesítő honvédek és tisztesek számára. 1961. ÁBTL-4.2.-10-178/1961 http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_178_61.pdf

1961. március 27-én újabb belügyminiszteri parancs szabályozta a karhatalom igénybevételét.¹⁴ A dokumentum bevezetője arról tájékoztat, miért van szükség az 1957-es parancs hatályon kívül helyezésére. Az azóta eltelt időszakban a BM karhatalom alárendeltségében, szervezeti felépítésében és személyi összetételében változások történtek, *Biszu Béla* belügyminiszter a szervezetet az ORFK alárendeltsége és irányítása alól a belügyminiszter első helyettesének rendelte alá. Egyes megyékben megszűntek a karhatalmi egységek, máshol nagyobb létszámúvá alakították őket. Végül hivatásos állományról sorozott állományra tértek át.

A karhatalmat egyrészt a Magyar Népköztársaság rendeje ellen irányuló (megdöntés, gyengítés) célból szervezett csoportosulás, tömegzavarás megakadályozására, feloszlására, megszüntetésére lehetett igénybe venni, ha ez a rendelkezésre álló rendőri erők erejét meghaladta. Másodszor az állam területére juttatott ellenséges személyek vagy csoportok felkutatására, elfogására, vagy felszámolására. Harmadszor biztosítási – delegációk, speciális vasúti szállítmányok, ünnepségek, sportversenyek – feladatokra, negyedszer súlyos bűncselekmény elkövetésével gyanúsított vagy emiatt elítélt bűnözők felkutatására és elfogására, ötödször nagyobb létszámot igénylő razziák végrehajtására, amelyek rendőri szakképzettséget nem igényelnek. Végül elemi csapásokból eredő károk kiterjedésének megakadályozására, ezek területén a közrend, köznyugalom fenntartására.

A karhatalmat a rendőrség részéről a budapesti és megyei főkapitányok vehették igénybe. Század erőig kirendelés útján azon ezred vagy zászlóaljparancsnoktól, amelynek működési területéhez tartozott a megyéjük, zászlóalj erőig a BM karhatalom parancsnokának, ennél nagyobb erő esetén a belügyminiszter első helyettesének engedélyével. A főkapitányok általi igénylésre egy századnál nagyobb erőt nem lehetett rendelkezésre bocsátani. A kirendelt karhatalmi erő a feladat végrehajtásának idejére a kirendelő szerv vezetőjének alárendeltségébe került. A karhatalmi erők elhelyezkedését és működési területét mutatja a *táblázat*.

A parancs előírta, hogy a karhatalmi parancsnokok és a megyei főkapitányok szorosan működjenek együtt, kölcsönösen támogassák és tájékoztatásuk egymást a karhatalmi egység igénybe vehető létszámáról és harckészültségéről, illetve a megye területén jelentkező ellenséges megmozdulásokról.

¹⁴ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 006. számú Parancsa. Budapest, 1961. március hó 27-én. Belügyminisztérium 10 – 21/6/1961. BRFK Központi Irattára 1-e-N. BRFK Titkárság 111-01/4-1961.

Karhatalmi egységek és működési területük

Karhatalmi egység	Székhelye	Működési területe (város, megye)
Budapesti Forradalmi Karhatalmi Ezred	Budapest	Nagy-Budapest, Pest
2. Karhatalmi Őrségi Ezred	Pécs	Baranya, Tolna, Somogy
1. Karhatalmi Zászlóalj	Miskolc	Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád
2. Karhatalmi Zászlóalj	Debrecen	Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár, Szolnok
3. Karhatalmi Zászlóalj	Szeged	Csongrád, Békés, Bács-Kiskun
4. Karhatalmi Zászlóalj	Szombathely	Vas, Zala, Veszprém
5. Karhatalmi Zászlóalj	Győr	Győr-Sopron, Komárom, Fejér

A *Tihanyi Sándor* alezredes, a főkapitány első helyettese által kiadott végrehajtási utasítás szerint a politikai nyomozó osztály vezetőjének és a közbiztonsági helyettesnek „*a főváros területén megmutatókozó, vagy várható ellenséges megnyilvánulásokról a Bp. Forradalmi Karhatalmi Ezred parancsnokát*” először április 30-ig, majd szükség szerint negyed-, illetve félévente kellett tájékoztatnia.¹⁵

1961. április 28-án készült el az *Együtműködési terv a BM. Karhatalmi Parancsnokság és a BM. Budapesti Rendőrfőkapitányság között*, amelyet Soós György ezredes, budapesti rendőrfőkapitány és *Valencsák János* vezérőrnagy, a karhatalom parancsnoka írt alá.¹⁶ E szerint a karhatalom rendszeres segítséget nyújt egy századdal a sportrendezvények biztosításában; közös terv alapján kerülhet sor kiürítésre és tömegosztatásra. A főkapitányság köteles tájékoztatni a karhatalmi parancsnokságot a főváros területén tervezett azon tömegmegmozdulásokról, gyűlésekről, ahol tömegosztatásra kerülhet sor, 48 órával az esemény előtt. „*Sportrendezvényeknél, razziáknál az egységek felhasználása úgy történjen, hogy egy rendőr és két karhatalmista teljesítsen együtt szolgálatot.*” A sportrendezvényeken a szükséges intézkedéseket a rendőrség biztosítási parancsnoka határozza meg, végrehajtásukért a karhatalmi alegység parancsnoka a felelős.

Az együtműködési terv rögzítette, hogy „*a karhatalmi egységek feladatainak meghatározásánál figyelembe kell venni a karhatalmi kiképzés elveit*”. Ezt azért kellett hangsúlyozni, mert „*a karhatalmi egységek beosztottjai speciális rendőri szakképzettséggel nem rendelkeznek*”, és ennek megfelelő

¹⁵ Végrehajtási utasítás az 1961. évi 006. számú miniszteri parancshoz. Budapest, 1961. április 11. BRFK Központi Irattára 1-e-N. BRFK Titkárság 111-01/4-1961.

¹⁶ Együtműködési terv... Budapest, 1961. április hó 28-án. 00626/1968. sz. BRFK Központi Irattára 1-e-N. BRFK Titkárság 111-01/4-1961.

adatokat lehet meghatározni számukra: biztosítás nyílt területen, kutatás, foglyórzés, -kísérés stb.

Az aktához csatolt melléklet szerint a fővárosi főkapitányság vezetése és az ezred parancsnoksága 1972-ig minden évben közös értekezleten felülvizsgálta az együttműködési tervet, de mivel annak tartalmát „a jövőre nézve is” jónak és reálisnak tartották, nem kívántak változtatni. 1972. január 15-én azonban már arról olvashatunk, hogy „*Dr. Vörös Balogh István r. ezds. Közbiztonsági helyettes elvtárs tájékoztatása szerint az együttműködési terv újbóli felülvizsgálására nem került sor, tekintettel arra, hogy néhány hónapon belül várható magasabb jogszabályi rendelkezés megjelenése*”. A májusi feljegyzés pedig már jelzi, hogy a közeljövőben változás lesz, mivel „*a parancstervezet elkészült és jóváhagyásra a Belügyminiszter elvtársnak felterjesztették*”, de kibocsátásának időpontja még ismeretlen.

Pap János belügyminiszter a BM karhatalom számára 1962 decemberében kiadott parancsában utasította a karhatalmi parancsnokságot, hogy „*dolgozza ki a »Különleges rendeltetésű erők« elleni harc megvívásának elveit és módszereit gyakoroltassa be az egységeket ilyenirányú tevékenységek végrehajtására*”, valamint szorosabbá kell tenniük az együttműködést a fegyveres erőkkel.¹⁷

Meg kell jegyezni, hogy a honvédelmi bizottság 1962-ben elrendelte a munkásőrség közbiztonsági és karhatalmi célú felhasználását is (elemi csapások és tömegszerencsétlenség esetén a rend helyreállítása, belső zavargások megszüntetése, rendezvénybiztosítás) más fegyveres szervekkel történő együttműködés keretében.¹⁸

A bizottság határozata alapján készült el a rendőrség, a határőrség, a munkásőrség és a karhatalom együttes alkalmazásának országos terve 1963. január 23-án. Aláírói *Kőrösi György* rendőr ezredes, BM II. főcsoportfőnök, *Korom Mihály* vezérőrnagy, a BM Határőrség országos parancsnoka, *Papp Árpád*, a munkásőrség országos parancsnoka és *Valencsák János* vezérőrnagy, a BM karhatalom parancsnoka.¹⁹ A békeidőben történő közös fellépést a belügyminiszter első helyettese irányítja, helyettese a munkásőrség orszá-

¹⁷ A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0043. számú parancsa. Budapest, 1962. december 27. ÁBTL 4.2. – 10-21/43/1962.

http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_43_1962.pdf

¹⁸ 5/140/1962. sz. Honvédelmi Bizottság határozata a BM fegyveres szervei (rendőrség, határőrség, karhatalom) és a munkásőrség együttműködéséről a Magyar Népköztársaság belső rendje biztosítása érdekében.

¹⁹ A tervet Pap János belügyminiszter „Belügyminisztérium 10-332/1963.” szám alatt hagyta jóvá. BRFK Központi Irattára 1-e-N 01-06. BRFK Titkárság

gos parancsnoka. A riasztási normákat rendőrök és munkásőrök részére négy órában, határőrök és karhatalmisták részére két órában határozták meg. A rendőrség, határőrség, karhatalom részére országos jelentőségű esemény bekövetkezésekor a belügyminiszter, a munkásőrség részére a MSZMP KB első titkára adhatott engedélyt az együttes alkalmazásra.

Ennek alapján készült el márciusra a BRFK, a karhatalom fővárosi egysége és a budapesti munkásőrség „rendkívüli események idején történő együttes alkalmazásának szabályozása”.²⁰ Aláírói Soós György rendőr ezredes a Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetője és *Ruzsbatzky László*, a munkásőrség budapesti parancsnoka. A riasztási normaidőt a belső karhatalom részére két, rendőrök részére három, munkásőrök részére négy órában határozták meg. Az országos együttműködéshez hasonlóan a fővárosban a budapesti rendőr-főkapitány és a MSZMP Budapesti Pártbizottság első titkára – kerületi események esetében a MSZMP kerületi pártbizottság első titkára – engedélyével lehetett közös fellépést végrehajtani.

A kerületi kapitányságvezetőknek és munkásőrparancsnokoknak az előbbi parancs alapján kellett még márciusban elkészíteniük az együttműködési tervet.

1963. december 21-én jelent meg Kőrösi György rendőr vezérőrnagy, belügyminiszter-helyettes és Papp Árpádnak, a munkásőrség országos parancsnokának közös parancsa a két szervezet fokozottabb együttműködéséről.²¹ Ebben elsősorban a közös munkával – járőrözés stb. – kapcsolatos szabályokat rögzítették, és hogy melyek azok a tevékenységek, amelyeket a munkásőrök önállóan végezhetnek. Foglalkozott a munkásőrök oktatásával, rendészeti képzésével.

A BM-sorállomány rendszeres politikai nevelésben és harc kiképzésben részesült, így alkalmassá vált szolgálati feladatainak végrehajtására. A csapattevékenységet igénylő állambiztonsági, közbiztonsági és biztosítási feladatokat (például hadsereggyakorlatok körzeteinek lezárása) végezte, őrizte a kiemelt fontosságú objektumokat, a különleges elbírálás alá eső vasúti szállítmányokat. Részt vett az állami és pártvezetők utazásának biztosításában, eredményesen hajtotta végre hét éven keresztül a határműszaki és árvízve-

²⁰ A Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetőjének és a munkásőrség budapesti parancsnokának 1. sz. közös parancsa. Budapest, 1963. március 6. BRFK Központi Irattára 1-e-N 01-06. BRFK Titkárság, 111-035/1963.

²¹ A Magyar Népköztársaság belügyminiszter-helyettesének és a Munkásőrség Országos Parancsnoka 0013. számú közös parancsa. Budapest, 1963. december 21. ÁBTL 4.2. – 10-27/13/1963. http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_27_13_63.pdf

szély-elhárítási feladatokat, a csaknem minden esztendőben ismétlődő állategészségügyi zárlatokat. Kiemelkedő teljesítményt nyújtottak az 1965. évi dunai és az 1970. évi tiszai árvíz idején. A hetvenes években jelentősen megváltozott az a társadalmi-gazdasági környezet, amelyre eredetileg a karhatalmi feladatokat meghatározták. A belügyi munka súlypontja – az állambiztonsági területet leszámítva – a hagyományos közrend-közbiztonság megszilárdítása irányába tevődött át. Ennek megfelelően a szakszerűséget szem előtt tartva képezték ki a karhatalmi állományt, s a karhatalmista a rendőr segítőjeként, mint járőrtárs vett részt a közterületi szolgálatban.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1969. november 26–28-án foglalkozott a karhatalmi feladatok újraszabályozásával, majd közel egy év múlva a Politikai Bizottság meghozta erre vonatkozó döntését. A Központi Bizottság abból indult ki, hogy az országban nincsenek a szocializmus építésével szembenálló osztályok. Ezért az állam elnyomó szerepe folyamatosan csökken, a belső rend megszilárdítása lehetővé teszi a karhatalmi erő átalakítását.

A Politikai Bizottság 1970. október 20-án határozatot hozott a karhatalmi feladatok új módon történő megoldására, és intézkedett, hogy erre a célra a belügyi erők mellett a néphadsereg és a munkásőrség kijelölt erői is rendelkezésre álljanak. Az alakulatokat készenléti rendőri erővé kell átszervezni, Budapesten egy ezerhatszáz fős készenléti rendőri ezred, Miskolcon egy hat-száz fős zászlóalj létrehozásával, amelyeket 1975-ig kell feltölteni hivatásokkal.

Ezután a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, a munkásőrség országos parancsnoka és az Országos Tervhivatal elnöke közösen előterjesztette részletes tervét a Minisztertanács honvédelmi bizottságának, amely a végleges döntést meghozta.²² A határozat kimondta, hogy a karhatalmi feladatok irányítása, tervezése, szervezése, végrehajtása békeidőben és a mozgósítási időszakban egyaránt a Belügyminisztérium feladata, és azt belügyi erőkkel kell megoldani. Szükség esetén bevonandók a munkásőrség helyi erői, s ha ők sem elegendők, a Magyar Néphadsereg kijelölt egységeit kell igénybe venni. A honvédelmi bizottság utasította a belügyminisztert, hogy a Készenléti Rendőri Ezred felállításával párhuzamosan szüntesse meg a BM Karhatalom Országos Parancsnokságát, és csapatait és az új ezredet töltsse fel hivatásos állománnyal. Az „átállítás” a tervek szerint négy ütemben zajlott. 1971-ben – egyebek között – őrzési feladatok (hajmáskéri robbanóanyag-

²² A Minisztertanács Honvédelmi Bizottsága 2/221/1971. számú határozata a karhatalmi feladatok megoldásáról.

raktár, BM-rádióállomások stb.) átadásával, az ezred egy budapesti századának és egy miskolci szakaszának felállításával kezdődött, és 1974-ben a Készenléti Rendőri Ezred budapesti és miskolci még hiányzó alegységeinek felállításával fejeződött be.²³

A Készenléti Rendőri Ezred elsőrendű feladata a népköztársaság állami és társadalmi rendjét veszélyeztető belső ellenséges tevékenység, az ország közbiztonságát, törvényes rendjét súlyosan veszélyeztető tömegjellegű megmozdulás megakadályozása, illetve elfojtása, a törvényes rend helyreállítása volt. A rendfenntartásban súlyos elemi csapások, tömegserencsétlenségek esetén is szerepe volt az alakulatnak. A területi rendőri szervekkel együttműködve az ezred részt vett a közrendvédelmi és rendezvénybiztosítási feladatok ellátásában is, fontos létesítményeket és szállítmányokat őrzött.

A honvédelmi bizottság határozata alapján adta ki a belügyminiszter a *A BM Karhatalom átszervezése készenléti rendőri alakulattá* című parancsát.²⁴ Majd egy újabb parancsban 1973. június 1-jével hatálytalanította a 006/1961. sz. BM parancsot, és ettől kezdve – a karhatalmi „önállóság” megszűnése miatt – nem kellett együttműködési tervet készíteni.²⁵ Ezt követte a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a munkásőrség országos parancsnokának az első, a második és harmadik lépcsős csapattevékenységet közösen szabályozó parancsa.²⁶

Tisztázták az egyes szervek közötti hatásköri és felelősséghatárokat, meghatározták a Készenléti Rendőri Ezred feladatát.

1. Karhatalmi, fegyveres biztosítási és őrségi feladatok:

- a) A Magyar Népköztársaságban karhatalmi feladat az a belbiztonsági csapattevékenység, amely biztosítja
 - a népköztársaság állami és társadalmi rendjének veszélyeztetésére, illetve megdöntésére irányuló belső ellenséges tevékenység megakadályozását, elfojtását;
 - az ország közbiztonságát, törvényes rendjét súlyosan veszélyeztető tömegjellegű tevékenység megakadályozását, a törvényes rend helyreállítását;

²³ Ütemterv a karhatalmi feladatok megoldására vonatkozó 2/221/1971. számú HB határozat végrehajtására, a BM Karhatalmat érintő kérdésekben. Kőrösi György r. vezérőrnagy miniszterhelyettes. Budapest, 1971. május 15. <http://osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/5-7.pdf>

²⁴ 009/1971. BM. sz. parancs

²⁵ 015/1972. BM. sz. parancs

²⁶ BM–HM–MOP 01/1972. sz. parancs.

- súlyosabb elemi csapások, tömegszerencsétlenségek esetén a rend helyreállítását és fenntartását.
 - b) Fegyveres biztosítási feladat az a csapaterővel végrehajtandó tevékenység, amelynek célja meghatározott esetekben a személy- és vagyonbiztonság védelme, a rend fenntartása, valamint az ezen esetekre előírt szabályok érvényre juttatása.
 - c) Őrségi feladat a meghatározott vezető szervek, honvédelem szempontjából fontos létesítmények és szállítmányok őrzése és rendkívüli viszonyok közötti védelme.
2. A karhatalmi biztosítási és őrségi feladatok megoldása békében és rendkívüli viszonyok között:
- a) A karhatalmi feladatok megoldása a népköztársaságunk valamennyi fegyveres erejének és fegyveres testületének együttes kötelessége.
 - b) A végrehajtás során első lépcsőben a belügyi, másodikban a munkásőrség és harmadik lépcsőben a néphadsereg erőivel kell számolni.
 - c) A biztosítási feladatok irányításáért, tervezéséért, szervezéséért és végrehajtásáért alapvetően a Belügyminisztérium a felelős.
3. Az ezred készenléti jellegének fenntartása mellett a területi rendőri szervekkel együttműködve veyen részt:
- a közrend és a közbiztonság nagyobb mérvű megzavarása esetén a rend helyreállításában;
 - a felfegyverzett vagy súlyos bűncselekménnyel gyanúsított, őrizetből megszökött, körözött személyek felkutatásában, elfogásában;
 - nagyobb jellegű közbiztonsági akcióban;
 - közbiztonsági járőrszolgálatban;
 - párt- és állami vezetők vasúton, közúton történő utazásának biztosításában;
 - tömegszerencsétlenség, nagyobb elemi csapás helyszínének és a mentési munkálatok zavartalanságának biztosításában, a közrend, közbiztonság fönntartásában;
 - jelentősebb politikai, kulturális és sportrendezvények biztosításában.

A Készenléti Rendőri Ezred feladatait az ország egész területén végezte, de kiemelten a fővárosban és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Miután 1973-ban kimondták, hogy az ezredre a hatályos jogszabályoknak a BM karhatalomra vonatkozó rendelkezései érvényesek, az Elnöki Tanács 1957. évi határozata alapján a Készenléti Rendőri Ezred neve elé került a forradalmi jelző is. Négy évvel később a belügyminiszter törölte a funkcionális feladatokból

egyébként is következő készenléti jelzöt, így az egység neve Forradalmi Rendőri Ezredre változott.²⁷ A rendőri ezred felügyeletét 1972 és 1974 között a belügyminiszter-helyettes, 1974 áprilisától, a Közbiztonsági és Közlekedési Csoportfőnökség összevonása után a II/II. csoportfőnök, majd az Országos Rendőr-főkapitányság létrehozása után a főkapitány közbiztonsági és közlekedési helyettese látta el. A terrorizmus nemzetközi méretűvé válása, majd konkrétan a Balassagyarmaton 1973-ban elkövetett terrorcselekmény után a belügyminiszter utasítást adott akciószakaszok felállítására.

1976. június 1-jétől az ezred rendőrei járőrtársként szereztek gyakorlatot a BRFK szervezetébe tartozó vonatkísérő alosztály tapasztalt járőrvezetői mellett. A cél az volt, hogy a pályaudvarokon és vonatokon megteremtsek a szubjektív biztonságot. 1978-tól a belügyi vezetés döntése alapján az ezred rendőrei látták el a távolsági, valamint a Budapest és Miskolc agglomerációk övezetében közlekedő személyszállító vonatok biztosítását.

Az eredeti terv szerint 1974. december 31-ig kellett volna feltölteni az ezredet, de a fővárosi és miskolci, illetve a két város környéki toborzás nem hozta a kívánt létszámot. A propagandatevékenységet kiterjesztették az egész országra, de így is csak 1976. április 1-jére sikerült megvalósítani a feltöltést. A Készenléti Rendőri Ezrednél támasztott kimagasló követelményrendszer és a fokozott terhelés miatt azonban jelentős méreteket öltött a fluktuáció. A zömmel vidéki állomány szolgálatba és szolgálatból három-négy órát utazott, sokan még többet, ők a szállón laktak, s csak ritkábban térhettek haza. A szolgálatszervezésből adódóan havonta legalább három szolgálat esett szombatra, vasárnapra vagy ünnepnapra. A létszámihiány – beleértve a vezényelt, alapfokú képzésen résztvevőket is – miatt a rendszeresített állomány hetvennyolcvan százaléka túlórában teljesített szolgálatot. A fluktuáció miatt az ezrednél bevezették a próbaidős szolgálatot; a hat hónap alatt kiderült a rendőr alkalmazása, képessége. Ettől persze a létszámihiány nem csökkent.

A Készenléti Rendőri Ezred állományát a rendőrképző iskolák mellett saját szervezésű tanfolyamokon képezték ki. A gyakorlati munkát a fiatal rendőrök a fővárosi és miskolci rendőrkapitányságok tapasztalt járőrvezetői mellett sajátították el. A parancsnoki állomány katonai főiskolát végzett tisztjei féléves átképzésen vettek részt, a többiek a BM Rendőrtiszt Főiskoláján sajátították el a rendvédelmi ismereteket. 1974-től a századok és szakaszok élén, az ezredtörzsben már szakképzett tiszték látták el a szolgálatot. Ezek a középszintű vezetők a Rendőrtiszt Főiskolán kívül a Szovjetunió belügyi

²⁷ 16/1973. sz. és 4/1977. sz. belügyminiszteri parancs

akadémiáján szereztek diplomájukat. A felső vezetők a tudományegyetemek jogi és bölcsészettudományi karain, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia összefegyvernemi parancsnoki, felderítő és hadtáp szakán és a kor követelményrendszerének megfelelően a Marxista–Leninista Esti Egyetem szakosító szakán tanultak. Az alsó szintű vezetők beiskolázására a Marxista–Leninista Esti Egyetemre, az öt hónapos pártiskolába vagy a Kun Béla Zászlóképző Iskolába került sor. Érettségi bizonyítványt az I. László Gimnázium kihelyezett tagozatán szerezhettek a rendőrök. A beosztott állomány a fővárosi és miskolci tiszthelyettes-képző iskolákban sajátította el a szakmát, politikai képzésüket a Készenléti Rendőri Ezrednél szervezett kétéves marxista–leninista oktatás keretében oldották meg.

1981-ben a honvédelmi bizottság határozata új lehetőséget teremtett a rendvédelmi szerveknél a létszámihiány csökkentésére. Nemcsak a létszám, hanem az iskolai végzettségi szint is emelkedett: a két hónapos katonai szolgálat után jelentkezők jelentős hányada érettségizett volt. A párt- és KISZ-szervek vállaltak védnökséget e fiatalok fölött, akik előmenetelük és a szociális juttatások érdekében részt vettek a mozgalmi munkában.

A Készenléti Rendőri Ezred életében az 1983-as év hozta a következő nagy változást, amikor ismét az új követelményekhez igazították a szervezet tevékenységét.²⁸ Tíz év alatt jelentősen kibővült a működési és tevékenységi terület. A napi közrendvédelmi és közlekedésrendészeti szolgálatot a fővároson túlra, Pest megyére is kiterjesztették, de a Budapesti Rendőr-főkapitányság továbbra is elsőbbséget élvezett. Budapesten gondoskodnia kellett a város részleges lezárásáról, a kivezető utak zárt őrzéséről. Az ezred állambiztonsági és operatív bűnügyi feladatokat végzett, a terrorcselekményeknek nemcsak a felszámolásában, hanem a megelőzésében is részt vett. Tűzszerészei az állam- és közbiztonság védelmében dolgoztak. Gyors beavatkozás esetén kidolgozott terv nélkül is központi rendeltetésű csapaterőként kellett működnie a karhatalmi feladatok végrehajtásában.

A budapesti három zászlóalj szervezete azonos volt, a zászlóaljparancsnok – a törzsfőnökből és a szolgálatvezető tisztból álló – törzsén és a századparancsnokon keresztül irányította a három századot. A miskolci Stromfeld Aurél laktanyában elhelyezett 4. zászlóalj önálló gazdálkodást folytató, kihelyezett alegységként működött, szervezése ezért szükségképpen az ezredparancsnokság szervezetéhez hasonlóan alakult. A századparancsnokból és a szolgálatvezetőből álló törzsből, egy-egy akció- és három-három rendőrszakaszból épültek fel.

²⁸ 5/1983. sz. belügyminiszteri parancs

A Készenléti Rendőri Ezred speciális akcióegységeinek igénybevételét a belügyminisztériumi államtitkár, a közbiztonsági miniszterhelyettes, az országos rendőrfőkapitány közbiztonsági és közlekedési helyettese, munkaidőn kívül a BM főigazgatási osztály ügyeletvezetője, a miniszteri ügyeletes engedélyezhette. Még az 1977-ben hozott szervezeti intézkedések nyomán alakult meg a közbiztonsági, a személyzeti, a híradó osztály és a gépjármű szolgálati alosztály. A közművelődési és kulturális nevelőmunka érdekében az ezredparancsnokságon és a zászlóaljknál egy-egy közművelődési főtisztot státuszt hoztak létre. Az akciószakaszok korszerű működtetése érdekében még 1979-ben akció alosztályt szerveztek, a tűzszervezési feladatok ellátására 1983-ban tűzszervezés alosztályt. A Magyar Nemzeti Bank pénz- és értékszállítványainak biztosítására az ezredtörzs keretén belül pénzkísérő alosztály létesült.

Az ezred alegységei váltásos szolgálati időrendszerben dolgoztak: a 24 órás szolgálatot 48 óra szabadidő követte. Az állomány járőrszolgálatban a 24 órából 12-14 órát közterületen, a többit a laktanyában készségi szolgálatban töltötte. Naponta kétszer harminc perc munkaközi szünet, a készségi szolgálatban minimum négy óra alvással tölthető pihenőidő illette meg. Eleinte a zászlóaljak egy-egy százada teljesített szolgálatot, ami bonyolulttá tette az irányítást. 1984. január 1-jétől a századok azonos napon történő szolgálatellátása lehetővé tette a zászlóaljtörzsek megfelelő önállóságát. Ezáltal lazult a zászlóaljak és alegységek ezredtörzs általi direkt irányítása, csökkentek a formális elemek. Az ügyrenden kívül ezredparancsnoki és törzsfőnöki parancsok, utasítások szabályozták a munkamegosztást és a funkcionális tevékenységet. Ezek meghatározták a tevékenység minden területét, a szakasz- és rajparancsnokok feladatait.

A belügyi irányítás nagy hangsúlyt helyezett a Készenléti Rendőri Ezred állományának politikai nevelésére. Ennek érdekében politikai helyettesi státust hoztak létre az ezrednél, a zászlóaljknál és a századoknál. 1979-ben négy pártvezetőséget alakítottak, ezek köztes szerepet tölthettek be az ezred pártbizottsága és a tizenkét pártalapszervezet között. Így létrejött a Készenléti Rendőri Ezred kettős irányítása: a szakmai az ORFK-n keresztül, a politikai a BM pártbizottságon, illetve a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőrfőkapitányság Pártbizottságán keresztül. A politikai feladatokat, a szakmai és politikai vezetés együttműködését, a hatásköröket az MSZMP PB 1967. november 14-i határozata, a konkrét teendőket a BM pártbizottság 1969. szeptember 2-i állásfoglalása tartalmazta. A vezetés személyi feltételeinek alakulására rányomta bélyegét, hogy az ezred a Belügyminisztérium kádertartaléka volt. Ennek megfelelően próbálták érvényesíteni az MSZMP KB

1973. november 28-i határozatában lefektetett hármas követelményt: a politikai alkalmasságot (politikai elvhűség és elkötelezettség, kommunista erkölcsi normák szerinti életmód), a magas fokú hivatástudatot (igazságosság, határozottság, felelősségtudat) és a képzettséget.

A nyolcvanas évek közepétől előtérbe került a közrend-közbiztonság fenntartása, a közterületek folyamatos rendőri ellenőrzésének megteremtése, a bűnüldözés hatékonyságának fokozása. Ezért az ezred alegységeit is a közbiztonsági szolgálat széles skáláján vezényelték ki naponta a közterületre. Dolgoztak közlekedési és közbiztonsági gyalogos és mozgóórként, URH gépkocsizó, vonatkísérő, vízi rendészeti járőrként, razziaszolgálatot teljesítettek. A gépkocsizó járőrök kezdetben a kerületi kapitányságok, később a közbiztonsági parancsnokság alárendeltségében, végül a BRFK Központi Ügyletének irányításával végezték munkájukat.

Kísérletként 1984-ben hat Babetta segédmotor-kerékpárt próbáltak ki közbiztonsági szolgálatban; három hónapon keresztül naponta ketten teljesítették szolgálatot különböző útvonalon. Az első tapasztalatok szerint a segédmotoros rendőrök mozgékonyabbak voltak gépkocsizó társaiknál, ezért javasolták, hogy az üzembiztosabb és gyorsabb Simson kismotorral szereljék fel őket. Később kiderült, hogy – civil társaikhoz hasonlóan – ezek a rendőrök fokozott balesetveszélynek vannak kitéve, nincs a kismotorra alkalmas szolgálati öltözet és megoldatlan a hírközlési rendszer menet közbeni működtetése.

A szolgálati csoportnak az erőket igénylő rendőrkapitányságokra történő ki- és beszállítása 1985 közepéig az ezred gépjárműivel történt. Ekkortól kísérletképpen – néhány, a metró vonalához közel eső kapitányságra és onnan vissza a laktanyába – 5 és 23 óra között tömegközlekedéssel utazott az állomány.

1985 utolsó negyedévében egy-három hónapra tartósan a büntügyi-közbiztonsági szempontból legfertőzöttebb kerületekbe vezényeltek rendőröket az ezredtől. A közbiztonság jelentősen javult ugyan ezeken a helyeken, de a csökkenéssel egyenes arányban nőtt az intézkedést igénylő esetek száma a szomszédos kerületekben. Az ezred a közbiztonsági járőrszolgálatát a vezénylési helyen kapott útiránytervek, órutasítás alapján látta el. A 19/1978. számú belügyminiszteri, valamint a végrehajtására kiadott 14/1978. számú belügyminiszter-helyettesi és a 6/1979., valamint az ezt módosító 5/1984. számú ORFK közbiztonsági és közlekedési helyettesi intézkedések alapján 1978 óta fokozódó aktivitással vettek részt a távolsági, valamint a főváros és Miskolc agglomerációs övezetében közlekedő személyszállító vonatok kísérésében és rendőri ellenőrzésében. Az önálló szolgálat megkezdése előtt 1976. június 1-jétől az ezred rendőrei járőrtársként szereztek gyakorlatot a

BRFK Gépkocsijárőr és Őrszolgálati Parancsnokság vonatkísérő alosztály tapasztalt vonatkísérő járőrvezetői mellett, megismerkedtek a szolgálat gyakorlatával, a kísérés sajátosságaival. Az állomány célirányos vezénylésével igyekeztek megoldani, hogy a vonatokon, a pályaudvarokon és az állomásokon ott és akkor legyen rendőr, ahol és amikor arra szükség van.

A szolgálatszervezés során minden esetben figyelembe vették a labdarúgó NB I sorsolását, valamint a nagyobb, állandó közönséget vonzó zenekarok vidéki fellépéseinek időpontját, az érintett vonatokra esetenként megerősített járőrszolgálatot vezényeltek. Végül teljesen új feladatot jelentett a Forma–1 versenyek biztosítása.

1981 májusától a készségi szakaszok havonta öt-nyolc esetben, négy-négy órás időtartamban önálló akciókat hajtottak végre. A fluktuáció következményeként a századok rendszeresen hatvan-hetven százalékos feltöltöttséggel teljesítettek szolgálatot a fennmaradó harminc-negyven százalék vagy létszámhányként jelentkezett, vagy vezényeltként alapfokú képzésben vett részt. 1985-ben az ezred állománya kulturált, korszerű, tíz-tizenhat fős körletbe került. Kialakultak a sajátos szolgálati feladatokhoz igazodó forgalmi rendszerek. Elvégezték a budapesti távbeszélő-alközpont és alapítvány teljes felújítását, az elavult távgépíró berendezések korszerűsítését. Az ezredügylet átépítésével javult az operatív vezetés, irányítás, az állomány gyors értesítésének technikai feltételrendszere. Folyamatossá vált az állomány által igazoltatott személyek adatainak számítógépes feldolgozása, bevezették a kiértesítést, a számítógépes nyilvántartást. A laktanya őrzésvédelmének biztonságosabbá tétele érdekében Budapesten és Miskolcon fejlett biztonságtechnikai eszközöket telepítettek.

1986. november 24-én a BM Forradalmi Rendőri Ezredét – fennállásának tizenötödik évfordulóján – a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Vörös Csillag érdemrenddel tüntette ki.

IRODALOM

Aggod József: Pufajkások. A Budapesti Karhatalmi Forradalmi Ezred történetéből. Budapest, 1986

Czink János: Történelmi hűséggel, politikai felelősséggel. A Belügyminisztérium és szervei újjászervezése, a hatalom megszilárdításáért kifejtett tevékenysége. Budapest, 1985

Forró János: A Kádár-rendszer rendvédelmi szervezetei a BM Karhatalom és a Készenléti Rendőri Ezred. *Rendvédelem-történelmi Füzetek*, 2011/23.

Germuska Pál – Murányi Gábor: A látható légió. Így született a munkásőrség. *Heti Világgazdaság*, 2001. február 3.

- Keserű István:** A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924). *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 1994/5., 86. o.
- Kollár Nóra (szerk.):** A fővárosi rendőrség története (1914-ig). Budapest, 1996
- Rácz Lajos:** A magyar belügyi szervek története (1948-1957). RTF-jegyzet. Budapest, 1988
- Sas Ferenc:** A 125 éves fővárosi rendőrség története. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2006
- Szegezki László:** A BM szervek története a szocializmus alapjai lerakását követő időszakban. RTF-jegyzet. Budapest, 1985
- Szilvási Ferenc:** Rendőrlaktanya a Mosonyiban (1886-1986). Budapest, 1986
- Tamás Ernő:** A budapesti államrendőrség története. A hatvanéves magyar rendőrség. Budapest, 1943
- Tarján G. Gábor:** A rendőri csapaterő (karhatalom) történetéből. *Főiskolai Figyelő*, 1999/1.

BEDNARIK DORKA

Emberi jogok a büntetőeljárásban

„Emberi jogokon olyan alapvető és elidegeníthetetlen jogokat értünk, amelyek az embereket emberi mivoltuk alapján illetik meg.”¹

A magyar szakirodalom képviselőinek – Halmi Gábor és Tóth Gábor Attila – megfogalmazása alapján az emberi jogok olyan erkölcsi és egyben anyagi jogok, amelyek azon alapulnak, hogy a jogosult emberi lény, akit emberhez méltó bánásmód illet meg.

Az egyes államok alkotmányaiban és a különböző nemzetközi emberi jogi egyezményekben felsorolt és ebből kifolyólag a tételes jog részévé tett emberi jogokat hívjuk alapvető jogoknak (*fundamental rights*) vagy más néven alapjogoknak.²

Az emberi jogok sokasága között elengedhetetlen egyfajta rendszert teremteni.

Az emberi jogok második világháborút követő kodifikációs időszaka az a fordulópont, amely után az emberi jogok már nemcsak egy-egy nép és állam belügyeként kapnak szerepet, hanem nemzetközi szintűvé nővik ki magukat.

A kodifikációs folyamatok első meghatározó lépcsője az 1948. december 10-én, az ENSZ-közgyűlés által elfogadott Emberi jogok egyetemes nyilatkozata.³ Az emberi jogokat deklaráló első általános egyezségokmány következményeként az emberi jogok egyetemessé váltak – azaz minden embert mindenhol azonosan illetnek meg; egységes mércét állít az egyes államok emberi jogokkal kapcsolatos magatartása elé; valamint ezáltal vette kezdetét az emberi jogok nemzetközi egyezményekben foglalása az ENSZ és regionális intézmények keretei között.⁴

Ezt követően két általános jelleggel bíró egyezségokmányt fogadtak el 1966-ban az ENSZ keretén belül: a Polgári és politikai jogok nemzetközi

1 Magdalena Sepúlveda – Theo van Banning – Gudrún Gudmundsdóttir – Christine Chamoun – Willem J. M. van Genugten: Human rights reference handbook. University of Peace, Costa Rica, 2004, p. 41.

2 Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: Bevezetés – alapfogalmak. In: Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 25. o.

3 Ennek az aktusnak állít emléket, hogy december 10-e lett az emberi jogok napja.

4 Kardos Gábor: Az emberi jogokat védő nemzetközi jogi intézmények. In: Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: i. m. 144. o.

egyezségokmányt valamint a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányát.

A három általános védelemmel bíró egyezségokmányon kívül számtalan speciális, egy-egy meghatározott területre vonatkozó védelmet kifejező egyezmény jött létre.

A regionális szintű kodifikálás legjelentősebb állomása az Európa Tanács keretében 1950 novemberében, Rómában aláírt, tizennégy kiegészítő jegyzőkönyvvel bővített Emberi jogok európai egyezménye.

Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata

Az emberi jogok érvényesülésének alapját hazánk a jogforrási hierarchia legmagasabb fokán, az alaptörvényben határozza meg. Ezek a „sérthetetlen és elidegeníthetetlen” alapvető emberi jogok tehát nem az államtól származnak, hanem mindenkit emberi mivolta következtében illetnek meg.⁵

Az egyes országok alkotmányaiban és nemzetközi egyezményekben deklarált emberi jogok az ember veleszületett jogai, amelyek még az állam által is csak végső esetben, és akkor is csak szigorú garanciális intézkedések mellett korlátozhatók. A büntetőeljárások megtestesítik e végső eseteket, s lehetőség nyílik a jogok korlátozására, természetesen megfelelő garanciális biztosítékok ellenében. Két érdek ütközik egymással: az állam büntetőjogi igényének érvényesítése irányába ható érdek az egyénnek az emberi jogok garantálása iránti érdekével. Az egyén ebben az esetben tipikusan a terhelt, de adott esetben a sértett vagy egyéb személyek (például szakértő, tanú) is lehetnek azok, akiknek a büntetőeljárás a jogaikat érintheti, korlátozhatja.⁶

Az emberi jogok érvényesülése szempontjából a büntetőeljárás hatályos hazai szabályozását szükséges összevetni az Emberi jogok európai egyezményével (a továbbiakban: egyezmény) és az alaptörvénnyel.

Az európai jogharmonizáció egyik meghatározó alapjaként szolgáló egyezményt 1950. november 4-én írták alá Rómában. Az egyezmény három évvel később lépett hatályba. A hatálybalépés után az egyezményt több kiegészítő jegyzőkönyvvel is módosították; ezek közül a 11. kiegészítő jegyzőkönyv az, amely az emberi jogi jogsértésnél alkalmazott eljárást megváltoztatta, mivel egyedüli szervnek tette meg az Emberi Jogok Európai Bíróságát, megszüntetve az Emberi Jogok Európai Bizottságát.

⁵ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: i. m. 25. o.

⁶ Róth Erika: Az előzetes előtti fogvatartás dilemmái. Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 6. o.

A tisztességes tárgyaláshoz való jog

A tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jogról szóló cikkely (egyezmény 6. cikkely) az egyezmény egyik legjelentősebb cikkelye, mivel ez a bírósági eljárás garanciáinak legfontosabb gyűjtőkategóriája.⁷

Magában foglalja a bírósági eljáráshoz való jogot; az eljárás ésszerű időtartamához fűződő jogot, valamint tartalmazza a büntetőeljárás különleges garanciáit; az ártatlanság vélelmét, továbbá a vélelemhez fűződő jogot és annak részjogosítványait.

Kiemelkedő azért is, mert míg más emberi jogok korlátozhatók valamely alapjog érvényesülése érdekében, addig ebben az esetben erre nincs lehetőség. A tisztességes eljáráshoz való jog korlátozását illetően az AB 6/1998. (III. 11.) határozata így rendelkezik: „*a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye*”. A tisztességes eljáráshoz való jognak mind a büntető-, mind a polgári eljárásban folyamatosan érvényesülnie kell.

Az egyezmény 6. cikkely 1. pontja a tisztességes eljárás „keret szabályaként” ismert, ez a fogalmazás onnan származik, hogy a méltányosság elvének érvényesüléséhez a garanciális rendszer egészének, minden elemének érvényesülnie kell. Az egyezmény szövege a következőképpen határozza meg a tisztességes eljáráshoz való jogot: „*1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.*”

A magyar jogszabályok közül az alaptörvény a XXVIII. cikkelyében így rendelkezik a tisztességes eljárás követelményéről: „*(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.*”

⁷ Bár ahogy azt Grád András megfogalmazza: „*Az Egyezmény egyik cikkét sem lehet természetesen kikiáltani a „legjelentősebbnek”, azt azonban megállapíthatjuk, hogy az Egyezmény valamennyi cikke közül minden kétséget kizáróan a 6. cikknek alakult ki a legnagyobb esetjoga.*” Grád András – Weller Mónika: A Strasbourgi Emberi Jogi Bíraskodás Kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 258. o.

A Be. 3. §-a is tartalmaz erre vonatkozó rendelkezéseket, az alapvető előírások között rögzíti a bírósági eljáráshoz való jogot, miszerint „*mindenkinek joga van arra, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön*”.

A bírósági eljáráshoz való jog

A 6. cikkely első bekezdésének legelső fele azt mondja ki, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét bíróság tárgyalja.

A bírósági eljáráshoz való jog a következő részjogokat foglalja magában:

- *a bírósági döntéshez való jog* – ez az elv mind a büntető-, mind a polgári eljárásban érvényesül. A büntetőeljárásban a legalitás elve alapján a büncselekmény elkövetésének alapos gyanúja esetén a hatóságok kötelesek az eljárást megindítani és lefolytatni, ennek végső lépése a bíróság döntése a vádról;
- *törvény által felállított bírósághoz való jog* – e jognak is mindkét eljárásban érvényesülnie kell, polgári ügyekben választottbíróság is eljárhat. A bíróságot törvény hozza létre;
- *független és pártatlan bírósághoz való jog* – az alaptörvény XXVIII. cikkelye alapján a bíróság független a felektől, a törvényhozó és végrehajtó hatalomtól, s eljárása során a bíró csak a törvényeknek és lelkiismeretének van alárendelve;
- *nyilvános tárgyaláshoz való jog* – a nyilvánosság egyfajta szűrőrendszert is alkot; két fajtáját különböztetjük meg: az eljárás nyilvánosságát és az ítélet kihirdetésének nyilvánosságát. Ez a jog azonban korlátozható.

Itt jegyzem meg, hogy az egyezményben helyileg elkülönülve található, de idekapcsolódik a 40. cikkely a nyilvános tárgyalásokról és az iratok hozzáférhetőségéről.

Az eljárás ésszerű időtartama

Az egyezmény 6. cikkelyének első bekezdésében a második kardinális pont az ügy ésszerű határidőn belüli tárgyalása és a határozat hozatala, mind a büntető-, mind a polgári eljárásban. Bár sem az alaptörvény, sem a Be. nem rendelkezik határozottan az ügyek ésszerű határidőn belül történő elintézéséről, a gyorsaságra ösztönzés többször is megjelenik a büntetőeljárásról szóló

törvény szövegében.⁸ Az, hogy mit jelentenek pontosan az „eljárás elhúzóda-
sa”, a „megfelelő időben” és a „késedelem nélkül” kifejezések, eléggé bi-
zonytalan. A büntetőeljárás maga ad lehetőséget arra, hogy a határidők hosz-
szabbodjanak meghatározott esetben. Így ellentmondás jön létre, mivel
ilyenkor akarva-akaratlanul a bíróság „késedelembe” esik.

Strasbourg sem határozta meg az „ésszerű idő” fogalmát, így a vizsgálat
során a tényezők összességéből vonja le a következtetést, hogy megfelel-e a
követelménynek vagy sem.

Vizsgálja az ügy összetettségét, bonyolultságát; azt, hogy az eljárás részt-
vevőinek magatartása milyen hatással van az eljárás időtartamára (késele-
tik, elhúzzák-e), valamint azt, hogy az eljáró szervek mindent megtettek-e az
ügy ésszerű időn belüli befejezése érdekében.

A szempontokat a bíróság a polgári ügyek vizsgálatára dolgozta ki, azon-
ban érvényesek a büntető igazságszolgáltatás területén is.

Az ártatlanság véelme

Az ártatlanság véelmét mint eljárásjogi garanciát minden büntetőügyben ér-
vényesíteni kell. A bűncselekménnyel megvádolt ártatlanságát a büntetőeljá-
rás minden szakaszában vélelmezni kell, egészen addig, amíg a jogerős ítéle-
tet meg nem hozza a bíróság. A büntetőeljárásban részt vevő személyek és
hatóságok ezzel az elvvel azt fejezik ki, hogy mindaddig elhiszik, feltételezik
a gyanúsított ártatlanságát, amíg ennek ellenkezője be nem bizonyosodik.

Az ártatlanság véelméről az egyezmény 6. cikkelyének második bekez-
dése rendelkezik: „2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mind-
addig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelő-
en meg nem állapították.”

De nemcsak ebben, hanem a magyar alaptörvényben, sőt a Be.-ben is ta-
lálhatunk rendelkezést az ártatlanság véelméről.

Az alaptörvény XXVIII. cikkelyének második bekezdése szerint „(2)
*Senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a
bíróság jogerős határozata nem állapította meg*”.

⁸ Az ésszerűség követelménye az egyezményben nemcsak a 6. cikkelyben található meg, hanem az 5.
cikk is rendelkezik róla. Ez azonban nem azonos a 6. cikkelyben foglalt ésszerűség követelményével,
mivel itt csak az őrizetbe vett, illetve a letartóztatásban lévő személyeknek nyújt védelmet.

Valamint a Be. alapvető rendelkezései között: „7. § *Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.*”

Bár az egyezmény konkrétan használja az „ártatlanság” szót, a magyar jogszabályokban ez a szó nem szerepel, de azonos követelményeket fogalmaznak meg.

Az ártatlanság védelme abszolút jog, tehát korlátozása nem lehetséges. A 941/B/1995 AB határozat azonban azt fogalmazza meg, hogy az ártatlanság védelme nem jelenti azt, hogy az eljáró hatóságok a gyanúsítottal szemben ne alkalmazhatnának bizonyos alapjogokat is korlátozó intézkedéseket. Például ha kényszerintézkedést rendelnek el valaki ellen, de az a törvényeknek megfelelően történik, akkor az nem jelenti az ártatlanság védelmének sérelmét.

Az Alkotmánybíróság az 1284/B/1990. AB határozatban összegezte az ártatlanság védelmének elvét, miszerint az ártatlanság védelme a terhelt számára az eljárás során kedvező eljárásjogi helyzetet teremt azáltal, hogy a hatóságot kötelezi a terhelt ügyféli jellegű jogosultságainak tiszteletben tartására; valamint az elv következménye az, hogy a bizonyítás terhe a hatóságra hárul. Ez pedig nem merülhet ki csakis a bűnösségre utaló és súlyosbító körülmények feltárásában, hanem ugyanúgy kötelesek a mentő körülményeket is feltárni.

Az elvből következik az is, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségét (bűnösségét) csak akkor állapíthatja meg jogerős bírói ítélet, ha az kétséget kizáróan bizonyítást nyert. Ez az *in dubio pro reo* elve, amely a Be.-ben a 4. § (2) bekezdésében kapott helyet.⁹

A védelemhez fűződő jog és részjogosítványai

A védelemhez fűződő jog a következő részjogosítványokat foglalja magában:

- a vádról való megfelelő tájékoztatáshoz való jog;
- a védekezéshez szükséges idő és eszközök biztosításához való jog;
- a tárgyaláson való személyes jelenléthez és a védőhöz való jog;
- a fegyverek egyenlőségéhez való jog;
- tolmáchoz való jog.

Ahogy az előbbi elv, ez is megtalálható az egyezmény 6. cikkelyének (3) bekezdésében, valamint az alaptörvényben is. Az alaptörvény XXVIII. cikkelye

⁹ Róth Erika: i. m. 719–720. o.

egy általános megfogalmazást használ: „(3) A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.”

A Be. is rendelkezik ezekről az eljárási garanciákról külön-külön, az alapvető rendelkezések sorában.¹⁰

Jog a vádról való megfelelő tájékoztatáshoz

Ez a jog a terhelt számára lehetővé teszi, hogy felkészülhessen a védekezésre, hiszen ha nem kap megfelelő tájékoztatást arról, mi ellen kell védekeznie, akkor nem is készülhet fel a vád ellen megfelelően. Akkor megfelelő a tájékoztatás, ha a védekezés előkészítését, gyakorlását lehetővé teszi, vagyis érthetően és részletesen mind a ténybeli, mind a jogi alapokat a vádlott tudomására hozza a „legrövidebb időn” belül. Mivel a legrövidebb időn belül kell, ezért a bizonyítékokat ilyenkor nem kötelező még bemutatni és megnevezni.

A „legrövidebb idő” kritérium esetenként különbözik; más a fogvatartottak, illetve más a szabadlábon védekezők esetében.

A (3) bekezdés a) pontjában azt is megkövetelik, hogy a terheltet az általa értett nyelven kell a vád lényegéről tájékoztatni, s a tájékoztatásnak tartalmaznia kell a védelem előkészítéséhez szükséges információkat. A részletes tájékoztatásnak a tény- és jogkérdéseket is tartalmaznia kell, hogy a védekezéshez való felkészülés lehetősége biztosítva legyen.

A 6. cikkely alapján a tájékoztatási kötelezettség a személy ellen megindított nyomozással kezdődik. Ettől számítandó a „legrövidebb idő”.¹¹

A tolmácshoz való jog

A tolmácshoz való jog a bűncselekménnyel vádolt személy számára jogosultság. Ezt a jogot már részben érintettem a védelemhez való jognál is.

A problematikus része ezen elv érvényesülésének az ingyenesség kérdése. Sokszor találkozhatunk olyan esettel, amikor a tagországok ezt az elvet megsértik, és a bűnügyi költség mellett a tolmács díját is megfizettetik. Holott, mint már említettem, ez egy jogosultság, az ingyenesség elvének érvényesü-

¹⁰ Uo. 723. o.

¹¹ Uo. 724–725. o.

lését nem lehet feltételekhez kötni. Az eljárás kimenetele (felmentés vagy elítélés) azt semmilyen körülmények között nem befolyásolhatja.¹²

Az egyezmény tisztességes eljáráshoz való jogról szóló cikkelyének összetettsége miatt hangsúlyozottan fontos, hogy a lehető legnagyobb mértékben érvényesüljön az eljárásban.

Habár a tagállamok az egyezmény elfogadásával kötelezettséget vállaltak arra, hogy az egyezményben foglaltakat betartják, és garantálják a benne foglalt elvek érvényesülését, mégis megállapítható, hogy a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága előtt lévő ügyek többsége a 6. cikkely megsértéséből származik.

A hatékony jogorvoslathoz való jog

A tisztességes eljáráshoz való jogról rendelkező bekezdés mellett kiválasztott következő cikk a hatékony jogorvoslathoz való jogról szóló 13. cikkely.

E cikkely alapján fordulhatunk jogsértés esetén a bírósághoz. A jogorvoslathoz való jog minden szinten garanciális követelmény, így mind az alaptörvényben, mind a Be.-ben megtalálható. Kötelező megadni a lehetőséget, hogy mindenki fellebbviteli fórumhoz fordulhasson.

Az alaptörvény XXVIII. cikkelye: „(7) *Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.*”

Az alaptörvény tágabban határozza meg a jogorvoslat körét. Azt, hogy kit értünk „mindenkin”, a törvényalkotó az eljárási törvényekben pontosítja, azaz meghatározza, hogy az eljárás mely szereplői lesznek azok, akik a jogorvoslati jog kimerítésére jogosultak lesznek.

A jogorvoslati jogosultság a magyar büntetőeljárásban elnevezését illetően eltérő lehet, figyelemmel arra, hogy az egyes eljárási szakaszokhoz más elnevezés kapcsolódik. Így például a nyomozásban panasz, ellenvetés, felülbírálati indítvány; a bírósági eljárásban: fellebbezés, tárgyalás tartásának kérelme; a rendkívüli perorvoslatok között pedig a perújítás és a felülvizsgálat.

Általános követelményként elmondható, hogy minden ügydöntő határozat ellen lehetővé kell tenni a jogorvoslatot, illetve a jogorvoslati kérelmet más szervnek, vagy azonos szerv magasabb fórumának kell elbírálnia.¹³

¹² Grád András – Weller Mónika: i. m. 422–423. o.

¹³ Róth Erika: i. m. 715–718. o.

A nemzetközi jogi dokumentumokban a jogorvoslathoz való jog két szinten jelenik meg. Egyrészt jelentik az adott nemzetközi dokumentum jogainak és szabadságainak megsértése esetén mindenkit megillető jogorvoslatot; másrészt a bírósági döntések elleni jogorvoslatokat, azaz a határozatok felülvizsgálatának lehetőségét.

Az egyezmény 13. cikkelye így rendelkezik: *„Bárkinék, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”*

A 13. cikkely az egyezménnyel kapcsolatos jogsérelemek tekintetében általánosságban lehetővé teszi a jogorvoslati jogot.

A cikkelynek egyfajta kiegészítése a hetedik kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkelye, amely kifejezetten a büntetőügyekben való fellebbezési jogról rendelkezik: *„1. Annak, akit bíróság bűncselekmény miatt elítélt, joga van arra, hogy a bűnössége megállapítását, illetőleg a büntetés kiszabását tartalmazó ítéletet felsőbb bírósággal felülbíráltassa. E jog gyakorlását, ideértve azokat az okokat is, melyekre alapítva a jogok gyakorolhatók, jogszabályban kell szabályozni.*

2. E jogot korlátozni lehet a jogszabályok által meghatározott kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, vagy abban az esetben, amikor a szóban forgó személy ügyét első fokon a legfelső bírói fórum tárgyalta, vagy amikor a felmentő ítélet ellen benyújtott jogorvoslat folytán hoztak bűnösség megállapítását tartalmazó ítéletet.”

Ez a cikkely közös továbbfejlesztése az 5., a 6. illetve a 13. cikkely garanciarendszerének. Ezek között azonban olyan nagy az átfedés, hogy a gyakorlatban a kiegészítő jegyzőkönyv cikkelye beleolvad az előbb említettekbe. A kérelmezők kifejezetten erre a cikkelyre alig hivatkoznak, legtöbb esetben a 13. cikkelyre való hivatkozás kapcsán említik.

Tehát ebben a cikkelyben az egyezmény maga engedi meg a jogorvoslathoz való jog korlátozását; kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, ha első fokon magasabb bírói fórum járt el, valamint ha a felmentő ítélet ellen benyújtott jogorvoslat folytán hoztak bűnösséget megállapító ítéletet.¹⁴

A 13. cikkely tömör megfogalmazása számos értelmezésbeli problémát okozott. A vizsgálatok tárgya főként az volt, hogy az egyezmény valamely cikkének tényleges megsértése nem elengedhetetlen feltétele-e a cikk alkalmazásának, tehát elegendő-e alapnak az érdemi probléma. Megállapították,

¹⁴ Grád András – Weller Mónika: i. m. 635–636. o.

hogy a cikkelyre való hivatkozásnak nem feltétele valamely másik cikkely tényleges sérelme. Elegendő, ha a másik cikkre való hivatkozás érdemi, tehát ha az egyezmény hatálya alá tartozó kérdéssel kapcsolatos, valamint nem nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen és alaptalan az egyezménnyel.¹⁵

A jogorvoslathoz való jogról a hazai fórumrendszer jogorvoslati jogának kimerítésétől a Strasbourghoz vezető jogi lehetőségek bemutatásáról szóló fejezetekben még szólok.

Összegzésképpen elmondható, hogy bár ez a cikkely nem sorolható a fair eljárás követelményei közé, de ha az eljárás többfokú, a tisztességes eljárás követelményének az eljárás minden szakaszában érvényesülnie kell.¹⁶

A megkülönböztetés tilalma

Az egyezmény 14. cikkelye így rendelkezik: „*A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.*”

Ahogy a már elsőre észrevehető, a 14. cikkely kizárólag az egyezményben meghatározott jogok és szabadságok vonatkozásában tiltja a diszkriminációt, nem pedig általánosságban. Tehát az egyezményben felsorolt emberi jogok diszkriminatív alkalmazása tilos.

A joggyakorlat beigazolta, hogy a 14. cikkely megsértése az esetek legnagyobb többségében szóba sem jöhet egyedül: tehát a 14. cikkely megsértése együtt jár valamely más, az egyezményben foglalt jog megsértésével.¹⁷

A 14. cikkely nem mondható teljesnek, mivel az abban fel nem sorolt jogokhoz kapcsolódó megkülönböztetés nem minősül a cikk megsértésének. E cikkely hiányosságait hivatott korrigálni az egyezmény tizenkettedik kiegészítő jegyzőkönyve. A jegyzőkönyvet 2000-ben írták alá Rómában (hatályos 2005 óta), ezzel lépéseket téve minden ember egyenlőségének előmozdítására.

A leglényegesebb pontot a kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkelyében találhatjuk: „*I. A törvényben meghatározott jogok élvezetét minden megkülön-*

¹⁵ Uo. 620–623. o.

¹⁶ Róth Erika: i. m. 716. o.

¹⁷ Kovács Krisztina: A hátrányos megkülönböztetés tilalma. In: Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: i. m. 372. o.

böztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez való tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.”

Ennek alapján a különbség a 14. cikkelyhez képest az, hogy ezzel a kiegészítéssel az egyezmény elismeri, hogy a hátrányos megkülönböztetés nem csupán az egyezménybe foglalt jogok, hanem bármely jog vonatkozásában megállapítható.

A diszkrimináció tilalmára vonatkozó rendelkezés az alaptörvényben is megtalálható. A XV. cikkely így rendelkezik: *„(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”*

Továbbá az alaptörvény kiemeli a férfiak és nők egyenjogúságát, a törvény előtti egyenlőséget is.

Az alaptörvényben az egyezményből hiányzó pozitív lépések is megtalálhatók.

„(4) Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.

(5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”

Ezzel a rendelkezéssel az alaptörvény kiemelten hangsúlyozza, hogy a diszkriminálást elveti, s alkotmányos szinten ösztönöz a cselekvésre, az állami garancia nyújtására.

A hazai jogorvoslati fórumok kimerítésétől az Emberi Jogok Európai Bíróságáig

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságának feladata, hogy eljárjon az Emberi jogok európai egyezményében garantált jogok egyéni és államközi beadványokban állított sérelmének ügyeiben. A tagállamok által Rómában, 1950-ben aláírt Emberi jogok európai egyezménye 1953-ban lépett hatályba. 1959. január 21-én az Európa Tanács Konzultációs Közgyűlése megválasztotta a bíróság első bíráit, és a bíróság 1959-ben kezdte meg működését. 1998. november 1-jétől általános és kizárólagos hatáskörrel van felruházva.

A bíróságnak annyi tagja van (jelenleg negyvenhét), ahány tagállam elfogadta az egyezményt. A bíróság bírái egyéni minőségben járnak el, tehát nem képviselik az államot, amely küldte őket.

A kérelmek benyújtása

Az Emberi Jogok Európai Bíróságához kétféle panasz nyújtható be: az államközi és az egyéni panasz.

Államközi panaszt bármely részes állam kezdeményezhet arra hivatkozással, hogy egy másik részes fél megsértette az egyezményt. A meghatározott feltételek miatt csak kevés esetben nyújtható be ténylegesen, s még kevesebb zárul ítélettel.

A másik lehetőség az egyéni panasz benyújtásának lehetősége. A 11. kiegészítő jegyzőkönyv kizárólagosan a bíróság kezébe adta a panasz elbírálásának hatáskörét; s közvetlenül lehetőséget nyújt az egyén számára, hogy panaszt nyújtson be az Emberi Jogok Európai Bíróságához.

Az egyéni panaszt benyújtó személyek körét az egyezmény 34. cikkelye határozza meg: *„A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai. A Magas Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.”* A kérelem előterjesztéséhez meghatározott feltételeknek kell teljesülniük:

- az összes hazai jogorvoslati lehetőség kimerítése, amely alkalmas lehet arra, hogy orvosolja a sérelmezett helyzetet (idetartozik a Kúriához benyújtott jogorvoslati kereset, de a rendkívüli jogorvoslati lehetőségek nem);
- a hazai végleges határozat meghozatalától számított hat hónapon belül kell benyújtani, tehát ez egy jogvesztő határidő;
- az egyezmény valamely cikkelyének megsértésén alapuljon a panasz;
- ami a kérelmező által elszenvedett jelentős hátránnyal járjon.

A kérelmet egy vagy több olyan állam ellen lehet benyújtani, amelyre nézve az egyezmény kötelező, de csak abban az esetben, ha a sérelmezett intézkedést vagy mulasztást az érintett állam valamely hatósága, bírósága vagy közigazgatási szerve követte el.

Az alkotmányjogi panasz mint új nemzeti jogorvoslati lehetőség

A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulás kapcsán röviden érintenünk kell egy viszonylag új jogintézményt, az úgynevezett valódi alkotmányjogi panaszt, amelyet az alaptörvény új rendelkezései révén létrehozott új alkotmánybírói törvény, a 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) vezetett be.¹⁸

Az új hatásköri szabályok értelmében az Alkotmánybíróság most már nemcsak a jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök, hanem a bírósági döntések és eljárások alkotmányossági vizsgálatát is lefolytathatja.¹⁹ A valódi alkotmányjogi panasz igénybevételének feltétele az Abtv.-ben a következő:

„27. § Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés

a) az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és

b) az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.”

Az alaptörvény 24. cikkely (2) bekezdés d) pontja pedig így szól:

„(2) Az Alkotmánybíróság

d) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját;”

A Velencei Bizottság állásfoglalásában egyetértett az intézmény bevezetésével, kiemelve, hogy az ezáltal létrejövő teljes körű alkotmányjogi panasz lehetővé teszi az alkotmányos jogok átfogóbb védelmét, illetve a jogorvoslati természete folytán az emberi jogi problémák nemzeti szintű rendeződését. Ennek következtében az Alkotmánybíróság minden eddigénél nagyobb szerepet vállalhat az alapjogokon esett egyéni jogsérelmek orvoslásában. Az Alkotmánybíróságnak az alkotmányjogi panasz alapján folytatott eljárásokban elsősorban alapjogvédelmi szerepe van, mert az a feladata, hogy az alaptörvényben garantált alkotmányos alapjogoknak érvényt szerezzen.²⁰

¹⁸ Naszladi Georgina: Alkotmányjogi panasz a parlamenti vitában. Közjogi Szemle, 2012/1., 32. o.

¹⁹ Kelemen Katalin: Van még pálya. A magyar Alkotmánybíróság hatáskörében bekövetkező változásokról. Fundamentum, 2011/4., 89. o.

²⁰ Vissy Beatrix: Az individuális alapjogvédelem kilátásai. Magyar Közigazgatás, 2012/2., 29. o.

Az Abtv. indokolása alapján az alaptörvényben garantált jogokon az alaptörvény *Szabadság és felelősség* című fejezetének cikkei értendők.

Az alaptörvényből említett alapjogok és az egyezmény rendelkezései között tartalmi összefüggés áll fenn, különösen a jogbiztonság, a tisztességes eljárás, a törvényes bíróhoz való jog, a pártatlanság, a fegyverek egyenlősége és a védelemhez való jog vonatkozásában.²¹

Ennek alapján vonhatjuk le azt a következtetést, hogy annak érdekében, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulhassunk, az egyezmény 35. cikkének (1) bekezdése alapján az alkotmányjogi panaszt mint hatékony jogorvoslati lehetőséget is ki kell meríteni, ezért ezzel az Alkotmánybírósághoz kell fordulni, és kérni az eljárás lefolytatását.

Tehát a Strasbourghoz fordulás kapcsán új feltételként, új lépésként jelenik meg az alkotmányjogi panasz kimerítése.

Az egyéni panasz elbírálása

A kérelmek beérkezése után az eljárás két részre oszlik: az elfogadhatóság vizsgálatára, valamint az érdemi döntés szakaszára.

Az elfogadhatóság vizsgálata a kérelmek további vizsgálatát rövid úton elvághatja, ha a panasz az említett követelményeket nem tartalmazza. Ekkor elfogadhatatlannak minősítik, és érdemi vizsgálat nélkül elutasítják, azaz nem jut tovább a kérelem a második szakaszba.

Amikor határozat születik a kérelem elfogadhatóságáról, akkor az eljárás a második szakaszba, az érdemi döntés szakaszába lép.

Fő szabály szerint a hét bíróból álló kamara jár el az ügy érdemében, azonban lehetőség van arra – az eljárások gyorsítása érdekében –, hogy ismétlődő ügyekben, amelyekben a bíróság joggyakorlata megalapozott és egyértelmű, a három tagból álló bírói tanács is hozzon érdemi ítéletet. Ha a bíróság megállapítja, hogy jogsértés történt, igazságos elégtételt nyújthat a kérelmezőnek, azaz bizonyos károk megtérítéseként pénzüsszeget ítélhet meg, és az alperesi államot a kérelmező költségeinek megtérítésére is kötelezheti.

A bíróság ítéletei kötelezik az eljárásban részt vevő feleket. Továbbá a bíróság joggyakorlata kötelező az összes részes államra is annyiban, hogy azok az egyezmény és a jegyzőkönyvek hiteles értelmezésének számítanak.

²¹ <http://hagyomiklos.com/hu/content/alkotm%C3%A1nyjogi-panasz>

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországgal kapcsolatos joggyakorlata

A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága elé évente körülbelül ötvenezer beadvány érkezik, azonban ezeknek a kilencven százaléka elfogadhatatlannak bizonyul. Ezt bizonyítja az a statisztikai adat is, amely Magyarország beadványainak számát vizsgálta: a 2012-es évben hazánkból 866 beadvány érkezett, ebből 839-et elutasítottak, mivel az elfogadhatóvá nyilvánítás feltételeinek nem feleltek meg.²²

A bíróság elé került ügyek mintegy harminc százaléka az eljárás ésszerű időtartamának elhúzódsát sérelmezi, az egyezmény 6. cikkelye alapján. Nincs ez másképp a magyar vonatkozású ügyekben sem; hazánkból is a legtöbb panasz az eljárás ésszerűtlen elhúzódsát vitatja.

Csanádi kontra Magyarország-ügy: a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértése²³

Az ügy alapja a Magyarország ellen benyújtott kérelem (55220/00. szám), amelyet *Csanádi Lajos* (a kérelmező) 1999. december 22-én terjesztett az Emberi Jogok Európai Bírósága elé. A bíróság 2004. március 9-én a második szekcióban kamaraként hozott ítéletet. [Az ügygel összefüggő büntetőeljárás szabályok a Be. 43. § (2) bekezdésének d) pontja a terhelt indítványtételi joga; a 285. § (1) bekezdése a bizonyítási indítványok előterjesztése, illetve a Be. 320. § az észrevételek tételének joga.]

Az alapügy meghatározó pontjai

Az alapügy az 1995. április 20-án közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt megindított büntetőeljárás. A kérelmező gépkocsiját vezetve egy busszal ütközött, amelyben néhány utas megsérült.

A vádemelésre 1995 májusában került sor, az első tárgyalást a Székesfehérvári Bíróság 1997. január 15-én tartotta. Az eljárás során a kérelmező többször elfogultsági kifogást terjesztett elő, valamint többszöri betegségre való hivatkozása miatt, illetve lakcímváltozása bejelentésének elmulasztása

²² <http://www.echr.coe.int>

²³ Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008, 338–341. o.

következtében való sikertelen idézése miatt a kítűzött tárgyalásokat folyamatosan elhalasztották.

Végül a 2001 májusában tartott tárgyaláson a bíróság megállapította, hogy a baleset óta eltelt idő miatt a bizonyítást teljes egészében meg kell ismételni. A bíróság úgy határozott, hogy nem tart addig helyszíni szemlét, amíg bizonyos tanúkat meg nem hallgatott. Ez 2001 októberében megtörtént. Az ügy még a strasbourgi ítélet meghozatalakor is folyamatban volt a nemzeti bíróság előtt.

A kérelmező panasza

A kérelmező azt sérelmezte, hogy az ügyében indított büntetőeljárás ésszerűtlenül hosszú ideig tartott. A panaszát az egyezmény 6. cikkelyének 1. bekezdésére hivatkozva terjesztette elő, miszerint: *„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”*

2003. március 18-án hozott határozatával a bíróság elfogadhatóvá nyilvánította a kérelmet.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának vizsgálata szerint a kormány vitatta a panaszt.

A bíróság azt vizsgálta, hogy a kérelmező ügye ésszerű időn belül fejeződött-e be, vagy sem. Amikor megszületett a bíróság ítélete, az alapügyben az eljárás – nyolc éve és kilenc hónapja – még mindig folyamatban volt.

A bíróság az eljárás hosszának ésszerű voltát az eset egyedi körülményeire figyelemmel az esetjogban kialakított szempontok alapján vizsgálta.

Az ügy bonyolultsága kapcsán a kormány előadta, hogy mivel szakértői vizsgálatokat kellett tartani, így az ügy meglehetősen bonyolult volt. A bíróság viszont nem volt meggyőződve arról, hogy az ügy bonyolultsága önmagában magyarázatul szolgálhat az eljárás hosszára.

A kérelmező magatartását vizsgálva megállapították, hogy habár a kérelmező élt a Be.-ben biztosított jogaival (észrevételek tétele, elfogultság bejelentése), ez nem róható a terhére, mivel jogszerű. Enyhítő körülmény azonban, ha a hatóságok munkáját segíti, de nem kötelezhető erre. A bíróság megállapította, hogy a kérelmezőnek a cselekményeivel okozott késedelme nem róható az állam terhére annak eldöntésekor, hogy az eljárás hossza meghaladta-e az ésszerű időt.

A bíróságok magatartásának vizsgálatával kapcsolatban a bíróság azt hangsúlyozta, hogy a nemzeti bíróságnak volt egy egyéves inaktív időszaka (a vádemelés 1995 májusában, az első tárgyalás pedig csak 1997 januárjában volt), amikor nem tűzött ki tárgyalást az ügyben, s ezt az időt a bíróság az állam terhére rója. Bár ez után a hazai bíróság rendszeres időközönként tárgyalást tartott, a bíróság úgy vélte, hogy a hazai bíróságok nem használták fel a rendelkezésükre álló időt arra, hogy az ügy mielőbbi lezárása érdekében felgyorsítsák az eljárást. Ugyancsak hangsúlyozta, hogy az alapügy nyolc éve és kilenc hónapja volt folyamatban.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete

A bíróság megállapította, hogy a kérelmező ügyét nem tárgyalták ésszerű időn belül, ezért az egyezmény 6. cikkelyének 1. bekezdését megsértették, azonban elutasította a kérelmező igazságos elégtétel iránti kérelmét. Mivel a kérelmező csak annyit közölt, hogy nem vagyoni kártérítési igénye is van; de annak pontos összegét többszöri felhívás ellenére is csak jóval később, 2004 februárjában határozta meg, amikor erre már nem volt lehetősége (az előterjesztések benyújtására nyitva álló határidő már lezárult).

Az egyezmény 41. cikkelye a következőt mondja ki: *„Ha a Bíróság az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését állapítja meg és az érdekelt Magas Szerződő Fél belső joga csak részleges jóvátételt tesz lehetővé, a Bíróság – szükség esetén – igazságos elégtételt ítél meg a sérített félnek.”*

A kérelmező 2004 februárjában kelt levelében a bíróságtól egyebek között azt kérte, hogy kötelezze a magyar kormányt félmillió euró előleg kifizetésére. Ilyen körülmények között a bíróság semmilyen összeget nem ítél meg a 41. cikk alapján.²⁴

Összegzés

Az előbbi jogeset is azt bizonyítja, hogy a legtöbb esetben az egyezmény 6. cikkelyének sérelme az, amellyel az emberek az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulnak, és az ügyek nagy része az eljárás időtartamának elhúzó-

²⁴ [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"22fulltext":"22:{"22001-61659"}22}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

dását sérelmezi, hiszen sérül a hatékony jogorvoslathoz való jog mint emberi jog. Természetesen az emberi jogi jogsértések egészét nem lehet kizárólagosan abban a kontextusban vizsgálni, hogy milyen mértékben sérti azt az eljárásjog (mind a büntető-, mind a polgári).

Véleményem szerint az Emberi jogok európai egyezményével olyan átfogó emberi jogi katalógus jött létre, amely kimerítően tartalmazza az emberi jogok gyűjteményét, s amely megfelelő alap arra, hogy azt felhasználva jogsértés esetén az állampolgárok az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulhassanak kérelmeikkel.

Az sem vitatható, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának munkája újabb szintre emelte az emberi jogok védelmének lehetőségét, valamint az emberi jogok meglétének garantálását.

Ugyancsak vitathatatlan az is, hogy az emberi jogi egyezmények elvárásai, az emberi jogok és a tisztességes eljárás szavatolásának követelményei, valamint a már elbírált strasbourgji esetjog meghatározók a hazai jogra, illetve a hazai jogalkalmazásra egyaránt.

Összességében úgy vélem, hogy létrejött egy olyan intézményrendszer, amely megfelelően képes kezelni és alakítani a jogsértések kiküszöbölését, és ezáltal képes arra, hogy megfelelő módon garantálja az emberi jogok védelmét.

Végül meg kell említenem, hogy az Európai Unió is fel kíván lépni az emberi jogi jogsértések ellen. Ennek keretében írták alá a tagállamok 2000 decemberében, Nizzában az Európai Unió Alapjogi Chartáját.

A charta tartalmazza azokat a legfontosabb emberi jogokat, amelyeket az Emberi jogok európai egyezménye is. A charta 21. cikkelye tartalmazza a megkülönböztetés tilalmáról szóló rendelkezést, a 47. cikkely a hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való jogot, valamint a 48. cikkely az ártatlanság vélelméhez és a védelemhez való jogot.

Mivel a charta vonatkozásában a legfőbb hatóság a luxemburgi székhelyű Európai Unió Bírósága, így lehetőség nyílik arra, hogy az Európai Unió saját bírósága is bekapcsolódhasson az alapjogi bíraskodásba, és ezzel még szélesebb körben lehetőséget adjon az emberi jogok védelmére, érvényesítésére.²⁵

IRODALOM

Czine Ágnes – Szabó Sándor – Villányi József: Strasbourg ítéletek a magyar büntetőeljárásban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008

²⁵ https://e-justice.europa.eu/content_fundamental_rights-176-maximize-hu.do

- Grád András – Weller Mónika:** A Strasbourgi Emberi Jogi Bíraskodás Kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011
- Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila:** Bevezetés – alapfogalmak. In: **Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila:** Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 25. o.
- Kardos Gábor:** Az emberi jogokat védő nemzetközi jogi intézmények. In: **Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila:** i. m. 144. o.
- Kardos Gábor – Lattmann Tamás:** Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010
- Kelemen Katalin:** Van még pálya. A magyar Alkotmánybíróság hatáskörében bekövetkező változásokról. *Fundamentum*, 2011/4.
- Kiss Daisy:** A polgári per titkai. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Általános Részéből. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009
- Kovács Krisztina:** A hátrányos megkülönböztetés tilalma. In: **Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila:** i. m.
- Naszladi Georgina:** Alkotmányjogi panasz a parlamenti vitában. *Közjogi Szemle*, 2012/1.
- Róth Erika:** Az előzetes előtti fogvatartás dilemmái. Osiris Kiadó, Budapest, 2000
- Sepúlveda, Magdalena – Banning, Theo van – Gudmundsdóttir, Gudrún – Chamoun, Christine – Genugten, Willem J. M. van:** Human rights reference handbook. University of Peace, Costa Rica, 2004
- Vissy Beatrix:** Az individuális alapjogvédelem kilátásai. *Magyar Közigazgatás*, 2012/2.

KAPCSOLÓDÓ JOGSZABÁLYOK

- Emberi jogok európai egyezménye
 Magyarország Alaptörvénye
 Európai Unió Alapjogi Chartája
 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról
 Complex Kommentár a büntetőeljárás törvényhez
 Az Alkotmánybíróság 1284/B/1990. határozata
 Az Alkotmánybíróság 6/1998. (III. 11.) határozata

KARDOS SÁNDOR ISTVÁN

A hivatásosok által elkövetett katonai bűncselekmények főbb jellemzői

A tanulmányban az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott rendőri szerv tagjai által elkövetett normaszegések közül (bűncselekmény, fegyvelmsértés, szabálysértés) a bűncselekmények egyik típusát, a katonai bűncselekményeket vizsgálom statisztikai adatok alapján. Az adatok értékelésével a vizsgált jogsértés elkövetési tendenciáit, előfordulási gyakoriságát, számszaki változásának dinamikáját lehet értékelni. A vizsgálathoz az ORFK fegyelmi osztályon rendelkezésre álló, valamint a Legfőbb Ügyészség által a rendőr bünelkövetőkről összeállított statisztikai adatokat használtam fel.

Azt vizsgálom, hogy a 2004 és 2013 között jogerősen elmarasztalással lezárt katonai bűncselekmények statisztikai adatai alapján milyen szabályszerűségek, változási tendenciák mutathatók ki, valamint ezek okaira is magyarázatot keresek. Az eljárások statisztikai adatait az adott évek aktuális rendőrségi létszámaival is összevetem; azt vizsgálom meg, hogy a létszámadatok befolyásolják-e az elkövetési gyakoriságot és tendenciát. A katonai bűncselekményeket cselekményenként külön-külön is értékelem, a legnagyobb arányban előforduló szolgálatban kötelességszegés adott időszakbeli statisztikai adatait több szempontból vizsgálom meg.

A tanulmányban a felmentéssel, valamint az eljárás megszüntetésével zárt büntetőeljárások adatait nem értékelem, mert álláspontom szerint a rendőri állomány – bármely normaszegésre vonatkozó erkölcsi-fegyelmi helyzet – kizárólag az elmarasztalással lezárt, vagyis a minden kétséget kizáró módon bizonyított jogsértések adatai alapján lehet reálisan megítélni.

A vizsgálat lefolytatásához a katonai bűncselekmény miatt induló és jogerősen elmarasztalással lezáruló eljárások statisztikai adatai álláspontom szerint objektív adathalmazt nyújtanak. E normaszegések általános jellemzője ugyanis, hogy azok szinte minden esetben a szolgálati helyen, a szolgálati tevékenységgel összefüggésben valósulnak meg, ezáltal a katonai bűncselekményeket rövid időn belül, legtöbbször azonnal az elkövetés után felfedik. További jellemzője e normaszegésnek, hogy mivel az minden esetben kapcsolódik a szolgálati helyhez, a szolgálati közegehez, a normaszegő magatartás bizonyítása kevésbé összetett feladat, mint egyéb cselekmények esetében.

Az elkövetést alátámasztó legtöbb bizonyíték ugyanis – köztük az észlelő tanúk – az esetek döntő többségében a szolgálati helyen rendelkezésre állnak.

E tényeknek is tulajdoníthatóan a katonai bűncselekmények vonatkozásában más normaszegésekhez viszonyítva magasabb bizonyítási arány figyelhető meg. A leírtakra, valamint az elkövetés összkörülményeire, továbbá a kötöttebb szankciórendszerre tekintettel a katonai bűncselekmények esetében más jogsértésekhez képest alacsonyabb a feltételezett latencia mértéke is.

A katonai bűncselekményekről általában

A katonai bűncselekményeket a büntető törvénykönyv¹ (Btk.) XLV. fejezete tartalmazza, a tanulmány kizárólag az ott nevesített magatartások kapcsán a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett büntetőeljárások statisztikai adatait értékeli.

A Btk. 127. §-a alapján katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja. Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.

A katonai büntetőeljárás – az általános büntetőeljárás részeként – a katonai szervezetre jellemző, más szervezetenél nem fellelhető speciális magatartások, a hierarchikus szolgálati kötelemkből adódó, és csak ott jelentkező viselkedési devianciák szankcionálására szolgál. E szankcionálási szabályok alkalmazása révén tartható fenn a fegyveres szervek rendeltetésszerű működéséhez elengedhetetlen belső fegyelem.

A leírtakból adódik, hogy a katonai büntetőeljárás keretében olyan normasértő magatartások is büntetőjogi felelősséget vonnak maguk után, amelyek az élet más területein – a „civil” életben – előfordulva nem vagy csak csekély mértékben szankcionáltak. Például a szolgálatra késve érkező rendőrjárőr a késés mértékétől függetlenül megvalósítja a szolgálatban kötelességszegés vétsége katonai bűncselekményt, míg egyéb foglalkozások esetében ez a magatartás nem lépi túl a munkahelyi fegyelem megszegésének szintjét. Még szembeutóbb a katonai bűncselekmények specialitása például a jelentési kötelezettség megszegése vétség esetében, e magatartás szintén büntetőeljárás lefolytatását vonja maga után, míg a polgári életben ezt vagy az ilyen jelle-

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

gű, munkaviszonyban alá-fölé rendeltségi szintek között jelentkező magatartást a büntetőjog alapesetben nem szankcionálja. Utóbbi magatartásnak – súlyosabb eset megvalósítása esetén – büntetési alakzata is van.

A katonai büntetőeljárások sajátos jogi tárgya a szolgálati rend és fegyelem, a normaháttérben megfogalmazott szolgálati kötelek megszegése adja a katonai büntetőeljárások törvényi tényállását. A katonai jog forrásai elsősorban a státútumtörvények, a rendőrség esetében a rendőrségi törvény², valamint a szolgálati viszonyra vonatkozó jogszabályok, szolgálati szabályzatok. E normák együttese határozza meg a fegyveres szerv feladatait, működési kereteit, szabályait.

Katonai bűncselekmény kapcsán a nyomozásban alapesetben az ügyészi feladatokat a katonai ügyész végzi, vagy nyomozást végeztet. Ha a nyomozást nem a katonai ügyész végzi, a nyomozásban az illetékes parancsnok jár el.

A statisztikai adatok és azok értékelése

A katonai bűncselekmények értékelt időszakbeli előfordulását először a köztörvényes bűncselekmények esetszámával összefüggésben vizsgálom meg, e jogértékek összesített adatait az *1. számú táblázat* tartalmazza.

A táblázat kizárólag az ügyészi, vagy bírói szervek által alkalmazott jogerős elmarasztalások adatait tartalmazza, abban nem szerepelnek a – tanulmány későbbi részében vizsgálandó – fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások. Az adatok elemzéséhez szemléletesebb képet ad az *1. számú ábra*.

A statisztikai számadatok alapján megállapítható, hogy a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett és ügyészi, bírói szervek által jogerős elmarasztalással elbírált bűncselekmények száma az értékelt időszakban nagyon változatos.

Megállapítható, hogy az összes bűncselekmény száma az induló értékelt évben volt a legmagasabb (2004: 382 fő), a 2008-as és a 2009-es évek kivételével csökkent a számuk, a jogerősen lezárt büntetőeljárások mérséklődése a kezdő és az utolsó év viszonylatában is csökkenő tendenciájú. A 2004-ben jogerős elmarasztalással lezárult, rendőrök által elkövetett bűncselekmények száma a 2004-es 382 főről 2013-ra 277-re, vagyis 27,49 százalékkal csökkent. A számadatok alapján kijelenthető, hogy az egy-egy évben tapasztalt el-

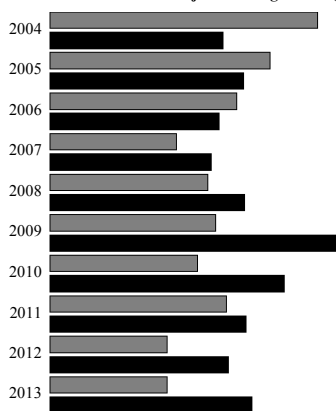
² A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.

1. számú táblázat
Jogerős elmarasztalással lezárt büntetőeljárások száma (2004–2013; fő)

Év	Köztörvényes bűncselekményt elkövetők	Katonai bűncselekményt elkövetők	Összesen
2004	232	150	382
2005	191	168	359
2006	162	147	309
2007	110	140	250
2008	137	169	306
2009	144	250	394
2010	128	203	331
2011	153	170	323
2012	102	155	257
2013	102	175	277

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

1. számú ábra
Jogerősen, elmarasztalással lezárt büntetőeljárások megoszlása (2004–2013; fő)

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.
 Készítette: Kardos Sándor István

térő tendenciák ellenére az értékelt időszakban a statisztikai értékek számszaki mérséklődése mutatkozik.

A kezdő és a végső adatok összevetését bűncselekményfajtánként is külön-külön elvégeztem. A *köztörvényes bűncselekmények* aránya 56,04 százalékkal (232 főről 102-re) csökkent; a *katonai bűncselekmények* aránya 11,66 százalékkal (150-ről 175 főre) emelkedett.

A vizsgált adatok alapján a katonai bűncselekmények esetében mutatkozik emelkedés, a köztörvényes bűncselekmények mérséklődése viszont olyan nagymértékű, hogy ez az összes bűncselekmény számának csökkenését mutatja. A katonai bűncselekmények folyamatos magas száma visszavezethető a jogsértés parancsnok általi jelentős számú felfedési arányára, továbbá a magatartások bizonyításának viszonylag egyértelmű körülményeire, vagyis a parancsnoki állomány minden alkalommal következetesen és határozottan lép fel a normaszegések esetén, és megteszi a szükséges intézkedéseket.

A rendőrség általános megítélését, a média, valamint a lakosság által a szervezet erkölcsi helyzetéről kialakított véleményt alapvetően a nagy sajtónyilvánosságot kapó köztörvényes bűncselekmények határozzák meg. E jogsértés esetében viszont a statisztikai adatok alapján jelentős csökkenés mutatkozik, álláspontom szerint ez hozzájárulhat a rendőrségbe vetett közbizalom javulásához. Ez a tény azzal is igazolható, hogy a katonai bűncselekményekről a „civil szféra” szinte soha nem értesül, a köztörvényes bűncselekmények viszont gyakori témái a rendőrséggel kapcsolatos híradásoknak.

Összességében tehát kijelenthető, hogy a katonai bűncselekményeknek a köztörvényes bűncselekményekénél magasabb aránya nem egyértelműen utal a rendőri állomány rossz erkölcsi helyzetére. Ennek alapján megfogalmazható az az állítás, hogy a katonai bűncselekmények esetszámának emelkedése ellenére az összes bűncselekmény, valamint a köztörvényes cselekmények számának csökkenése a vizsgált tíz év alatt a rendőri állomány erkölcsi-fegyelmi helyzetének javulására utal.

Megállapítható továbbá az is, hogy a köztörvényes bűncselekmények csökkenése az értékelt időszakban folyamatosabb, egyenletesebb, mint a katonai bűncselekményeknél. A katonai bűncselekmények vonatkozásában az adatok javulása csak 2009-től 2012-ig folyamatos és egyenletes, 2009-ben viszont kiugróan sok eset történt.

A jogerősen lezárt bűncselekmények egyes években tapasztalt kilengéseit előidéző okok vizsgálatához az eljárások mélyebb elemzése szükséges, erre e tanulmány keretei között nincs lehetőség.

A katonai bűncselekményeknél – tekintettel a döntő mértékű parancsnoki észlelésre, valamint arra, hogy a szolgálati helyen elkövetett jogsértő magatartás bizonyításához szükséges adatok a cselekmény felfedésének helyszínén rendelkezésre állnak – a büntetőeljárások során a bizonyítási arány magasabb, mint a köztörvényes bűncselekmények esetében (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
A felmentéssel lezáruló katonai bűncselekmények aránya az összes felmentéssel lezáruló jogerős bűncselekményhez viszonyítva (2004–2013)

	Összes felmentéssel záruló büntetőeljárás (fő)	Felmentéssel záruló katonai bűncselekmények (fő)	Felmentéssel záruló katonai bűncselekmények (fő)
2004	58	6	10,3
2005	50	7	14,0
2006	53	9	16,9
2007	50	12	24,0
2008	50	8	16,0
2009	56	19	33,9
2010	48	13	27,0
2011	38	20	52,6
2012	51	15	29,4
2013	45	13	28,8
Összesen	507	122	24,0

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: az összes felmentéssel záruló büntetőeljárás adatsorába beszámítottam a katonai bűncselekmények miatt indult eljárások számát is

Az adatok alapján megállapítható, hogy egy év (2011) kivételével a felmentéssel lezáruló katonai bűncselekmények száma csak a töredéke volt a felmentéssel záruló összes büntetőeljárásnak. Ebben az évben az összes felmentéssel záruló eljárás 52,6 százaléka volt katonai bűncselekmény. A legkisebb arány az első értékelte évben mutatkozott, amikor az összes felmentés alig több mint tíz százaléka volt katonai bűncselekmény miatti felmentés (2004: 10,3 százalék).

A vizsgált időszak vonatkozásában az összesített arány csupán huszonegy százalék, vagyis az értékelte időszakban a katonai bűncselekmény miatti induló eljárások kapcsán alkalmazott felmentések csupán negyedét tették ki az összes bűncselekmény tekintetében alkalmazott felmentésnek. Az adatok ilyen irányú értékelése egyértelműen igazolja a katonai bűncselekmények büntetőeljárásbeli magasabb bizonyítottsági arányát. A leírtakra tekintettel az e jogsértések kapcsán összeállított statisztikai adatok más jogsértésekhez ké-

pest objektívebb képet festenek az elkövetés tendenciáiról. Az évenként azonos szisztéma alapján összeállított statisztika felhasználásával a katonai bűncselekmények adatainak az esetszám kapcsán összeállított számszaki értékelése objektív adathalmaz felhasználásával folytatható le.

A katonai bűncselekmények évenkénti előfordulása a mindenkori létszámviszonyok függvényében is a vizsgálat tárgya volt. A 3. számú táblázat az mutatja, hogy a rendőrség meglévő aktuális hivatásos állományú létszámának mekkora részét tették ki azok, akiket köztörvényes és katonai bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elmarasztaltak.

Mivel a létszám évenként változó, ezért a létszámarányos elkövetési eloszlás mutathatja meg a legjobban az állomány aktuális fertőzöttségét a vizsgált jogsértések vonatkozásában.

3. számú táblázat

Jogerős elmarasztalással lezárt köztörvényes és katonai bűncselekmények létszámhoz viszonyított előfordulási aránya 2004 és 2013 között az elkövetők arányának feltűntetésével

	Köztörvényes	Katonai
	bűncselekményt elkövetők aktuális létszámhoz viszonyított aránya (%)	
2004	0,60	0,39
2005	0,50	0,44
2006	0,43	0,39
2007	0,30	0,38
2008	0,57	0,49
2009	0,42	0,73
2010	0,37	0,60
2011	0,41	0,46
2012	0,27	0,42
2013	0,27	0,47

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.

Készítette: Kardos Sándor István

A táblázat adatai alapján kimutatható, hogy a két bűncselekménytípus legkisebb és legnagyobb arányú előfordulásai nem esnek egy évre. *A legkisebb elkövetési arány* a köztörvényes bűncselekmények esetében 2012-ben és 2013-ban, a katonai bűncselekmények esetében 2007-ben jelentkezett; *a legnagyobb elkövetési arány* a köztörvényes bűncselekmények esetében 2004-ben, a katonai bűncselekmények esetében 2009-ben volt tapasztalható.

A legnagyobb aktuális létszámú évben (2004: 38 221) követett el az állomány legnagyobb arányban köztörvényes bűncselekményt, a legnagyobb arányú katonai bűncselekmény elkövetése viszont más évben (2009) mutatkozik. A legkisebb aktuális létszámú évben (2010: 33 759) sem a köztörvényes, sem a katonai bűncselekmények nem a legkisebb arányban jelentkeztek.

A létszámadatok vizsgálatakor említést érdemel továbbá az a tény, hogy a legnagyobb mértékű rendőrségi létszámcsökkenés (2007-ről 2008-ra) nem járt együtt az elkövetési arányok csökkenésével, sőt e két év összevetése alapján megállapítható, hogy mindkét bűncselekményfajta vonatkozásában emelkedett a jogerős elmarasztalások aránya. Az adatok a legnagyobb mértékű létszámemelkedésekor viszont (2010-ről 2011-re) a köztörvényes elmarasztalások arányában emelkedést, a katonai elmarasztalások esetében csökkenést mutatnak.

A vizsgált időszakban a katonai és a köztörvényes bűncselekmények a 2005-től 2007-ig terjedő hároméves időszakban – a rendőrségi létszám csökkenése mellett – a létszámarányos elmarasztalások számának csökkenését is mutatják. Ez a tendencia a tíz év vonatkozásában más éveknél nem jelentkezett.

Kiemelést érdemel 2009, amikor mind abszolút értékben, mind létszámarányosan a legnagyobb volt a katonai bűncselekmények száma, annak ellenére hogy nem ebben az évben volt a legalacsonyabb a rendőrség aktuális létszáma.

Az értékelt időszak statisztikai adatainak, valamint az évenként változó létszámadatoknak az összevetése alapján – mivel a létszám és az elkövetési arányok között nem állapítható meg szabályszerűség – kijelenthető, hogy a rendőrség hivatásos állományú létszámának változásai hosszú távon nem befolyásolták a köztörvényes és a katonai bűncselekmények elkövetése kapcsán alkalmazott jogerős elmarasztalások arányát.

A statisztikai adatok felhasználásával a jogerősen lezárt katonai bűncselekményeket az elkövetési magatartások alapján is megvizsgáltam (*4. számú táblázat*).

Az adatokból megállapítható, hogy legnagyobb számban és arányban a szolgálatban kötelességszegés elkövetése miatt történt jogerős elmarasztalás. Mind az egyes években, mind az értékelt tíz évben ez a bűncselekménytípus dominált. A cselekmény arányának változása alapján a legtöbb eset 2009-ben (197 fő) fordult elő, ettől az évtől kezdve a jogsértés száma csökken. A legkevesebb eset az első értékelt évben, 2004-ben volt (89 fő).

A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a bűncselekmény elkövetési tendenciája teljes mértékben egybevág az összes katonai bűncselek-

4. számú táblázat
Elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások
cselekmények szerinti megoszlása (2004–2013; fő)

Katonai bűncselekmények	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
szökés	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
önkéntes eltávozás	1	2	–	–	1	–	1	–	–	–
kötelességszegés szolgálatban	89	95	97	106	108	197	165	137	127	126
szolgálati feladat alóli kibúvás	25	41	27	13	31	25	18	5	6	25
jelentési kötelezettség megszegése	10	5	4	5	6	9	7	7	4	3
szolgálati visszaélés	2	2	–	–	1	4	1	2	1	4
parancs iránti engedetlenség	3	11	10	9	10	4	6	4	5	3
előljárái vagy szolgálati közeg elleni erőszak	2	1	–	–	1	–	–	–	1	2
szolgálati tekintély megsértése	9	6	4	5	12	5	5	8	7	7
alárendelt megsértése	4	3	–	1	3	3	–	2	1	3
előljárái hatalom- mal visszaélés	2	1	2	–	–	–	–	1	–	–
előljárái gondoskodás elmulasztása	2	1	1	1	1	3	1	–	2	2
ellenőrzés elmulasztása	–	–	1	–	1	–	–	1	–	–
egyéb katonai bűncselekmény	1	–	1	–	–	–	1	2	–	–
Összesen	150	168	147	140	169	250	203	170	155	175

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a táblázat a katonai bűncselekmények vonatkozásában a vétségi és büntetti alakatokat együttesen tartalmazza

mény statisztikai adatai alapján kimutatott tendenciával. Egyéb katonai bűncselekmény esetében az értékelt időszakban ez az irány nem mutatható ki.

Az összevetés alapján kijelenthető, hogy a vizsgált időszakban a katonai bűncselekmények között a szolgálatban kötelességszegés volt a meghatározó. Egyéb katonai bűncselekmények statisztikai adatainak változási mértéke és a változás iránya nem esett egybe az összes katonai bűncselekmény adatainak változásával. A szolgálatban kötelességszegés nem kizárólag esetszám változásában esik egybe az összes cselekmény esetszám-változásával, ezen túlmenően e normaszegésnek a legmeghatározóbb az aránya is. A szolgálatban kötelességszegés vétség előfordulása az értékelt időszakban az elmarasztalással lezárt összes katonai bűncselekmény 72,20 százalékát tette ki, vagyis jelentős (a vizsgált időszakban katonai bűncselekmény elkövetése miatt elmarasztaltak száma 1727, a szolgálatban kötelességszegés elkövetése miatt elmarasztaltaké 1247).

Az értékelt tíz évben az arányok tekintetében az elmarasztalással lezáruló katonai bűncselekmények között második legnagyobb esetszámot a szolgálati feladat alóli kibúvás produkálta, ez az összes jogsértés 12,50 százalékát adta (2004 és 2013 között az elmarasztaltak száma 216). Harmadik helyen a szolgálati tekintély megsértése áll (3,93 százalék, 68 fő), a negyedik helyen a parancs iránti engedetlenség, ez az összes jogsértés 3,76 százaléka (65 fő).

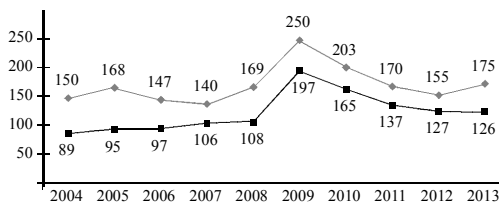
Az összes katonai bűncselekmény, valamint a szolgálatban kötelességszegés vonatkozásában tapasztalt, és az e két cselekmény esetszáma között kimutatható azonos elkövetési tendencia nem jelentkezik az előfordulás szempontjából második–negyedik helyen lévő bűncselekmények esetében. A szolgálati feladat alóli kibúvás, a szolgálati tekintély megsértése, valamint a parancs iránti engedetlenség esetében a legnagyobb esetszámok az értékelt időszak alatt ugyanis nem 2009-ben, hanem egyéb években mutatkoznak, továbbá az adatok aránybeli változása is eltérő.

A táblázatban szereplő adatok a szolgálatban kötelességszegés meghatározó jelenlétére utalnak, az összes jogerősen lezárt katonai bűncselekmény statisztikai tendenciájának meghatározásában betöltött dominanciáját a 2. számú ábra szemlélteti.

A 2. számú ábra adatai alapján összefüggés mutatható ki a szolgálatban kötelességszegés miatt jogerősen elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások, valamint az összes katonai büntetőeljárás statisztikai adatsorának évenkénti változása között.

Az értékelt időszak első három évének kivételével a két adatsor együtt változik, előfordulási gyakoriságuk egybevág. Tekintettel a statisztikai adatok alapján felrajzolt adatsor egybevágó dinamikai vonalára, valamint arra,

2. számú ábra
**Elmarasztalással lezárt összes katonai bűncselekmény,
 valamint a szolgálatban kötelességsgzés számának változása (2004–2013; fő)**

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

hogy a szolgálatban kötelességsgzés az összes katonai elmarasztalás jelentős részét teszi ki (72,20 százalék), kijelenthető, hogy az értékelt tíz évben alapvetően ezek konkrét bűncselekmény-előfordulási gyakorisága határozza meg a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett, és jogerős elmarasztalással záruló katonai bűncselekmények tendenciáját.

Tekintettel a szolgálatban kötelességsgzés domináns jelenlétére, e bűncselekmény kapcsán külön elemzést is végeztem. A 2013-ban jogerősen elmarasztaltakat a cselekmény elkövetésekor betöltött tényleges szolgálati idő szerint vizsgáltam meg (5. számú táblázat). Azért csak az utolsó értékelt év adatainak vonatkozásában végeztem ezt az értékelést, mert az ORFK fegyelmi osztályon 2013. január 1-jétől üzemeltetett elektronikus statisztikai rendszerben ez az adatállomány már külön is kigyűjthető.

Az adatok azt mutatják, hogy a szolgálatban kötelességsgzést az összes elkövető közül nem a legkevesebb tényleges szolgálati idejű csoportba tartozók követték el legnagyobb arányban. Ez álláspontom szerint arra utal, hogy az e bűncselekmény elkövetőjénél nem a szakmai tapasztalat hiánya a lényeges. Véleményem szerint ezt az is igazolja, hogy kevesebb a maximum öt év szolgálati idejű elkövető, mint a hat és tíz év szolgálati időt maga mögött tudó.

A 21 és 25 év közötti tényleges jogviszonnyal bíró elkövetők kedvező aránya elsősorban az összlétszámbeli alacsony megoszlásukból adódik. Mivel a domináns csoport nem a legtapasztalatlanabb állomány, az adatok utalhatnak a már említett parancsnoki ellenőrző tevékenység hatékonyságára.

Ki kell emelni, hogy az értékelés kizárólag az adott évben jogerősen elmarasztalt 126 személy egymáshoz viszonyított arányát vizsgálta, a megállapítások nem alkalmazhatók a rendőrség teljes személyi állományára.

5. számú táblázat
A szolgálatban kötelességzegés elkövetése miatt
jogerősen elmarasztaltak elkövetéskori szolgálati idő szerinti megoszlása (2013)

Elkövetéskori szolgálati idő	Elkövetők száma (fő)	Összes elkövetőhöz viszonyított arány
0–5	29	23,1
6–10	34	26,9
11–15	42	33,3
16–20	15	11,9
21–25	6	4,8
26–30	–	–
31–35	–	–
36 felett	–	–
	összes: 126	összes: 100

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette:
Kardos Sándor István

A katonai bűncselekményekben nem kizárólag ügyészi, katonai szervek alkalmazhatnak elmarasztalást, a katonai büntetőeljárásban ismert és alkalmazott jogintézmény a bűncselekmények fegyelmi jogkörben történő elbírálása, amelyet a *Be. 485/A §-a* szabályoz³. Alkalmazási lehetőségét az teremti meg, hogy a nyomozó ügyész – mérlegelési jogkörében eljárva – kizárólag katonai vétség esetében értékelheti úgy az adott magatartást, hogy tekintettel a cselekmény tárgyi súlyára, jellegére, illetve az elkövetési körülményeire, annak elbírálása fegyelmi eljárásban is megtörténhet.

Ez esetben a szolgálati rend és fegyelem fenntartása fenyítés alkalmazásával is elérhető. Büntetési alakzatú elkövetés esetében az eljárás nem alkalmazható.

A katonai büntetőeljárás fegyelmi jogkörbe történő visszaadását a fegyelmi jogkör gyakorlója is kezdeményezheti. A tanulmányban felhasznált statisztika a tekintetben nem tartalmaz adatot, hogy a fegyelmi jogkörbe történő visszautalás kinek a kezdeményezésére történt. Az ügyész a nyomozás megszüntetése, vagy a feljelentés elutasítása mellett a nyomozási iratokat – fő szabály szerint – az állományilletékes parancsnoknak megküldi, aki a fegyelmi eljárás szabályai szerinti eljárásban bírálja el a cselekményt, és az ott meghatározott fegyelmi fenyítéseket szab ki.

A katonai büntetőeljárás megindításakor, vagyis az iratok ügyészi szervezethez történő megküldésével egyidejűleg a fegyelmi szabályzat 37. § (1) be-

³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.).

kezdése alapján⁴ a nyomozás tárgyául szolgáló cselekmény kapcsán indult fegyelmi eljárást minden esetben fel kell függeszteni az ügyész döntéséig.

Az eljárás fegyelmi jogkörbe történő visszaadásakor ezt a felfüggesztett fegyelmi eljárást kell folytatni, és annak keretében kell elbírálni a katonai bűncselekményt. A fegyelmi eljárás a jogerős lezárásig ügyészi felügyelet alatt folyik. Ha az ügyész a nyomozást nem adja vissza parancsnoki hatáskörbe, akkor a korábban felfüggesztett fegyelmi eljárást – fő szabály szerint – a büntetőeljárás jogerős lezárása után kell lefolytatni.

Az ügyészi, bírói szervek által jogerősen elmarasztalással lezárt bírósági eljárásokon kívül a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai bűncselekmények statisztikai adatait is elemzem, bemutattva, hogy az értékelt időszakban az ügyészi szervek milyen számban éltek a vázolt jogintézmény lehetőségével (6. számú táblázat).

A táblázat országos szinten mutatja a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások számát és arányát az ügyészi, bírói elmarasztalással lezárt katonai bűncselekményekhez viszonyítva. A nyomozó hatóságok, illetve a rendőri szervek szerinti megoszlás a statisztikai adatokban nem sze-

6. számú táblázat
**Elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások,
 valamint a fegyelmi jogkörbe visszaadott nyomozások száma
 és egymáshoz viszonyított aránya (2004–2013)**

	Ügyészi, bírói szervek által elbírált katonai bűncselekményt elkövetők (fő)	Fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek (fő)	A fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek aránya az ügyészi, bírói szervek által elbírált katonai bűncselekményekhez (%)
2004	150	17	11,33
2005	168	13	7,73
2006	147	9	6,12
2007	140	9	6,11
2008	169	17	10,05
2009	250	54	21,60
2010	203	86	42,36
2011	170	74	43,42
2012	155	86	55,48
2013	175	91	52,00

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a fegyelmi jogkörbe visszaadott esetek száma nem része az ügyészi, bírói szervek által lezárt esetek számának, az külön adatsort alkot

⁴ A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai Fegyelmi Szabályzatáról kiadott 11/2006. (III. 14.) BM rendelet.

repele. A katonai büntetőeljárás folytató nyomozó szervek külön értékelése nélkül is megállapítható, hogy a katonai büntetőeljárások egyre nagyobb számban és arányban kerülnek vissza fegyelmi jogkörbe.

Az ügyek visszaadásának kiemelkedő aránya alátámasztja azt a korábban leírt tényt, hogy a katonai bűncselekmények jelentős részének csekély a tárgyi súlya, vagy jellegük, illetve elkövetésük összkörülményei nem teszik jelentős súlyúvá a normaszegést. Éppen ezek a körülmények alapozzák meg azt, hogy az ügyek fegyelmi jogkörbe kerüljenek. Vagyis az ügyészi szerv megítélése szerint is elegendő mértékű elmarasztalást hoz a fegyelmi eljárásban alkalmazott szankció mint alacsonyabb szintű jogi aktus.

Az adatok alapján az értékelt időszakban a fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek száma, valamint az ügyészi, bírói szervek által lezárt ügyszámhoz viszonyított aránya is folyamatosan emelkedett. Az első értékelt évben a visszaadott ügyek száma alig több mint tizedannyi volt, mint a nem visszaadottaké, az utolsó két évben pedig már ötven százalék felett volt (2004: 11,33; 2012: 55,48; 2013: 52 százalék).

Természetesen valamennyi, még a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai bűncselekmény is elítélendő rendőri magatartás, a tanulmányban ezt nem kérdőjelezem meg, csupán azt állítom, hogy a fegyelmi jogkörbe visszaadás igazolja azt a korábban vázolt tényt, hogy a katonai bűncselekmények jelentős része olyan jellegű cselekmény miatt indult, amelynek a megítélése nem „követeli meg” a bírósági eljárásban történő szankcionálást.

Erre tekintettel a katonai bűncselekmények esetében a jogerős elmarasztalások statisztikai adatainak önálló értékelése nem utal egyértelműen a rendőri állomány rossz, illetve – a számok emelkedő tendenciájának értékelésével – az állomány romló erkölcsi-fegyelmi helyzetére. A köztörvényes bűncselekmények esetében nem létezik a fegyelmi-munkáltatói jogkörbe történő ügyvisszaadás jogintézménye, valamennyi eljárást ügyészi vagy nyomozó szerv zár le.

A 7. számú táblázat azt mutatja meg, milyen mértékben módosul a kétféle (köztörvényes és katonai) bűncselekmény egymáshoz viszonyított aránya, ha a fegyelmi jogkörbe visszaadott, csekélyebb tárgyi súlyú katonai bűncselekmények számát is együtt értékeljük az ügyészi, bírói szervek által jogerősen lezárt eljárásokkal.

A táblázat adatai alapján kijelenthető, hogy a katonai bűncselekmények összesített számához hozzáadva a fegyelmi jogkörbe visszaadott eljárások számát, a köztörvényes bűncselekményekhez viszonyított arányukban minden esetben emelkedés következett be. Ezen arányváltozás mértéke az érté-

7. számú táblázat

**Elmarasztalással lezárt büntetőeljárások, valamint változások
a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások figyelembevételével (2004–2013)**

	Ügyészség, bíróság által lezárt köztörvényes/katonai bűncselekmény elkövetői (fő)	Adatok aránya (%)	Köztörvényes/katonai bűncselekmények a fegyelmi jogkörbe visszaadott eljárások számával megnövelve (fő)	Adatok aránya (%)
2004	232/150	64,65	232/167	71,98
2005	191/168	87,95	191/181	94,76
2006	162/147	90,74	162/156	96,29
2007	110/140	127,27	110/149	135,45
2008	137/169	123,35	137/186	135,76
2009	144/250	173,61	144/304	211,11
2010	128/203	158,59	128/289	225,78
2011	153/170	111,11	153/244	159,47
2012	102/155	151,96	102/241	236,27
2013	102/175	171,56	102/266	260,78

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

kelt időszak utolsó öt évében mondható a legjelentősebbnek, mivel a nyomozó szervek folyamatosan és egyre nagyobb mértékben élnek a fegyelmi jogkörbe történő eljárás-visszaadás lehetőségével.

A katonai büntetőeljárások fegyelmi jogkörbe történő visszaadásának évenkénti emelkedésével a statisztikai adatok esetszám-növekedést mutatnak, de ez mind a munkáltató, mind a munkavállaló szemszögéből előnyös. Mivel a jogsértés kapcsán fegyelmi fenyítés kiszabására nyílik lehetőség, ezért jobban érvényesíthető a fegyelmi jogkör gyakorlójának szankcionálási lehetősége.

A jogintézmény az elkövető szempontjából is kedvezőbb eljárási helyzetet teremt, mint az ügyési vagy bírósági döntés esetében. Annak ellenére ugyanis, hogy a fegyelmi jogkörbe visszautalt katonai büntetőeljárásokban – az ügyési szervek szakmai elvárásának megfelelően – az esetek döntő többségében pénzbírság fenyítés kiszabására kerül sor, ennek mértéke lényegesen kisebb, mint a katonai bíróság által alkalmazott pénzbüntetéseké.

A katonai büntetőeljárások fegyelmi jogkörbe történő visszaadásának emelkedése – figyelemmel a fegyelmi eljárás harmincnapos eljárási határidejére – az ügyek lényegesen gyorsabb, rövidebb időn belüli lezárásához vezet, mintha az büntetőeljárás keretében történe meg. Álláspontom szerint ez a tény önmagában is az eljárások gyors lezárásához fűződő érdek, továbbá a

szankció mielőbbi érvényesülése révén visszahat az állomány általános erkölcsi-fegyelmi állapotára.

A statisztikai adatok arra vonatkozóan nem tartalmaznak adatot, hogy a fegyelmi jogkörbe visszadott eljárások mely bűncselekmények elkövetése miatt indultak. A gyakorlati tapasztalatok alapján viszont kijelenthető, hogy kisebb tárgyi súlyú és egyértelműen bizonyítható esetekben éltek az ügyészi szervek ezzel a lehetőséggel. A leggyakoribbak a következők voltak: a szolgálatra nem megfelelő állapotban történő megjelenés; a szolgálatban történő elalvás; a szolgálati hely engedély nélküli elhagyása; meghatározott járőrútvonalától történő eltérés.

A felsoroltak kapcsán minden esetben szolgálatban kötelességszegés vétség miatt indult büntetőeljárás. Ez alapján tapasztalatból is kijelenthető, hogy a fegyelmi jogkörbe visszautalt eljárások között – „egybevégyva” az ügyészi, bíró elmarasztalások gyakorlatával – szintén a leggyakoribb cselekmény a szolgálatban kötelességszegés volt. Ez a megállapítás alátámasztja az értékelt időszakban a rendőrök által elkövetett, és jogerősen lezárt katonai bűncselekmények terén a szolgálatban kötelességszegés dominanciáját.

A téma vizsgálatakor a jogerősen elmarasztalással lezárt, rendőrök által elkövetett bűncselekményekről az ORFK fegyelmi osztály által összeállított statisztikai adatokat a Legfőbb Ügyészség statisztikai adataival⁵ vettem össze (8. számú táblázat).

8. számú táblázat
Rendőrök által elkövetett bűncselekmények (2008–2012; fő)

Értékelt évek	ORFK	Legfőbb Ügyészség
	adatai	
2008	306	306
2009	394	394
2010	331	331
2011	323	323
2012	257	257

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.

Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a tanulmány készítésekor még nem álltak rendelkezésre a 2013-as ügyészségi adatok

⁵ Bünelkövető rendőrök és az általuk elkövetett bűncselekmények 2008–2012. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, Budapest, 2013

A táblázat a katonai bűncselekményeket nem tartalmazza külön, az összes elkövető számát tünteti fel. Az adatok alapján elsődlegesen megállapítható, hogy az ügyészi és rendőrségi statisztikai adatok között minden esetben jelentős számszaki eltérés mutatkozik, az ügyészi adatok mindig magasabb értéket mutatnak.

A számok közötti eltérés oka a két adatbázis eltérő elveken alapuló összeállítására. A rendőri fegyelmi statisztikában kizárólag az adott évben elmarasztalással lezárt azon büntetőügyek adatai szerepelnek, amelyekben a jogerős elítélés időpontjában még fennállt az illető rendőr szolgálati jogviszonya. Az ügyészi statisztika viszont az elkövetéskor rendőri jogviszonyban lévő elkövetőkkel számol, az ügyészi statisztikában ily módon nem jelennek meg azok a büntetőügyek, amikor bármely ok miatt (lemondás, közös megegyezés) az elkövető szolgálati jogviszonya megszűnt még a büntetőeljárás jogerős lezárása előtt. A rendőrségi statisztika kizárólag az elmarasztaláskor is állományban lévők esetében, személyhez kötötten vezet az elkövetőket feltüntető statisztikai adatsort.

A leírtak alapján kijelenthető, hogy a két statisztikai rendszer adatbázisában mutatkozó eltérés nem hiányosság vagy számolási hiba következménye, hanem ugyanazon elkövetési magatartások eltérő adatkezeléséből adódik. Figyelemmel viszont a két adatbázis összeállításának lényegi különbségeire, a két statisztikai adatsor jelen tanulmány vizsgálati szempontjai szerint nem alkalmas az összevetésre.

A rendőri és az ügyészi statisztikai adatok tendenciái alapján kijelenthető, hogy a két adatsor változási mértéke is eltérő, csupán a két utolsó közös évben (2011-ben és 2012-ben) figyelhető meg mindkét kimutatásban azonos tendencia. Ezekben az években az adatok csökkenése tapasztalható, egyébként azonos változási irányok nem mutatkoznak.

Álláspontom szerint az elmarasztalással lezárt rendőrségi statisztikai adatok önmagukban – egyéb statisztikáktól függetlenül – is alkalmasak az állomány katonai bűncselekményekkel kapcsolatos erkölcsi helyzetének értékelésére, mivel a statisztika valamennyi értékelt évben azonos elvek alapján és ugyanazon szisztémával készült.

Ismereteim szerint az ORFK fegyelmi osztály által vezetett statisztikai adatsorral megegyező módon készült kimutatás a tárgykörben nem áll rendelkezésre. Mivel az ORFK által regisztrált statisztikai adatoknak az ügyészi statisztikai elveknek megfelelő átalakítása, konvertálása nem megoldható, így a jelen tanulmányban felhasznált statisztikai adatsornak „külső” adattalommánnyal történő reális összevetése nem végezhető el.

Következtetések, javaslatok

A rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett, a büntető törvénykönyvben külön nevesített katonai bűncselekmények statisztikai adatai – figyelemmel az elkövetés körülményeire, annak a szolgálati helyhez való szoros kapcsolatára, valamint a közvetlen parancsnoki észlelés tényére – objektív adathalmazt kínálnak az állomány erkölcsi-fegyelmi helyzetének értékelésére.

A köztörvényes bűncselekmények csökkenésével ellentétben a vizsgált tíz év viszonylatában a katonai bűncselekmények száma növekedett, ennek mértéke az utolsó négy évben jelentős. Ez a tény önmagában nem igazolja, hogy romlott volna a rendőri állomány erkölcsi-fegyelmi helyzete.

A rendőrség „külső”, állampolgárok általi megítélése pedig elsősorban a nagyobb publicitást kapó köztörvényes bűncselekmények alapján alakul ki. A köztörvényes bűncselekmények száma viszont az értékelt időszakban olyan mértékben csökkent, hogy ez a tény a számszaki emelkedést mutató katonai bűncselekményekkel együtt az összes elmarasztalással lezárt büntetőeljárás adatainak csökkenését idézte elő.

Az értékelt időszakban a katonai bűncselekmények nagyobb arányú bizonyítottságát igazolja az a tény, hogy azokban kisebb arányban zárulnak a büntetőeljárások felmentéssel, mint a köztörvényes bűncselekmények esetében. A nagyobb arányú bizonyítottság arra vezethető vissza, hogy a katonai nyomozásoknál a bizonyítékok, valamint az észlelő tanúk a szolgálati helyen rendelkezésre állnak, ezért e magatartások eljárásbeli bizonyítása kevésbé összetett feladat.

A statisztikai adatokat összevetve a rendőrség évenkénti aktuális létszámviszonyaival kijelenthető, hogy a rendőrség hivatásos állománya esetében a létszám változása a köztörvényes és a katonai bűncselekmények elkövetése kapcsán alkalmazott jogerős elmarasztalások százalékos változására nem volt érdemi hatással.

Az elmarasztalással lezárult katonai bűncselekmények között legnagyobb arányban és számban – évenkénti bontásban, valamint a teljes vizsgált időszak vonatkozásában is – a szolgálatban kötelességzegés jelentkezett. A statisztikai adatok alapján ezen elkövetési magatartás változási üteme határozta meg az összes katonai bűncselekmény változási ütemét. Ezt a normaszegő magatartást legnagyobb arányban a tizenegy és tizenöt év közötti tényleges szolgálati jogviszonyt maguk mögött tudó hivatásosok követték el.

A katonai büntetőeljárások során az ügyészi szervek az értékelt időszakban folyamatosan növekvő számban éltek a fegyelmi jogkörbe visszaadás lehetőségével, ennek száma az utolsó értékelt öt évben jelentős mértékben emelkedett.

A katonai bűncselekmények fegyelmi jogkörbe történő visszaautalása igazolja, hogy e magatartások jelentős része egyszerű ténybeli megítélésű, valamint a cselekmények a szolgálatra nem jártak jelentős hátránnyal, továbbá a szolgálati rend és fegyelem fenntartása fegyelmi fenyítés alkalmazása révén is fenntartható volt. Tapasztalatom szerint a visszaautalt eljárások között is a szolgálatban kötelességesség dominált.

A fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai nyomozások jogintézménye mind a munkáltató, mind a munkavállaló – vagyis a normaszegést elkövető rendőr – szempontjából is eljárásjogi előnyökkel jár, valamint a fegyelmi eljárás keretében jobban érvényesülnek az eljárások gyors lezárásához fűződő munkáltatói érdekek.

A rendőrök elleni nyomozásokat folytató ügyészi szervek által összeállított statisztikai adatok más elvek alapján készülnek, mint a rendőrség által – a munkáltatói szempontok figyelembevételével – összeállított statisztika, ezért azok vizsgálati szempontból nem összevethetők. Az ORFK fegyelmi osztály által a jogerős elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárásokról évenként azonos elvek és módszerek alapján összeállított adatok önmagukban is alkalmasak a tárgykörben reális értékelésre, megalapozott kutatás lefolytatására.

KAPOSSY GIZELLA

A nem ügydöntő végzések végrehajtásának felfüggesztése

A bírói gyakorlat által kihasználatlan törvényi lehetőség
a büntetőeljárásban

A büntetőeljárásban az ügy érdemében hozott határozatokat kizárólag akkor lehet végrehajtani, ha jogerőre emelkedtek, így garantálva, hogy semmiféle előre hozott érdeksérelem ne történhessen.

Ettől eltérő a helyzet az egyéb, fellebbezhető végzések esetében, ahol a fő szabály az, hogy azok fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatók.

Ehhez képest jelennek meg a kivételek, mint

- a vádirat benyújtását megelőzően a Be. 215. § szerint a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés megszüntetése miatt bejelentett ügyészi fellebbezés;
- a rendbíróságot kiszabó végzések ellen bejelentett fellebbezés; valamint
- a díjmegállapító végzések elleni fellebbezés halasztó hatálya; és
- a Be. 347. § (2) bekezdés második mondatában írt rendelkezés, amely szerint kivételesen indokolt esetben a végzés végrehajtását mind az elsőfokú, mind a másodfokú bíróság felfüggesztheti.

Az ügyészi fellebbezés halasztó hatálya nyilvánvalóan azt szolgálja, hogy a terheltnek ne nyíljon arra lehetősége, hogy a másodfokú bíróság – esetleg eltérő – döntéséig a büntetőeljárás hatálya alól kivonja magát. A rendbíróságot kiszabó végzés ellen bejelentett jogorvoslat halasztó hatályát pedig a már említett előre hozott érdeksérelem elkerülése indokolhatja. Egyértelmű a jogalkotó szándéka a díjmegállapító végzések tekintetében is, hiszen nem kétséges, milyen bonyodalmakat okozhatna, ha a jogerős döntést megelőzően a szakértői, kirendelt védői díj, útiköltség stb. kiutalására sor kerülne.

A Be. 347. § (2) bekezdésében írt rendelkezést – amelyet a korábbi Be. is ismert és amely a jelenlegi büntetőeljárásról szóló törvénynek hatálybalépése óta a része – azonban a jogirodalom nem fejti ki, és olyan eseti döntéseket sem találtam, amelyek konkrét iránymutatást adtak volna e jogintézmény alkalmazhatósága kérdésében; a kommentárok is meglehetősen szűkszavúak.

Az egyik magyarázat szerint „*kivételesen indokolt esetben azonban akár a határozatot meghozó elsőfokú, akár a fellebbezést elbíráló másodfokú bíróság is dönthet úgy, hogy a végzés végrehajtását felfüggeszti. Kivételesen indokolt esetben általában különös méltánylást érdemlő körülmények fennállta esetében indokolt lehet a végrehajtás felfüggesztése.*”¹

Egy másik kommentár szerint „*erre sor kerülhet pl. azért, mert a fellebbezés elbírálása valamilyen okból várhatóan késik*”².

A kérdés az, hogy a végrehajtás felfüggesztése valóban csupán arra az esetre szolgál, ha a fellebbezés hosszadalmasabb elbírálására lehet számítani, vagy magában hordozza annak a lehetőségét is, hogy adott esetben a bíróság számol a tévedése kockázatával, és e jogintézmény alkalmazásával lehetővé teszi, hogy utóbb a másodfokú bíróság esetlegesen eltérő döntésében foglaltak hatályosulhassanak.

Álláspontom szerint a végrehajtás felfüggesztésének a lehetősége elsődlegesen az utóbbi felvetés érvényesülését szolgálja annak ellenére, hogy azt a bírói gyakorlat nem feltétlenül tükrözi.

A hivatkozott jogszabályhelyből is kitűnően a végrehajtás felfüggesztése mérlegelési körbe tartozó döntés, amelynek több megközelítési módja lehet, különös tekintettel arra, hogy azt sem maga a Be., sem az elmélet, sem pedig a gyakorlat részletesebben nem bontotta ki.

A következőkben ezt az álláspontomat a kényszerintézkedés tárgyában hozott végzések, ezen belül elsősorban a terhelttel szemben alkalmazott legszigorúbb, a személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés, az előzetes letartóztatás (ideiglenes kiadatasi, ideiglenes átadasi, kiadatasi, átadasi, végrehajtási letartóztatás, ideiglenes kényszergyógykezelés) végrehajthatóságának kérdéskörén keresztül kívánom alátámasztani.

Az idézett törvényhely szövegéből megítélésem szerint az is következik, hogy a határozat végrehajtásának felfüggesztésére mind hivatalból, mind indítványra sor kerülhet, különösen indokolt eset lehet a terhelt vagy az eljárásban részt vevő más személy érdeke és a büntetőeljárás eredményessége egyaránt.

Ha utóbbi érdeket vizsgáljuk, felvetődik a kérdés, mennyire összeegyeztethető az a büntetőeljárás eredményességével, amikor a bíróság a terhelt elő-

¹ Bodor Tibor – Csák Zsolt – Máziné dr. Szepesi Erzsébet – Somogyi Gábor – Szokolai Gábor – Varga Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Complex Jogtár, 2014. szeptember 2-i állapot.

² Akác József – Belegi József – Belovics Ervin – Bekres György – Czine Ágnes – Máziné dr. Szepesi Erzsébet – Kónya István – Láng László – Márki Zoltán – Mészár Róza – Molnár Gábor Miklós – Némethné dr. Bokor Klára – Soós László – Rabóczki Ede: Büntetőeljárás jog II. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 868. o.

zetes letartóztatását megszünteti, a terheltet szabadítja, majd a másodfokú bíróság eltérő döntésének a foganatba vételére azért nem kerülhet több sor, vagy csak huzamosabb idő elteltével, mert a terhelt időközben ismeretlen helyre távozott.

A kényszerintézkedések tárgyában hozott határozatok esetében ugyanis kizárólag a vádirat benyújtása előtt, a Be. 215. §-a szerint a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés megszüntetése miatt bejelentett ügyészi fellebbezésnek van halasztó hatálya – minden egyéb esetben a kényszerintézkedés tárgyában hozott döntés fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

Így fordulhat elő, hogy a bíróság a terhelttel szemben alkalmazott kényszerintézkedést a vádirat benyújtása után megszünteti a határozatának végrehajtása felfüggesztése nélkül, majd a másodfokú bíróság eltérő döntésében foglaltak a terhelt időközben megvalósított szökése, elrejtőzése folytán nem hatályosulhatnak. Ez a forgatókönyv azonban álláspontom szerint sem az állam büntetőigényével, sem a büntetőeljárás eredményességének az érdekében nem egyeztethető össze, legfeljebb a terheltével, feltéve, hogy utóbb nem sikerül őt kézre keríteni.

Nem hagyhatók figyelmen kívül továbbá a terhelt személyi szabadságát elvonó, nemzetközi jogi, illetve európai uniós normán alapuló kényszerintézkedések, mint az ideiglenes kiadatási, kiadatási, ideiglenes átadási, átadási és végrehajtási letartóztatás, amelyek körében a hivatkozott különösen méltányolható esetet a más állam által lefolytatott büntetőeljárás eredményessége jelentheti.

A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló, 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbjt.) és az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény (EUBE.) határozza meg azokat az eseteket, amikor a külföldi állam megkeresésére büntetőeljárás lefolytatására, szabadságvesztés-büntetés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából Magyarországon tartózkodó személy kiadatásának vagy átadásának lehet helye. E jogszabályok rögzítik a kiadatási és átadási letartóztatás feltételeit, illetve rendelkeznek a kiadatási vagy átadási letartóztatás feltételei fennállásának a megállapításáig alkalmazott ideiglenes kiadatási vagy átadási letartóztatás szabályairól.

E körben álláspontom szerint – ami a nemzetközi jogen vagy európai uniós jogen alapuló kötelezettségeket és a külföldi állam büntetőjogi igényérvényesítését illeti – a magyar bíróságok jóvátehetetlen károkat tudnak okozni azzal, ha a terhelt személyes szabadságát elvonó kényszerintézkedés megszüntetése-

kor a határozatuk végrehajtását a másodfokú bíróság jogerős döntéséig nem függesztik fel. Ebben az esetben ugyanis fennáll a reális kockázata például annak, hogy egy magyarországi kötődéssel nem bíró terhelt, aki ellen valamely külföldi állam nyomozást folytat, szabadítása után megszökik, így gyakorlatilag a magyar bíróság esetleg téves döntése és eljárása nyomán hiúsul meg az ellene külföldön folytatott büntetőeljárás. Ugyanúgy kérdéseket vet fel az, amikor a külföldi ítéletben kiszabott büntetés végrehajtására azért nem kerülhet sor, mert bár a terhelt elfogása Magyarországon megtörténik, a bíróság mégsem állapítja meg a kiadatás vagy átadás feltételeinek a fennállását, a terhelt ideiglenes kiadatási vagy átadási letartóztatását megszünteti határozata végrehajtásának felfüggesztése nélkül. Ekkor az esetek többségében ugyanis az esetleges tévedés utóbb már nem reparálható, hiszen hiába rendelkezik eltérően a másodfokú bíróság, ha azt a terhelt nem várja meg.

Másodfokú bíróságon töltött eddigi joggyakorlatom idején egyszer sem találok olyan felülbírálandó végzéssel, amelynek a végrehajtását az elsőfokú bíróság felfüggesztette volna. Így merülhetett fel bennem nemegyszer az, hogy a másodfokú megváltoztató határozat, amelynek a tervezetét készítettem, gyakorlatilag már csupán az irattárnak szól, arra már kevés esély mutatkozott, hogy az abban foglaltaknak megfelelő állapot létrejöhessen. Az általam tapasztalt, a helyreállíthatatlanság problematikáját a legszembetűnőbben bemutató példák egyike a következő: a külföldi állam nyomozó hatóságai széles körű nyomozást folytattak a terhelt ellen a külföldi állam joga szerint életfogytig terjedő szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmények miatt. A nem magyar állampolgárságú terheltet Magyarországon elfogták, majd a külföldi állam igazságügyi minisztériuma kérelmet terjesztett elő a terhelt kiadatása iránt. Ezt követően a bíróság megállapította, hogy a kiadatás feltételei nem állnak fenn, és elrendelte a terhelt szabadlábra helyezését. A másodfokú bíróság megváltoztatta az elsőfokú bíróság jogi és tárgyi tévedéseken alapuló végzését: megállapította, hogy a terhelt vonatkozásában a kiadatás feltételei fennállnak, és elrendelte az ideiglenes kiadatási letartóztatását.

Az előzőekben kifejtetteken túl szükségesnek tartom megemlíteni a vagyoni érdekeket érintő kényszerintézkedések mint a zár alá vétel végrehajthatóságának kérdéskörét, mivel nincsenek kétségeim afelől, hogy a végrehajtás felfüggesztése hiányában e kényszerintézkedés első fokon történő megszüntetése esetén ugyanúgy meghiúsulhat az eltérő másodfokú határozat szerinti állapot létrejötte, mint a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések vonatkozásában. Nem látom ugyanis akadályt annak, hogy a rendelkezési jog jogosultja a kényszerintézkedéssel érintett vagyont az eljárás

rás alól elvonja a zár alá vétel megszüntetése esetén a számára a másodfokú határozat meghozataláig nyitva álló időben.

Összegzés

Összességében úgy gondolom, hogy a probléma nem a bíróság esetleges jogi vagy tárgyi tévedése, hiszen a jogorvoslati jog és ezzel az eltérő döntés lehetősége éppen ennek az elfogadását testesíti meg. A hibát akkor követi el az első fokon eljáró bíróság, ha nem számol ezek kockázatával, nem mérlegeli azokat az érdekeket, amelyek végzése azonnali végrehajtásához, illetve annak elmaradásához fűződnek, és figyelmen kívül hagyva a helyreállíthatóság kérdéskörét kizárja annak a lehetőségét, hogy a jogerős döntésnek megfelelő állapot jöhessen létre.

Az eddigieket elolvasva sokakban felvetődhet a kérdés: az, ha a bíróság a saját határozatának a végrehajtását felfüggeszti, azt jelenti, hogy meggyőződése ellenére cselekszik vagy azt, hogy nincs meggyőződve döntése helyességéről.

Véleményem szerint külön kell választani a bíróság meggyőződését és a tévedés lehetőségének az elfogadását. A kettő ugyanis nem zárja ki egymást: a bíróság a meggyőződése szerint dönt, azonban ideális esetben elfogadja a tévedés lehetőségének fennállását, ahogy azt is, hogy a másodfokú bíróság nem feltétlenül osztja majd az ő álláspontját. Ellenkező esetben, ha azt feltételeznénk, hogy a bíróság valamennyi döntése kivétel nélkül helytálló és törvényes, nem lenne szükség felsőbb bírói fórumokra, a többszintű bírósági rendszer kiüresedne és feleslegessé válna.

Amíg azonban ezzel a hazai jogrendszer az alaptörvényből és a büntető-eljárásról szóló törvényből is kitűnően számol, addig a bíróságoknak el kell fogadniuk mind a tévedés, mind pedig az eltérő másodfokú döntés lehetőségét, szem előtt tartva azt az ígényt, amely a jogerős és – feltételezve, hogy azok egyben törvényesek is – a törvénynek megfelelő határozatok meghozatalához és azok végrehajthatóságához társul. Ha ezt figyelmen kívül hagyják, maguk járulhatnak hozzá egy éppen azokkal a jogszabályi rendelkezésekkel ellentétes állapot létrejöttéhez és fenntartásához, amelyeket maguk is alkalmazni kötelesek.

HERMAN SZILÁRD

Lopás vagy lopás kísérlete?

Az elkövető bemegy az áruházba, elnyeli a tömeg. Kezében bevásárlókosár és egy táska. A boltban nyüzsögnek a vásárlók és a potenciális tolvajok. Biztonsági őrök járnak fel-alá, mindenhol kamerák, riasztóberendezések, önkiszolgáló kasszák. Az elkövető telepokolja a kosarát élelmiszerrel, de hirtelen ötlettől vezérelve a nadrágzsebébe rejt egy öngyújtót. A kasszánál a kosárban lévő árukat kifizeti, az öngyújtót azonban nem. Amint ellép a kasszától, már várják az áruház biztonsági őrői: a cselekményt mindvégig kamerán figyelő operátor vagy az azt észlelő másik bolti alkalmazott riasztotta őket. Egy másik áruházban – ugyanilyen eset, eltérő forgatókönyv – már akkor lecsapnak az elkövetőre, amikor a zsebébe rejtje az öngyújtót, meg se várják, hogy elhagyja, vagy legalábbis elérje a pénztár vonalát. S ekkor feljelentik, vagy őrizetbe veszik.

Mikor befejezett a lopás? Vagy mikor befejezett a lopás szabálysértése, bűncselekménye? Már az *elrejtéskor*, vagy a pénztártól való távozás után, esetleg még akkor sem? Mennyiben befolyásolják az elkövetés stádiumát az áruházakban lévő lopást gátló riasztóberendezések, kamerák?

A büntető- és szabálysértési jogot alkalmazó, értelmező bírák és bírósági titkárok között mind a gyakorlatban, mind pedig az elméletben heves és egyre fokozódó vita bontakozott ki a napjainkban igen elterjedt bolti lopások kapcsán. Nevezetesen, mikor is tekinthető befejezettnek a lopás bűncselekménye vagy a lopás szabálysértése, hiszen ez a büntetéskiszabás szempontjából nem mindegy. A Legfelsőbb Bíróság 32/2012-es számú büntető elvi határozatában lévő megállapítások szakítani látszanak a korábbi bírói gyakorlattal, és egy esetleges jövőbeni jogegységi eljárás szükségességét vetítik előre. A kérdés annál is inkább égető, hiszen talán az egyik leggyakoribb, a fogyasztói társadalmakban tömegesen előforduló, tulajdont, birtokot sértő büntetendő cselekményről van szó.

Töretlen bírói gyakorlat?

A vádlott bement a vádbeli napon az egyik helyi önkiszolgáló ABC-áruházba. Előbb tejet, kenyeret, majd két doboz olcsó cigarettát tett a bevásárlóko-

sarába. Ezek után – amikor azt hitte, hogy senki sem látja – a két doboz cigarettát a dzsekije alatt viselt pulóvere alá rejtette. A pénztárnál csak a tejet és a kenyert fizette ki. Ez után a cselekményét megfigyelő bolti dolgozók felszólították, hogy menjen be a raktárba. Itt a vádlott először tagadta, hogy a kifizetett árukon kívül más is lenne nála, aztán elővette dzsekije alól a cigarettát, és beismerte a tettét. Az elsőfokú bíróság lopás vétsége kísérletének minősítette a cselekményt, ezzel a megyei bíróság nem értett egyet, és azt befejezett lopásnak minősítette. Megítélése szerint ugyanis az e körben döntő jelentőségű elvétel megtörtént már akkor, amikor a vádlott a két doboz cigarettát a ruházatába rejtette és ezzel maradéktalanul birtokba vette.¹

A vádlott az ABC-nagyáruházban a kabátja alá rejtett egy üveg brandyt. A cselekményét észrevették, és még mielőtt távozni tudott volna, a bolt területén elfogták, a raktárba kísérték, és az italt visszavették tőle. Az első fokon eljáró bíróság ismét lopás vétsége kísérletének minősítette a cselekményt, ezzel a másodfok megint csak nem értett egyet és elvi éllel szögezte le: az ítélkezési gyakorlat töretlen abban, hogy az önkiszolgáló rendszerű boltokban az áru elrejtése esetén a lopás befejezettnek minősül függetlenül attól, hogy a pénztártól távozás után fogják-e el az elkövetőt. Köztudomású ugyanis, hogy az önkiszolgáló egységekben a vásárlóterben az árut fizetés előtt az üzletben használt bevásárlókosárban, látható helyen kell elhelyezni. Azzal, hogy az elkövető akár a ruhája alá, akár a saját táskájába teszi az árut, a környezete számára azt jeleníti meg, hogy az áru az ő tulajdona. Az említett magatartásokból egyértelműen következik az eltulajdonítási célzat ténye. Ezért az említett magatartással – figyelemmel az önkiszolgáló üzletekben kialakított vásárlási módra – *az elvétel nemcsak megkezdett, hanem befejezett*. Ennek tényét nem érinti az, hogy mivel az elkövető még a vásárlóterben van, ezért a sértetteknek többnyire lehetőségük van az áru feletti rendelkezési jog visszaszerzésére. A kifejtettekkel következik, hogy a vádlott a lopás elkövetési tevékenységét nemcsak megkezdte, hanem befejezte.²

A vádlottak bementek egy önkiszolgáló üzletként működő cipőboltba. Mindketten bő szárú, nagyméretű, vastag alsóneműt viseltek; ezeknek a szára is gumirozott volt. Amikor a vádlottak észlelték, hogy a bolt dolgozói nem figyelik különösképpen a polcokat, elhatározták, hogy cipőket lopnak, és az értékesítésük után kapott pénzen megosztoznak. Ennek megfelelően – egymás tevékenységét segítve – mind a ketten hét-hét pár cipőt csúsztattak a

¹ BH, 1984/133.

² BH, 1990/460.

szoknyájuk alá, a vastag alsóneműk szárába. Mindezek után, mivel semmit sem vásároltak, távozni akartak az üzletből. A pénztárnál lévő riasztókészülék azonban csipogó hangokat adott. A bolt biztonsági őrre ezt észlelve utánuk lépett, és a bejárat előtt visszakísérte őket az irodába. Itt felszólításra kirakták az alsóneműjükből a cipőket. Ezzel az okozott kár megtérült. Az ügyben eljáró bíróságok a vádlottak cselekményét egységesen társtettesként elkövetett lopás vétségének minősítették. Az eljáró bíróságok a jogi indoklásban a következőkre mutattak rá. A vádlottak a cipőket a testükön lévő alsóneműbe rejtették, ezzel azok egyértelműen az ő birtokukba kerültek, egyúttal kiestek a bolt tulajdonosának a birtokából. A vádlottak olyan sajátos helyzetet, birtokállapotot hoztak létre, amelyről csak nekik volt tudomásuk. Életszerű annak a megállapítása, hogy a tulajdonost megfosztották attól a lehetőségtől, hogy a vagyontárgyakkal rendelkezzen, a jogtalanul elvett cipők – egyébként igen szokatlan – rejték helyét végül is a vádlottak fedték fel; így került a bolt tulajdonosa abba a helyzetbe, hogy a már elvett dolgait visszaszerezhesse. A másodfokon eljáró bíróság szerint pusztán azért, mert a boltban riasztókészülék is üzemelt – amely a bolt dolgozóit figyelmezteti arra, hogy kifizetetlen árut kívánnak kivinni –, nem kerülhet sor a cselekmény kísérletként értékelésére. A hasonló berendezések amúgy sem adnak tökéletes biztonságot, és emberi közbeavatkozás nélkül a tettes elmenekülését sem akadályozzák meg. *A riasztó a jelen esetben is csak egy befejezett bűncselekmény leleplezését és a kár megtérítését szolgálta.*³

A vádlott az áruház férfikonfekció-osztályán vásárlás ürügyén a próbafülkébe vitt két férfiöltönyt, egy sötét és egy világosabb színűt. A próbafülkében a világosabb színű öltönyt betette a nála lévő reklámszatyorba, és ezt a fülkében hagyta. Ez után a sötétebb színű öltönyt visszavitte az eladóhoz, és kért még egy világosabb színűt. Ekkor az eladó közölte vele, hogy nem egy, hanem két öltönyt vitt be a próbafülkébe, egy világosabb színűt is. A vádlott ezt letagadta, ekkor az eladó bement a próbafülkébe, és a világosabb színű öltönyt elővette a reklámszatyorból. Az ügyben eljáró bíróságok lopás vétségének kísérlete miatt büntették meg a terheltet, mondván, amikor az egyik öltönyt a próbafülkében betette a reklámszatyorba – hogy azt majd később fizetés nélkül az áruházból kivigye –, a lopás törvényi tényállását, *az elvételt megkezdte, de azt befejezni a leleplezés miatt nem tudta.*⁴

Összegzésként elmondhatjuk, hogy még a bolti kamerák, jelző-riasztó berendezések és önkiszolgáló pénztárak megjelenése, elterjedése előtt sem volt

3 BH, 1995/73.

4 BH, 1986/403.

teljesen egységes és megnyugtató meghatározása az *elvétele* elkövetési magatartásának.

Mindenesetre vannak eseti döntések e korszakból, ezek közös nevezője szerint a lopás bűncselekménye akkor befejezett, ha az ellopott dolog már nincs a tulajdonos rendelkezése alatt, s *nincs valószerű lehetőség arra, hogy azt újra birtokba vegye*. Illetve a lopás befejezett, ha az elkövető az eltulajdonítani szándékozott dolgot oly módon rejtette el, hogy az végleg kikerült a jogosult rendelkezése alól.

A kamerák mögött ki figyel?

Az utóbbi években a tolvajok trükkösebbek, professzionálisabbak, kifinomultabbak lettek. A mennyiségileg és minőségileg is megnövekedett lopások elleni védekezésül a hipermarketek kezdték el alkalmazni, de ma már az önkiszolgáló kisboltban is egyre nagyobb számban vannak úgynevezett lopásgátló eszközök: térfigyelő kamerák, az ezeket kezelő, a potenciális tolvajok kifigyelésére szakosodott operátorok, és mindenféle riasztó- és jelzőberendezések. Ne feledkezzünk el továbbá a tömegben észrevétlenül figyelő civil ruhás biztonsági őrokról sem!

Büntető ügyszakos bírósági titkárként temérdek lopással elkövetett tulajdon elleni szabálysértési ügyet bíráltam el mind a rendes eljárás, mind a bíróság elé állítás keretei között. Szinte minden esetben a tényállásban szerepelt az *elrejtés* kifejezés, ami tartalmát tekintve magában hordozza, de meghaladja az *elvétele* tényállási elemét. Erősebb tartalommal bír, és úgy gondolom, hogy ez a kifejezés jelenti a probléma gyökerét a kamerákkal és mindenféle technikai akadályokkal teletűzdelt óriási önkiszolgáló arénákban elkövetett lopások minősítésénél.

A gyorsított bírósági eljárások tárgyalásain a védelem 2013 első felétől rendszeresen elkezdett hivatkozni a Legfelsőbb Bíróság 32/2012. számú büntető elvi határozatára, és az egyébként figyelmeztetéssel záruló, csekély tárgyi súlyú ügyekben is fellebbeztek, ha nem kísérlet lett a kamerák keresztüli elkövetett lopás minősítése.

A terheltek élettársak. Az elsőrendű terhelt foglalkozása ismeretlen, a másodrendű terhelt egy áruházban dolgozott bolti eladói munkakörben, eladói és pénztárosi feladatokat ellátva.

2006 januárjában az elsőrendű terhelt ötlete nyomán elhatározták, hogy a másodrendű terhelt a munkahelyén megszerzi a szeszecital- és dohányárurak-

tár kulcsát, és a boltból szeszes italt és dohányárut tulajdonítanak el, azok eladásából jutnak pénzhez.

Ez után az elsőrendű terhelt egy alkalommal beszélt B. A.-val, a bolt üzletvezető-helyettesével arról, hogy közreműködne-e abban, ha árut vinnének ki a boltból, és azt az elsőrendű terhelt értékesítené, a pénzt pedig elfeleznék.

B. A. az elsőrendű terhelt felkérését jelentette a boltvezetőnek, S. M.-nek. Javaslatára színlag belement a cselekmény elkövetésébe azért, hogy a terhelteket leleplezhessék. Így a terheltek és B. A. megállapodtak abban, ha megfelelő alkalom adódik, az eltulajdonítani kívánt árut a másodrendű terhelt kartondobozokba rejti, és azt a kamionos rakodórampánál kiadja az ott várakozó elsőrendű terheltnek.

2006. január 17-én B. A. jelezte a boltvezetőnek, hogy a terheltek a cselekményt aznap este akarják végrehajtani. A boltvezető S. M. ez után beszélt a biztonsági szolgálat vezetőjével, aki két biztonsági őrt, G. L.-t és F. A.-t küldte az áruházhoz, hogy a boltot és a terhelteket figyeljék.

Az üzletben az volt a gyakorlat, hogy a szeszesital- és dohányáruraktár kulcsa a boltvezető irodájában van, és azt ő eseti jelleggel adja át az alkalmazottnak árufeltöltés céljából.

2006. január 17-én 18 óra körül a másodrendű terhelt azzal az ürüggyel, hogy a szemétnék minősülő göngyöleget akarja kidobni, hozzájutott a raktárkulcshoz, és négy kartondobozba szeszes italt és dohányárut pakolt be.

A másodrendű terhelt az árut a rá várakozó élettársának, az elsőrendű terheltnek a bolt hátsó részén lévő zsilipnél adogatta ki. Két kartondobozt a másodrendű terhelt kiadott, amit az elsőrendű terhelt már bepakolt a gépkocsija csomagtartójába, amikor a biztonsági őrök az elsőrendű terhelttel kinyitatták a csomagtartót, majd értesítették a rendőrséget.

Az alapügyben eljáró bíróságok döntésével ellentétben a Legfelsőbb Bíróság a tényállásban leírt lopás bűncselekményének stádiumát, megvalósulási szakaszát *kísérletnek* minősítette.

A Legfelsőbb Bíróság elvi döntésének az *elrejtés* szempontjából legfontosabb megállapításai a következők: az elvétel az eredeti birtoklás állapotának mint uralmi, hatalmi helyzetnek a megváltoztatása, ami akkor befejezett, ha az eredeti birtokosnak nincs reális lehetősége a dolog tovább birtokolására, illetve arra, hogy újból a birtokába kerüljön. Erre akkor kerül sor, ha egy új birtokállapot létrejött. Ekkor a lopás befejezett. Ezzel szemben a dolog jogtalan eltulajdonítását célzó magatartás nem haladja meg a kísérlet stádiumát, ameddig a birtokos jelenlétében – általa figyelemmel kísérve – történik, és lehetősége van a beavatkozásra (Btk. 16., 316. §).

A következőket ítélezési gyakorlat szerint az elvétel a dologra gyakorolt kétmozzanatú fizikai behatás,

- aminek első szakasza az eddigi tényleges uralom (birtokállapot) megszüntetése;
- második szakasza az új tényleges uralom megszerzése az elkövető vagy harmadik személy részére. Az eltulajdonítási célzat értelemszerűen a dolog kizárólagos hatalmára törekvés.

Következésképpen a *befejezett elvétel nem azonos önmagában a dolog megragadásával, összeszedésével, becsomagolásával, elmozdításával, más helyre tételével, elrejtésével, elvitelével*. Ezek a tevékenységek az elvétel egyes mozzanatait, kezdő vagy befejező részei lehetnek⁵.

Ezek a cselekvések, további cselekvés nélkül – és eltulajdonítási szándék mellett – önmagukban előkészületek vagy kísérletek.

Az elvétel jogi fogalma – ekként a birtokból kivétel és birtokba kerülés – tehát értelemszerűen feltételezi a dolog eredeti birtokostól elkerülését, viszont nem merül ki a dolog új birtokoshoz kerülésében, hanem olyan új birtokállapotnak kell létrejönnie, amely kizárja a korábbi birtoklás helyreállításának reális lehetőségét.

Az elvétel lényege ugyanis a birtoklás mint uralmi, hatalmi helyzet megváltoztatása, ami akkor befejezett, ha az eredeti birtokosnak nincs reális lehetősége, hogy a dolgot újra birtokba vegye, a birtokába kerüljön.

Ekként a dolog jogtalan eltulajdonítását célzó magatartás konkrét mozzanata nem haladja meg a lopás kísérleti stádiumát, amíg a birtokos jelenlétében, szeme előtt, „élőben” történik; a birtokos azt folyamatosan észleli, figyelemmel kíséri, és lehetősége is van közbeavatkozni.

Ugyanígy kísérlet, ha a dolog bár elmozdított, ám továbbra is könnyen megtalálható helyen marad, valamint ha elrejtése, illetve rejtékhelye nem kizárólagosan az elkövető által ismert, hanem a birtokos rutinellenőrzése alá eshet.

Nyilvánvaló, hogy a Legfelsőbb Bíróság elvi határozatában szereplő tényállás *részben eltér* a kamerák előtt elkövetett bolti lopások szokásos tényállásaitól, azonban témánk, az elvétel, elrejtés problematikája szempontjából *lényeges hasonlóságot* mutat. Az előbbiben a tulajdonos előre tudta, hogy lopást fognak elkövetni a boltban, ezért erre felkészült, és biztonsági őrökkel, a megbízottjaival figyelte a boltot és a terhelteket. *A tárgyi oldal szem-*

⁵ BH, 1990/81.; BH, 1990/460.; BH, 1990/542.; BH, 1992/516.; BH, 1994/169.; BJD 9208.; BJD 9214.; BJD 10275.

pontjából azonban ugyanaz történt, mint amikor a sértett által a bolt megbízottjának, a kamerák mögött tolvajokat fürkésző operátornak a szeme láttára, „élőben” történik az „elrejtés”. Ez után a tulajdonos dönti el, hogy meddig vár, és mikor szakítja meg az elvétel folyamatát. Már a boltban, vagy engedni elhagyni a pénztárat, és csak ekkor veszi újra birtokba az eltulajdonítani szándékozott árut.

Összegzés

Álláspontom szerint, ha az elkövető eltulajdonítási céllal az önkiszolgáló boltban a ruházatába rejti az árut, de cselekményét kamerán figyeli a bolt alkalmazottja, majd a kasszát elhagyva azonnal feltartóztatja az elrejtett terméket ki nem fizető vásárlót, lopás kísérletét kell megalapítani, ugyanis a tulajdonos előtt, „élőben”, a szeme láttára teszi el a tolvaj az árut, és a tulajdonosnak bármikor lehetősége van a beavatkozásra. Az eltulajdonítási szándékozott áru elrejtéséről nincsen szó, hiszen a tulajdonos látja, pusztán az elvétel megkezdéséről, amely a tulajdonos beavatkozása miatt meghíúsul.

Ha az elkövető az önkiszolgáló boltban eltulajdonítási céllal a ruházatába rejti az árut, és a cselekményét kamerán figyelő bolti alkalmazott, vagy csak véletlenül a bolt dolgozója ezt észreveszi, és őt elfogja, nyilvánvalóan megint csak nem lehet szó befejezett elvételről. Ebben az esetben további problémát jelent(het), hogy a pénztár vonalát nem hagyta el az elkövető, a boltban tartózkodik, így elméletileg a cselekményétől önként elállhat, meggondolhatja magát; kirakja az árut, vagy éppen a pénztárnál előveszi, és kifizeti. E problémát észlelték a boltosok, és az önkiszolgáló boltokban egyre elterjedtebb az a protokoll, hogy a biztonsági őrök megvárják, amíg az elkövető fizetés nélkül elhagyja a pénztárat. Akkor csapnak le tehát, amikor az elkövető már nyilvánvalóan elesett az önkéntes elállás lehetőségétől: a kasszától való távozás után. A tolvajnak ekkor már nincs lehetősége a cselekménytől önként elállni ugyan, de a tárgyi oldal vizsgálata szempontjából a lopás ettől még nem szükségszerűen befejezett.

ÉBERHARDT GÁBOR

A Szegei Határrendészeti Kirendeltség rendészeti tevékenységének társadalmi megítélése

A Szegei Határrendészeti Kirendeltség Magyarország rendőrségének helyi szintű szerveként látja el a hatáskörébe utalt, vonatkozó jogszabályban rendelt feladatait¹.

A kirendeltség a határrendészeti szolgálati ág szakmai irányítása, felügyelete alatt végzi tevékenységét az úgynevezett schengeni külső határszakaszon, a Szerbiával szomszédos negyvenegy kilométeres államhatárral, nyolc település közigazgatási területét magában foglaló illetékességi területén.

A kirendeltség jelenlegi struktúrájában két szolgálati helyet² és öt határátkelőhelyet³ működtet, illetve végez Schengen-kompatibilis⁴ határforgalom-ellenőrzést.

A kirendeltség a határőrség 2004-ben végrehajtott szervezetkorszerűsítéseként jött létre. A 2008. január 1-jén hatályba lépő rendészeti integrációval vált a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság helyi besorolású szervévé.

Elsődleges ellenőrzési helyszíne és alanya volt a Schengeni Értékelő Munkacsoport (*Schengen Evaluation Working Party*) szárazföldi határok megfelelőségének, majd 2007-ben a Schengeni Informatikai Rendszer (SIS) megfelelőségének helyszíni vizsgálatok, ezek 2013-as utóellenőrzésének, az Európai Bizottság 2014-es helyszíni ellenőrzést végrehajtó munkacsoportjának a tagállami szövetség által finanszírozott támogatás felhasználásáról, azok alkalmazásának körülményeiről.

A rendőrség által 2013-ban alkalmazott szervezettípusítás érintette az alegységünket, ennek egyik következményeként a kirendeltség kiemelt besorolást kapott, ez azonban nem azonos kiterjesztésű a hasonló minősítésű rendőrkapitányságok szervezeti rendszerével.

¹ Magyarország Alaptörvénye 46. cikk; 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről 1. § (2) bek.; 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról 46., 48–51. o.; 329/2007. (XII. 13.) kormányrendelet a rendőrség szerveiről és a rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről 11. § (1) bek.; 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet a rendőrség szervei illetékességi területének megállapításáról.

² Szege, Mórahalom

³ Rőske autópálya-határátkelőhely, Rőske vasúthatár-átkelőhely, Ásotthalom közúthatár-átkelőhely, Szege folyami- és Szege léghatár-átkelőhely

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2006. március 15-i 562/2006/EK rendelete.

A vonatkozó normakörnyezet 2014. január 1-jei hatálybalépésével, a rendőrség közúti határátkelőhely-üzemeltetési feladatait is ellátjuk, valamint ekkortól a korábbi illetékességi területünk két településsel, egy határátkelőhellyel és huszonegy kilométer határszakasszal csökkent, amely a szomszédos Kiszombori Határrendészeti Kirendeltség kezelésébe került át.

A kirendeltség szakmai tevékenységét összehasonlító értékelés során a tendenciaelemzés és stratégiai előrejelzés érdekében 2004-től kezelt adatállomány alkalmazására kerül sor.

Az így kezelt saját és más helyi, területi (viszonylati), országos és a Frontex⁵ ügynökség által nyilvántartott, elemzett adatok összevetése alapján az elmúlt években a kirendeltség kontinentális határrendészeti pozíciója egyértelműen megfogalmazódott, a dél-balkáni legális és illegális migráció kezelésének tagállami szinten is kiemelkedő eredményességi mutatókat⁶ produkáló szervezeti elemévé fejlődött.

Az iménti előzmények alapján felelős vezetőként fontosnak véltem az irányított szervezet állománya által végrehajtott komplex feladatrendszer folyamatos, belső, szakmai, törvényességi felügyeletet gyakorló, társadalmi jogvédő funkcióval felruházott legitim szervezeteken túlmenően

- a rendészeti rendszerektől független;
- külső, civil;
- nemzetközi minősítésű;
- hiteles; és
- a magyar rendőrség által is legitimként kezelt

minőségbiztosítási szervezettel történő kvalitatív vizsgálatot, minősítést, értékelést, ajánlások befogadását.

A felsorolt kívánalmaknak megfelelő és a területi szervet korábban szintén vizsgáló, értékelő szervezetként a Nemzetközi Rendszerelmzési Intézet (*International Institute for Applied Systems Analysis; IIASA*) és az azt létrehozó japán közgazdászprofesszor, *Sodzsi Siba* által alapított díjnak történő megfelelés érdekében, 2010-ben pályázatot nyújtottam be. Ennek során a felkért szervezet a saját maga által alkalmazott vizsgálati módszerekkel tárta fel, majd értékelte a kirendeltség munkáját, ennek nyomán a kirendeltség 2011. június 22-én, nemzetközi szinten is elsőként elnyerte az IIASA-Shiba-díjat, amelyet személyesen az alapító adott át.

⁵ Az Európai Unió tagállamai külső határain való operatív együttműködési igazgatásért felelős európai ügynökséget a 2004. október 26-i 2007/2004/EK tanácsi rendelet (HL L 349., 2004. 11. 25.) hozta létre.

⁶ <http://frontex.europa.eu/publications/>

A kirendeltség szakmai feladatellátása folyamatos és intenzív civil (lakossági, utasforgalmi), médiabeli, diplomáciai, politikai és a társadalom széles részében ügyfélként, eljárás alá vontként kapcsolatba kerülő személyként, szervezetként kontroll és minősítés alatt áll.

Sok mindent elértünk. De valóban méltók vagyunk-e a közbizalomra? Megítélésem szerint igen!

„Az alkalmazott tudományos módszertan hitelességének a próbájára kerül sor akkor, amikor azt tapasztaljuk, hogy a vizsgálati eljárások a megrendelők szándékaitól függetlenül, mintegy »a realizmus diadalaként« kritikai mondanivalót indukálnak, egészen egyszerűen csak azzal, hogy a létező valóságot tükrözik vissza. Ismeretes, hogy a látencia kutatások eredetileg a bűnözés egy része rejtve maradásának az okait kívánták megismerni, eközben rávilágítottak a bűnüldöző szervek különféle szervezeti és működési problémáira, így például a szelektációs munkamódszere.”

A rendészet elméleti kutatása tárgyának egyik lehetséges vizsgálati mátrixa a következő:

törvényesség	+	bürokratikus	professzionális
	-	lógós	cinikus
		-	+
		eredményesség	

A mátrix elemeinek vizsgálata tárgykörében szerzett ismereteim alapján a rendészet tudomány által alkalmazott vizsgálati módszerek részleges felhasználásával, belső, empirikus állapotanalízist végeztem a jelenlegi helyzet aktuális és reális állapotának megítélése, értékelhetősége céljából, az általam irányított rendészeti szervezeti elem vonatkozásában.

Természetesen felvetődhet annak gondolata, hogy *„mégiscsak az általam vezetett szervezetet értékelem”*, ami egyértelműen indukálhatja a pozitív előítéletes szubjektív értékelést, mindamelllett felelős rendészeti vezetőként egyik alapvető elvként alkalmazom a hitelesség és a megalapozottság elsőrendűségét.

A vizsgálati folyamatban alkalmaztam és támaszkodtam

- a saját tapasztalataimra;
- tudományos kutatás során felhasználható forrásokra, módszerekre;
- kezelt és hozzáférhető rendészeti adatállományokra;

⁷ Finszter Géza: Rendészetelmélet. Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészet tudományi Kar, Budapest, 2014, 24. o.

- az alegység által végzett munkát érintő társadalmi, hatósági visszajelzésekre, azok értékelésére (*bejelentés, panasz, rendőri intézkedés elleni panasz, bírósági felülvizsgálati kérelem, kártérítési igény, köszönet*), amelyek érdemi vizsgálata jelentős hányadban említette a kirendeltséget, annak állományát érintő igazságtalan előítéleteket.

„A lakossági kritikákból azonosítani lehetett a rendészeti szervek szelektív munkamódszereit és a rendőri intézkedéseket torzító előítéletességet. Feltártuk a lassú reagálás és a nehézkes elérhetőség szervezeti okai. Európában minden komoly rendőrségi reform támaszkodott a közvéleményben kialakult értékelésre. A reformok egyik kimondott célja a rendőrségekkel szemben megfogalmazott közösségi elvárások teljesítése lett.”⁸

Ahhoz, hogy adott rendészeti szerv (*szervezeti elem*) tevékenységének validálása valóban hiteles legyen, a társadalomkutatások általánosítható megállapításai szerinti latens elemek feltárását, vizsgálatát, értékelését kell végrehajtani.

„A rendőri munka eredményességének a mérése nélkülözhetetlen lenne annak érdekében, hogy ezen a területen is meggyökeresedjenek a közigazgatás más ágazataiban elfogadott minőségbiztosítási módszerek. Úgy látszik, hogy ez a feladat is sajátos megközelítést igényel.”⁹

Vezetőként természetesen elemezhetnék, értékelhetnék és vonhatnék le olyan adatokból olyan következtetéseket, értékeléseket, amelyek számomra és külső személyek, szervezetek részére akár pozitív megítélésük is lehetnek. Ezzel azonban pontosan az elérni kívánt célhoz nem érhetünk el, hiteltelen értéket kapunk az általuk (*is*) képviselt szervezetről, mindez pedig hibás stratégiai tervezéshez vezethet, ami további hibás következményeket generálhat.

A tevékenység értékelésekor figyelembe vettem továbbá a kirendeltség által megvalósított

- jelenléti adatokat;
- elérhetőséget, lakossági bejelentéseket;
- reagálási képességet és teljesítési időket;
- az állomány szakértelmét; és a
- kirendeltség ügyforgalmát.

⁸ Uo. 50. o.

⁹ Dános Valér: Mérhető-e a rendőrségi munka hatékonysága? *Belügyi Szemle*, 1992/4., 40. o.

Az elvégzett összegzés és a levonható következtetések alapján megállapítható, hogy a különböző felületekről érkező visszajelzések végső, valós értékelése összhangban van a vezetőként rendelkezésemre álló adatokkal, amelyek szerint a Szegedi Határrendészeti Kirendeltség és annak állománya eredményes rendészeti tevékenységét professzionális szinten látja el.

A saját vizsgálatom azonban rámutatott a következő fejlesztésre szoruló területekre, képzési, nevelési feladatokra, parancsnoki teendőkre, fegyelmkezelési és bűnmegelőzési területekre:

- a kirendeltség nagyszámúnak értékelhető állományában (*valamennyi alkalmazotti jogviszony és besorolási kategória, beosztás esetén*) vannak úgynevezett *lógósok*, akik nem hivatásnak tartják a jogviszonyukat, azt csupán *másodállásként* kezelik, nem minden esetben teljesítik valamennyi, a feladat ellátásához rendelt jogi és szakmai követelményt;
- a rendészeti feladatok összetettsége, a megjelenő új típusú jogi feladatok, a rendőrrre vonatkozó fokozott jogfelelősség¹⁰ és a vele szemben alkalmazható katonai büntetőeljárások miatti félelem miatt a jogszerűség alkalmazásának elve sérül(het), és az eljárás alá vont ügyfél az intézkedés alaposágát, annak időtartamát a bürokratikusnak érezheti. Tapasztalatok szerint az ilyen jellemzőkkel bíró szolgálati személy teljesítménye a prekoncepcionált félelem miatt elmarad a kirendeltség átlagos tevékenységi mutatóitól;
- az állomány egy részének a hozzáállása (*„már elég öreg vagyok, már mindent láttam, mindent tudok”*) nem képviseli a szolgáltató rendőrséget, az ügyfelekkel való viselkedése kívánivalót hagy maga után, megjelenése, kommunikációja nem felel meg a kívánalmaknak, cinikus. A cinizmus erősíti(heti) a jelentős mértékű leterheltség, kiemelten magas ügyszám *is*;
- *tény azonban, hogy az összeredményességi* mutatók, a különböző felületekről érkező visszajelzések jogszerűnek, szakszerűnek, arányosnak, objektívnek és kulturálnak értékelik a szervezet egészének, és az egyes tagjainak a tevékenységét.

Meg kell állapítani azt is, hogy tapasztalhatók az állományt érintő latens bűnözés (*hivatali – katonai bűncselekmény*) jelei, eljárás alá vont rendőrök esetében megerősítést kat(hat)nak.

Összegzésként megállapítható, hogy a rendészetelméleti kutatás által kínált lehetőségek tudatos alkalmazásával egy hatékonyan minősíthető és jog-

¹⁰ A schengeni külső határ és annak védelme fokozottan védett jogi tárgy.

szerűen tevékenykedő rendészeti szerv esetében is lehet (*és indokolt is!*) további fejlődési irányokat feltárni, azokat meghatározni, teljesíteni.

Ha a rendészeti szervek valamennyi szintjén általánossá válik az a szakmai igény, hogy tudományos módszerek alkalmazásával feltárjuk a hiányosságainkat, és hatékonyan fejlesszük őket, akkor elérhetjük azt a reális társadalmi követelményt, amely szerint a rendészeti szerv a reformok segítségével javítja tevékenységét, és a rendőri stratégiákat *a tudatos tervezésen keresztül* a társadalmi változásokhoz igazítja, olyanná téve őket, amilyeneknek lenniük kellene, és nem olyanoknak, amilyenek lehetnének.

IRODALOM

Aczel, Richard: Hogyan írjunk esszét? Osiris Kiadó, Budapest, 2006

Bodonyi Iлона: A rendészettudomány kutatás-módszertana. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2008

Dános Valér: Mérhető-e a rendőrségi munka hatékonysága? *Belügyi Szemle*, 1992/4.

Finszter Géza: Rendészettudomány. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014

Finszter Géza: A rendészettudomány alapjai. In: **Finszter Géza:** Rendészettudomány. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014, 9–71. o.

Korinek László: Rejtett bűnözés. KJK, Budapest, 1988

**KORMOS TIMEA – CSATAI TAMÁS –
MENCZÖNÉ FEKETE MARGIT**

**A többé már nem maceráló¹ jog,
avagy van-e a holttest-azonosítás
hazai szabályozásának evolúciója?**

A közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvencikk 111. §-a rögzíti, hogy talált hullákon „*orvosrendőri hullaboncolások eszközrendők*”. Ez a megállapítás az elmúlt csaknem száznegyven évben lényegében mit sem változott, mivel az ismeretlen személyazonosságú halottak az idők folyamán mindig a rendkívüli halál esetsorozatját² alkották, ennek megfelelően hatósági boncolást kellett esetükben végezni. Érdemes kiemelni, hogy a rendkívüli halál esetsorozatjainak rögzítése hatályos egészségügyi törvényünk³ rendeleti szinten történt. Az 1887-ben hatályba lépő bírói és rendőri hullavizsgálat körül követendő eljárásról szóló belügyminiszteri rendelettel közzétett utasítás rögzíti, hogy „*A boncolás előtt, ha lehetséges, megállapítandó, hogy a megholt ki volt legyen? [...] Az azonosság megállapítására legalább két tanuzási képességgel bíró egyénnek egybehangzó felismerése s kijelentése szükséges; a mi az eljárásról felvett jegyzőkönyvbe veendő s az illetők által aláírandó.* Ha a megholt teljesen ismeretlen, személyéről, valamint ruházatáról s a netalán előtalált egyéb ingóságokról lehetőleg pontos leírás készítenendő.”⁴ A megsejmellett holttest azonosítása a halottszemlével összefüggő feladat volt. Ez a gyakorlatban eleinte annyit jelentett, hogy pár napig

¹ Maceráció (maceratio, onis f): A holttest csontjainak mechanikus úton (áztatással, főzéssel) való előkészítése például antropológiai vizsgálatra.

² Az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT rendelet végrehajtásáról szóló 8/1954. (IX. 1.) IM rendelet; az igazságügyi szakértői működéséről szóló 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet; az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvénynek a halottakkal kapcsolatos rendelkezései végrehajtásáról szóló 10/1972. (VI. 30.) EüM rendelet; a rendkívüli halál esetén követendő orvosi eljárásról szóló 11/1983. (IX. 22.) EüM–BM–IM együttes rendelet.

³ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény.

⁴ Az 1887. december 24-én 78.879/II.sz. a. kelt belügyminiszteri rendelettel közzétett utasítás a bírói és rendőri hullavizsgálat körül követendő eljárás iránt. 15. § Forrás: Vargha Ferencz: Halottszemle és boncolás. Gyermekölés, mérgezés, testi sértés és elmezavar megállapítása. In: Bűnvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal. 3. kiadás, Globus Műintézet Kiadó Vállalat Rt., Budapest, 1905, 162. o.

elhalasztották a holttest boncolását, illetve a testet a temetőároknál közszemlére tették.⁵ Később vált általános gyakorlattá, hogy helytartótanácsi körlevelekben vagy hírlapokban adtak számot az esetről. A bűnvádi perrendtartás⁶ is nevesíti az ismeretlen holttestet, azonban esetkörei – a vétség vagy büntett által okozott halál – felülírták a holttest ismeretlen voltát, így az azonosítás beleolvadt a lefolytatandó büntetőeljárásba.⁷ „A holttest azonossága a boncolás előtt lehetőleg megállapítandó. E célból azok az egyének, a kik az elhaltat életében ismerték, esetleg a terhelt is, a holttest megmutatása mellett megkérvezendők. Ismeretlen holttestről a boncolás előtt; a mennyiben lehetséges, fénykép készítenőd.”⁸ A történeti előzményekből tudhatjuk, hogy a halottszemle az inkvizitórius eljárás sajátosságait tükröző eleme a büntetőeljárásnak. Kezdetben „vegyes szemle” elnevezéssel illették, hiszen sajátossága volt, hogy maga a halottszemle az azt követő boncolással egységet alkotott.⁹ A belvizsgálat mellőzésére csak akkor volt lehetőség, ha a holttest előrehaladott oszlása miatt attól értékelhető eredmény már nem volt várható.¹⁰ A „halottszemle” kifejezés az első bűnvádi perrendtartás után még egyszer az 1973. évi I. törvényben jelenik meg, a többi¹¹ büntetőeljárás törvényünk nem nevesíti. Ez azon dogmatikai megfontolások miatt érdekes, miszerint sem a Be.¹², sem a Ket.¹³ vonatkozó részei alapján nem állapítható meg – valószínű-

5 Katona Géza: A tárgyi bizonyítás. A szemle. A szakértők. In: Bizonyítási eszközök a XVIII.-XIX. században. KJK, Budapest, 1977, 307. o.

6 A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc.

7 „A második esetben t. i. a midőn ismeretlen személy holttestét találjuk a süllypont nem azon van, hogy az egyén ismeretlen, hanem azon, hogy az illető egyént meghalva találták, tehát az elhalálozás alkalmával senki sem volt jelen, vagy ha mások jelenlétében halt is meg az illető, a jelenvoltakról a rendőrségnek nincsen tudomása. Ha ismeretlen egyén holttestét találják, a rendőrségnek nincs joga azt kutatni, hogy természetellenes-e a halál vagy sem mert a hullára a halál bekövetkezése után akadtak; minthogy ismeretlen egyén holtteste van szóban, természetes, hogy a halál oka annál kevésbé ismeretes, következésképpen valószínűbb lévén a büntett fennforgása...” In: Kenyeres Balázs: Törvénytudomány. I. kötet. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1909, 455–456. o.

8 A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. 240. §-a.

9 Az 1896. évi XXXIII. tc. 240. §-a így szól: „Halottszemle és boncolás foganatosítandó, ha gyanu támad, hogy valakinek halálát büntett vagy vétség okozta.”

10 Katona Géza: i. m. 305. o.

11 1945. évi VII. törvény; 1951. évi III. törvény; 1954. évi V. törvény; 1962. évi 8. tvr.; 1989. évi XXVI. törvény; 1998. évi XIX. törvény.

12 Lásd a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 119. § (1) bekezdését: Szemlét a bíróság, illetőleg az ügyész rendel el, és tart, ha a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetőleg tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.

13 Lásd a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 56. § (1) bekezdését: Ha a tényállás tisztázására ingó, ingatlan (a továbbiakban együtt: szemlétárgy) vagy személy megtekintése vagy megfigyelése szükséges, a hatóság szemlét rendelhet el.

leg nem véletlenül –, mi is a holttest jogállása a szemle során (tudniillik tárgy vagy személy), ezért lenne szerencsésebb megoldás külön nevesíteni a halottszemlélt, ha erre az igen kényes kérdésre – amelyre a jó válasz igazából az, hogy egyik sem – a jogalkotó a maga módszereivel nem kívánna reagálni.

A korszak kapcsán mindenképpen említésre érdemesek annak – magyar vonatkozású – tudományos állomásai. *Alphonse Bertillon* 1879-ben dolgozta ki antropológiai személyazonosító és nyilvántartási rendszerét. 1898-ben a berlini rendőrkongresszuson Európa-szerte e rendszer bevezetéséről határoztak. Magyarországon 1902-ig fungált teljességében, majd használhatósága a nyilvántartás méretének növekedése, illetve a *Will West*-ügyben adott téves szakvéleménye¹⁴ miatt megkérdőjeleződött, ekkor felváltotta az ujjlenyomatrendszer, bár egyes elemei kiegészítő adalékként tovább éltek.¹⁵ *Francis Galton* és *Sir Francis Henry* 1892-ben létrehozott tízujjas daktiloszkópiai nyilvántartási rendszerét 1901-ben fogadták el, hazánkban 1902-ben vezették be.¹⁶ *Kenyeres Balázs* rögzítette először 1903-ban a Havers-csatornák átmérője közötti különbséget emberi és állati csontok között.¹⁷ Magyarországi bevezetése *Pékári Ferenc* nevéhez köthető, aki Angliában ismerte meg ezt az akkor már a Scotland Yard által elfogadott és alkalmazott módszert. Az első helyszíni ujjnyom-azonosítás 1907-ben történt a dánosi négyes emberölés kapcsán. 1909-ben létrejött az Országos Bűnügyi Hivatal, amelynek egyik részlege az ujjnyomhivatal volt.

Mivel az iménti rendelkezések kiemelkedően hosszú ideig hatályban voltak, így a következő állomásra csak az 1950-es években került sor. Ennek kapcsán kiemelendő a felismerésre bemutatás továbbra is hangsúlyos volta, az *N. N. holttest*¹⁸ hamvasztásának lehetőségére, valamint az ügyészi közreműködés, amelyek azóta is példa nélküliek.¹⁹

14 Tremmel Flórián: Személyazonosítás, daktiloszkópia és profilalkotás. In: Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminológia tankönyv és atlasz. Második, javított és bővített kiadás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005, 205. o.

15 Nemes Sándor: Személyazonosítás. In: Nemes Sándor: Gyakorlati nyomozás. Griff Könyvkiadó, Budapest, 1944, 107. o.

16 Balláné Fürsster Erzsébet: Bevezetés. In: Balláné Fürsster Erzsébet: Nyomtan és daktiloszkópiai alkalmazások. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 83–84. o.

17 Mueller Berthold: Gerichtliche Medizin. 2. neugearbeitete und erweiterte Auflage, Springer Verlag, Berlin–Heidelberg–New York, 1975, p. 163.

18 N. N.: Nomen nescio: nem tudom a nevet, azaz ismeretlen a holttest személyazonosságára.

19 „A boncolás előtt lehetőleg [...] fel kell deríteni [...] a halott személyazonosságát. Ha szükséges, a holttestet meg kell mutatni a terheltnek és azoknak személyeknek, akiktől a halott felismerése remélhető. Ismeretlen halotról az arc helyreállítása után fényképet kell készíteni. [...] Ha a halál körülményei, vagy egyéb adatok arra mutatnak, hogy [...] a halott személyi kiléte nem állapítható meg, az eltemetéshez (elhamvasztáshoz) az ügyész engedélyre van szüksége.” Az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT rendelet végrehajtásáról szóló 8/1954. (IX. 1.) IM rendelet 12. § (3) bek.

1965-ben²⁰ került be a szabályozásba, hogy már a szemlén törekedni kellett a személyazonosság megállapítására. Némiképp cizelláltabb szabályozást találunk, e szerint az ismeretlen holttestről ujjlenyomatot, valamint a boncolás előtt eredeti állapotban, majd az arc helyreállítása után fényképet kellett készíteni. A jogszabály a személyazonosítást még a kihantolás lehetséges eseténél is említi.

Az 1968-as szabályozást²¹ finomítja, illetve a rendkívüli halál szabályozásának kérdéskörét a korábbi együttes rendeleti megoldástól teljesen az egészségügy térfelére sodorja a 1972. évi egészségügyi törvény végrehajtási rendelete.²² A rendkívüli halál okán érintett Belügyminisztérium 1969-ben – a korszakra jellemző módon – csoportfőnöki utasításban szabályozza a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárást.²³ Ez rögzíti, hogy a területi szerv sikertelen azonosítási kísérlete esetén valamennyi holtan talált²⁴ ismeretlen személyről, a halotti szemlejegyzőkönyv felvételével egyidejűleg – a nyilvántartás és azonosítási eljárás lefolytatása céljából – két példányban *Jelenlét ismeretlen holttestről* című nyomtatványt kell kiállítani, *az elhunyt anyakönyvezéséről huszonnégy órán belül intézkedni kell, az azonosításba minden rendőr-főkapitányságot be kell vonni*, amelyek hetvenkét órán belül választ kötelesek adni a megkeresésre. Ha az azonosítás ennek ellenére sikertelen maradt, a holttest megtalálásakor kiállított nyomtatvány egy példányát; a helyszíni, a halottszemle és a boncjegyzőkönyv másolati példányait; a holttestről az arc helyreállítása után készített fényképfelvételek egy példányát; az ismeretlen holttestről felvett ujjnyomatokat; a holttesten – ruházatában vagy

20 Az igazságügyi szakértői működésről szóló 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet 19. § (2) bek.

21 „A halottkém, ha a halottkémlés során rendkívüli halált, vagy annak gyanúját észleli köteles erről a rendőrség helyi szervét értesíteni és egyben intézkedni, hogy a holttest és a környezet a rendőrségi halottszemle foganatosításáig lehetőleg érintetlenül maradjon.” Az igazságügyi szakértői működésről szóló 9/1965. (VIII. 23.) IM számú rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 38/1968. (Eü. K. 14.) EüM–BM–IM számú együttes utasítás 27. § (1) bek.

22 „A halottvizsgálatot végző orvos, ha a halottvizsgálat során rendkívüli halált [...] így pl. holtan talált ismeretlen személyt észlel, köteles erről a rendőrség helyi szervét [...] értesíteni és egyben intézkedni, hogy a holttest és a környezet a rendőrségi halottszemle foganatosításáig lehetőleg érintetlenül maradjon.” Az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvénynek a halottakkal kapcsolatos rendelkezései végrehajtásáról szóló 10/1972. (VI. 30.) EüM rendelet 4. § (1) bek.

23 „Amennyiben az elhalt személyazonossága nem állapítható meg, a Bűnügyi Nyilvántartás Szabályzata I. rész V. fejezetben meghatározottak az irányadók.” A rendkívüli haláleset során követendő rendőri eljárás szabályzatáról szóló 50-8/4/1969. számú BM bűnügyi csoportfőnöki utasítás 16. pontja.

24 „A »talált hullán« olyan főleg ismeretlen személy holttestét értjük, akit az előzmények ismerete nélkül találtak holtan, lakásától, munkahelyétől távol eső helyen, szabadban vagy valamilyen helyiségben.” In: Somogyi Endre – Budvári Róbert: Igazságügyi orvostan az orvosi gyakorlatban. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1960, 65. o.

közvetlen környezetében – talált használati tárgyak (ékszerek, műfogsor stb.) fényképét; a halotti anyakönyvi kivonat egy példányát meg kellett küldeni a bűnügyi nyilvántartó részére. Minden N. N. holttest esetében szükséges volt a körözés hatálya alatt álló – illetve a megállapítás szerint vízbe fulladt – személyek adatai alapján készített peremlyukkártya-nyilvántartásokban, a daktiloszkópiai gyűjteményben kutatást végezni. A szabályozás lehetővé tette, hogy szükség esetén elvégezzék a fénykép alapján történő antropológiai azonosítást. Az ismeretlen holttest adatai peremlyukkártyán kerültek a nyilvántartásba.²⁵

1979-ben ugyancsak csoportfőnöki utasításban jelent meg a belügyi ágazat bűnügyi orvosainak szóló utasítás, amely sajátos módon írja le, hogy az ismeretlen holttesttel az azonosítás folyamán „először találkozó” bűnügyi orvosnak milyen sajátosságokra kell figyelnie a halottszemlén.²⁶ 1983-ban kodifikálták először az azonosítatlan holttestekre vonatkozó szövegrészt, a mai napig lényegében változatlanul²⁷ használt formulát, amely azóta is a rendkívüli halál esetsorozatjainak taxatív felsorolása után szerepel, külön bekezdésbe szedve.²⁸ Az 1988-as szabályozás²⁹ az elődeinél jóval sejtlemesebben fogalmaz, amikor azt mondja, hogy „*Ismeretlen holttest esetén el kell végezni az azonosításhoz szükséges teendőket*”. Az 1994-es szabályozás rögzíti, hogy ismeretlen holttest azonosítására irányuló eljárásban a rendőrség a holttest fellelésének környezetében is jogosult adatgyűjtést folytatni, továbbá azt is, hogy *a temetés elhalasztásának időtartama az ismeretlen személyazonosságú holttest esetén, annak fellelésétől számítva sem haladhatja meg a harminc napot*.³⁰ Utóbbi szabályozás napjainkig érvényben maradt.³¹

25 A bűnügyi nyilvántartás szabályzata. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterhelyettese 01/1967. számú parancsának melléklete, 52–59. pont.

26 „Ismeretlen halott esetén gondosan keresni kell azokat az elváltozásokat, amelyek különösen alkalmasak lehetnek egyedi azonosításra: anyajegyek, szemölcsök, tetoválások, régebbi sérülések és műtéti hegei, csonkulások, művégtag, műfogsor, műszem, kontaktlencse, pacemaker, testben rekedt idegen test, stb.” A Belügyminisztérium I/III. Csoportfőnökének 1/1979. számú intézkedése a bűnügyi orvosi és orvosszakértői munka egyes kérdéseinek szabályozásáról, 40. o.

27 „A személyazonosság megállapításáig a rendkívüli halál esetén követendő eljárást kell alkalmazni, ha az elhunyt személyazonossága ismeretlen.” Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. § (2) bek.

28 „A rendkívüli halál esetén követendő eljárást kell alkalmazni – a személyazonosság megállapításáig – abban az esetben is, ha az elhunyt személyazonossága ismeretlen.” A rendkívüli halál esetén követendő orvosi eljárásról szóló 11/1983. (IX. 22.) EüM–BM–IM együttes rendelet 1. § (3) bek.

29 Az igazságügyi szakértőkről szóló 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 42. § (1) bek.

30 Az eltűnt személyek felkutatásának és a rendkívüli halálesetek kivizsgálásának rendjéről szóló 23/1994. (X. 26.) BM rendelet 8. § (3) bek.; 12. § (3) bek.

31 A halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról szóló 351/2013. (X. 4.) kormányrendelet 43. § (3) bek.

A bűnügyi csoportfőnöki utasítás után következő ORFK-utasítások sora megegyezik abban, hogy az ismeretlen személyazonosságú halott szemléjét a *különleges eljárások* között tárgyalja, az eljárás súlyát pedig tovább fokozza, hogy annak *szakzszerűségét az eljáró szerv felettes rendőri szerve köteles segíteni, és szoros szakmai felügyelet alá vonni*. Az első ORFK-utasítás³² rögzíti, hogy indokolt esetben, például ismeretlen holttest esetén, igazságügyi orvos szakértői képesítésű orvost *kell* igénybe venni. Az eljáró hatóság feladata egyebek között a bejelentő vagy a felfedező tanú részletes meghallgatása, a holttest arcáról, majd az egész testről fényképfelvételek készítése, *különös tekintettel a testen lévő műtéti hegekre, tetoválásokra, egyéb egyedi azonosításra alkalmas elváltozásokra*. Az utasítás rendelkezik az arc helyreállításáról, az adatgyűjtési kötelezettségről, az eltűnt személyek nyilvántartásának áttekintéséről, *a ruházat és annak egyedi azonosításra alkalmas részleteinek eredetben vagy kivágott szövetmintákkal történő megőrzéséről*. Hasonlóképpen a holttesthez tartozó tárgyak részletes leírásáról, fényképezéséről, *vér-, haj- és fanszörzetminta, ujjlenyomat, tenyérlenyomat, tételes és részletes fogtápus biztosításáról, a csonttörések, műtétek (fényképes vagy röntgen) leírásáról, a holttest pontos méreteinek, lábmagyságának, egyéb adatainak, alkati jellegzetességeinek, különös ismertetőjeleinek leírásáról*. Az utasítás rögzítette, hogy *a koponyát minden esetben – az egyéb csontrészeket szükség szerint – külön kell biztosítani*. Nem változott a korábbiakhoz képest a szabályozás a holttest kötelező anyakönyvezése tekintetében. Új előírásként jelenik meg az önkormányzati temetés, a tömegkommunikáció segítségül hívása, valamint az önkormányzati hirdetményi közzététel. A második ORFK-utasítás³³ lényegi változás gyanánt bevezeti a *DNS-minta biztosítását* ismeretlen holttest esetén.

2014. január elsején jelentősen módosult a halottakra – és ezzel részben az N. N. holttestekre – vonatkozó szabályozás. Az egészségügyi törvény idevágó fejezete³⁴ a tárgykör tekintetében nem módosult. Ezzel egy időben azonban kormányrendeleti szinten jelentős újításokat találhatunk.³⁵ A jogszabály a halottvizsgálati szaktanácsadó feladatává teszi, hogy a szemle során leírja az ismeretlen holttest olyan sajátosságait, amelyek a személyazonosság megál-

32 A rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata kiadásáról szóló 5/1995. (V. 18.) ORFK utasítás.

33 A rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata kiadásáról szóló 1/2006. (I. 11.) ORFK utasítás.

34 Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény XII. fejezete.

35 A halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról szóló 351/2013. (X. 4.) kormányrendelet.

lapítására alkalmasak lehetnek, azonban ebben a jogszabályban nem rögzítik, hogy melyek volnának ezek. Kormányrendeletől nem megszokott tartalomként jelenik meg a szabályozásban a *hatóság által elrendelhető azonosítási eljárások taxatív módon rögzített listája*. Az elhibázott kodifikációs technika³⁶ okán azonban a jogszabály 22. § (3) bekezdésének³⁷ szociológiai érvényessége csekély, hiszen ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy ha ujjnyomatot rögzítenek, akkor DNS-vizsgálatra már nem kerülhet sor. Daktiloszkópiai vizsgálatra jellemzően néhány olyan extrém esettől eltekintve (vízi hulla, extrém fokú mumifikáció), amelyben az előírások ellenére technikailag lehetetlen az ujjnyom rögzítése, az említett előzményeken alapuló szabályozásra tekintettel mindig sor kerül.

A harmadik – jelenleg hatályos – ORFK-utasítás³⁸ a korábbi rendelkezéseket kiegészítve előírja, hogy a holttest *arcprofiljáról* is fényképfelvételt kell készíteni. A holttest *ruházatának rögzítése* (anyaga, mintázata, színe, méretei azonosításra alkalmas módon) *már csupán jegyzőkönyvben és fényképfelvételen* történik. *Nem említi* – a korábbi szabályozástól eltérő módon – *a fanszörzetminta-vételt, a koponya és eshetőlegesen egyéb csontok megőrzését*. Ellenben rögzíti, hogy *az ismeretlen személyazonosságú holttest DNS-profiljának meghatározására szakértőt kell kirendelni*.

Míg a vizsgált időszak kezdetén a felismerésre bemutatáshoz ragaszkodott a jogalkotó, a hatályos szabályozások kapcsán elmondhatjuk, hogy *az eredetben rögzítés mindennemű formájától* (fanszörzet, ruházat, koponya, egyéb csontok) *elzárkózik*, noha ezzel számos, exhumálás nélkül azonnal igénybe vehető opcionális lehetőségtől (mikronyom, plasztikus rekonstrukció, szuperimpozíció, grafikus rekonstrukció) zárja el magát. Az ismeretlen (azonosítatlan) holttestek tájékoztatója az 1950-es évektől 1996-ig nyomdai úton készült. Napjainkban a rendőrség intranetes portálján teszik közzé a rendőri szervek munkájának segítése céljából, .pdf formátumban évekre/nemre bontva, lehetőség szerint fényképfelvétellel. Folyamatosan szerkesztik, az azonosítottak törlődnek a listáról. *Az ismeretlen holttestekről leírt*

³⁶ Lásd a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 7. § (1) bek.

³⁷ (3) Ismeretlen személyazonosságú elhunyt esetén a hatóság döntése szerint

- a) daktiloszkópiai,
- b) szuperimpozíciós,
- c) röntgen,
- d) antropológiai,
- e) igazságügyi fogorvosi vagy
- f) igazságügyi genetikai vizsgálatot kell elrendelni.

³⁸ A rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról szóló 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás.

adatok pontatlanok (egy aktán belül többféleképpen tartalmazza ugyanazokat az adatokat például a szemlejegyzőkönyv és a boncjegyzőkönyv). Számos esetben csak egy koponya áll rendelkezésre, erről grafika nem készül, a koponya nincs rekonstruálva. Probléma az is, hogy mióta a nyomdai úton történő előállítás megszűnt, a *Jelentés ismeretlen személyazonosságú holttestről* című adatlap a felterjesztett dokumentációkban nem egységes. Vannak szervek, amelyek kérnek tőlünk ilyen nyomtatványt, s azt kitöltik, de a legtöbb esetben Wordben szerkesztve készítik el. A korábbi gyakorlathoz az is hozzátartozott, hogy a *lakcímnnyilvántartásban Figyelőt helyeztek el a körözött személyekről*, értesítést küldtek az új lakcímre bejelentkezésről, ennek ellenőrzése fokozta a körözés eredményességét. A lakcímnnyilvántartások megszűnésével az ideiglenesen beköltözők (rejtőzködők) sem követhetők nyomon.

Az Interpol Magyar Nemzeti Iroda kérésére 2014 ősze óta folyamatosan küldjük az ismeretlen (azonosítatlan) holttestek adatait e-mailben, hogy feltölthessék az adatbázisukat.

A kérdésre (Van-e evolúciója a holttest-azonosítás szabályozásának?) – tekintettel arra, hogy az evolúció fejlődést jelent – a válasz nem. Az *eltűnt személyekről rögzített körözések*ből nagyon kevés összevetésre alkalmas adatot rögzítenek a rendőri szervek (személy- és ruházatleírás, különös ismertetőjel stb.). Hasonló gond, hogy nincs DNS-profiljuk, így az ismeretlen holttestekről felállított profilt nem lehet mivel összevetni. Alapelveiben a hatályos szabályozás még a legkorábbi előírásokhoz képest sem tud újat mondani, az pedig, hogy a jogalkotók DNS-eljárás mindenhatóságát kodifikálták, kontrollminta és pénz nélkül nem csökkenti az azonosításra váró nagyjából nyolcszáznegyven holttest számát. Sőt akár növelheti is, tekintettel arra, hogy ezeknek az aktáknak a húszéves selejtezési ideje a közelmúltban kilencven évre változott.³⁹

A megközelítőleg száznegyven évet összefoglaló áttekintésünk a hatályos jogszabályi háttér újragondolásának alapja lehet, hiszen lehetőséget ad a korábbi jobb gyakorlatok (például bűnügyi orvosi hálózat működtetése, eredetben történő rögzítés, szélesebb körű ügyészi részvétel, egységes gyakorlat stb.) feltárására és használatuk megfontolására.

³⁹ A körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló 2013. évi LXXXVIII. törvény 5. § (5) bek.

KÖNYVISMERTETÉS

Tóth J. Zoltán: Halálbüntetés pró és kontra

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012, 291 oldal

A halálbüntetés kérdése – elsősre azt gondolhatnánk – ma Magyarországon, sőt egész Európában kevésbé aktuális. Azonban – annak ellenére, hogy Európa csaknem egészében (Oroszország és Fehéroroszország kivételével) e szankciót mára már eltörölték – a halálbüntetéssel kapcsolatos viták újra és újra fellángolnak. Európa több országában is vezető politikusok érvelnek vagy érveltek a közelmúltban a halálbüntetés visszaállítása mellett, és nemcsak szélsőséges pártok vezetői (mint például *Ján Slota*, *Jean-Marie Le Pen* és a lánya, *Marine Le Pen*), hanem mérsékelt politikusok (*Lech Kaczyński* és ikertestvére, *Jaroslav Kaczyński*, *Daniel Lipšic* volt szlovák igazságügy-miniszter), sőt szakemberek (mint például *John Arthur Stevens*, a Scotland Yard korábbi vezetője) is. A vita Magyarországon sem jutott nyugópontonra, újra és újra fellángol, különösen egy-egy brutális gyilkosság után; számos politikus nyilatkozott úgy, hogy személyes véleménye szerint célszerű vagy helyes lenne visszaállítani a halálbüntetést, illetve hogy azt soha el sem kellett volna törölni. Például Magyarország jelenlegi miniszterelnöke, *Orbán Viktor* még 2002 májusában, egy rádióinterjúban arról beszélt miniszterelnökként, hogy a móri bankrablás után megváltozott a véleménye a halálbüntetésről, és míg korábban ellenezte, most már támogatná. 2012-ben ismét éles vita lángolt fel itthon a halálbüntetésről, két alkalommal is: először 2012 júliusában, amikor Pécsen egy fiatal rendőrségi pszichológust erőszakoltak és gyilkoltak meg, majd 2012 késő őszén, amikor kiderült, hogy egy korábban eltűnt tizenegy éves kislány brutális kegyetlenséggel megöltek. Idén májusban pedig nem várt aktualitást kapott a téma, amikor Orbán Viktor miniszterelnök előbb kijelentette, hogy újra meg kellene nyitni a vitát a halálbüntetésről, később pedig azon tény kapcsán, hogy az az Európai Unióban nem lehetséges, úgy nyilatkozott, hogy vissza kellene adni a nemzetállamok hatáskörébe a kérdéssel való döntést. Túl azon, hogy a radikális parlamenti középpárt, a Jobbik a megalakulása óta követeli a halálbüntetés visszaállítását, 2012-ben és 2015-ben konzervatív kormánypárti képviselők is nyíltan kiálltak a kivégzések gyakorlásának felélesztése mellett (miközben más konzervatív politikusok

¹ Vö. Toth J. Zoltan: The Capital Punishment Controversy in Hungary: Fragments on the Issues of Deterrent Effect and Wrongful Convictions. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 21, iss. 1, 2013, pp. 37–58.

akár elvi, akár praktikus alapon hevesen elleneztek). Érveik ugyanazok, mint a halálbüntetés európai támogatóinál, vagyis szerintük is azért lenne szükség a halálbüntetés visszaállítására, mert az a potenciális gyilkosok egy részét elrettentené attól, hogy tetteiket elkövessék; egy részüknél, valamint a közvéleményben (sőt egyes napilapok publicisztikáiban) pedig újabban rendszeresen felbukkan az az érv is, hogy „ne a társadalom tartsa el a gyilkosokat”, vagyis hogy – szerintük – a halálbüntetés olcsóbb, mint az életfogytig tartó szabadságvesztés, és már csak ezért is vissza kellene hozni. Mások, elsősorban különböző jogvédő szervezetek ezzel szemben a halálbüntetés gyakorlatának veszélyeire, főként a téves bírói ítéletek lehetőségére figyelmeztetnek, és a fegyházbüntetés elégséges visszatartó/megelőző hatása mellett érvelnek.

Látható tehát, hogy a téma valójában legalább annyira aktuális, mint volt negyed évszázaddal ezelőtt. A vita pedig nemhogy nem csitult, de egyre hangosabb lett, épp ezért volt szükség egy olyan munkára, amely a halálbüntetéssel kapcsolatos szempontokat a tudományosság igényével, objektív módon számba veszi, előítéletektől és elfogultságoktól mentesen bemutatva azokat az érveket és ellenérveket, amelyekkel elviekben a halálbüntetés támadható, illetve védhető. *Tóth J. Zoltán*, aki a témát 2003 óta kutatja,² e könyvében³ erre vállalkozott.

A könyv két fő tematikus részre oszlik. Az első rész a halálbüntetésről való gondolkodás filozófiatörténeti aspektusait fogja át. Ebben a szerző kronologikus rendben bemutatja a halálbüntetésről markáns álláspontot megfogalmazó filozófusokat és a nézeteiket. Teszi mindezt olyan elméleti keretben, amelynek alapján az adott felfogás nem önmagában jelenik meg, hanem az adott filozófus általános társadalom- és emberképének, illetve jogról alkotott felfogásának integráns részeként. A könyv e része végigveszi az ókori görög és római filozófusok gondolatait; a közép- és kora újkori teológiai és államelméleti felfogásokat (benn a klasszikus keresztény teológiát, a kora újkori utópiákat és királytűkröket, a reformációt, valamint az újjáéledő világi természetjogot); a felvilágosodás gondolkodóinak nézeteit, különös hangsúlyt helyezve az abolicionista mozgalmat elméletileg megalapozó *Cesare Beccariára*; a posztbeccariánus (különösen a XIX. századi német) jogfilozófiát; végül a XX. századi irodalmi álláspontokat. A könyv arra a

² A szerző jogtörténeti kutatásainak eredményeit lásd Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés intézményének egyetemes és magyarországi jogtörténete*. Századvég Kiadó, Budapest, 2010, 385 o.

³ A recenzált könyv a szerző korábban megjelent monográfiájának bővített és aktualizált változata. Vö. Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés filozófiája és kortárs jogelméleti kérdései*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2008, 287 o.

következtetésre jut, hogy egészen a XVIII. századig senkiben fel sem merült, hogy halálbüntetés nélkül is létezhet jogrendszer; mindenki, aki írt erről a kérdésről, a halálbüntetés apologétájának mutatkozott. Még maga Beccaria is azt gondolta, hogy két esetben (a nemzet biztonsága védelmében, és a generális prevenció érdekében) szükség lehet e szankció alkalmazására, és csak e két körön kívül tartotta jobbnak az örökös rabszolgaságot (életfogytiglani kényszermunkát). Valójában egészen a XX. századig, a második világháború utáni évtizedekig kellett várni, hogy a halálbüntetés minden körülmények közötti, feltétlen eltörlésének gondolata megfogadjon és gyökeret verjen.

A könyv második része ez utóbbi, markánsan abolitionista gondolat, valamint a retencionista (halálbüntetés-párti) felfogás közötti, leginkább kriminológiai jellegű kortárs vitatémákat mutatja be (a könyv címéből is következően) pró és kontra (gyakran a szemben álló felek egymás szempontjaira és argumentumaira reflektáló, párbeszédszerű) formában. A szerző külön is hangsúlyozza, hogy e részben kifejezetten tartózkodik bármiféle értékeléstől, és az egymással szemben álló érvek súlyának megállapítását az olvasóra bizza. E vállalásnak a szerző eleget is tesz, és a releváns tényeknek, adatoknak, tendenciáknak az adott téma tárgyalása kapcsán történő pusztán közlésén túl a szemben álló felek álláspontjának értékelésére nem vállalkozik. A leíró/elemező módszer abban is megmutatkozik, hogy a könyv az erkölcsi alapú érveléseket eleve kirekeszti a vizsgálódás köréből, mivel azok olyan *a priori* értékfelfogáson alapulnak, amelyek racionálisan sem nem igazolhatók, sem nem cáfolhatók, vagyis amelyek empirikus, tényszerű vizsgálatokkal megközelíthetetlenek. Ehelyett a szerző azokra a kérdéskörökre koncentrálnak, amelyek empirikus/racionális alapon védhetők, illetve amelyek ugyanilyen alapú cáfolatra alkalmasak.

A könyv e része a nemzetközi egyezmények szabályozásának bemutatása után az elrettentő hatás kérdését vizsgálja meg, mégpedig két elkülönülő, de egymásra épülő fejezetben. Az előbbiben az elrettentő hatásról folyó elméleti diskussziót mutatja be, az utóbbiban pedig azon ökonometriai felméréseket, amelyek statisztikai bizonyítékkal kívánnak szolgálni a visszatartó hatás léte vagy nemléte igazolására. A szerző arra a megállapításra jut, hogy bár utóbbi felmérések némelyike rendkívül alapos, objektív okok miatt nem lehetséges olyan módszertan, amely az elrettentő hatással kapcsolatban konkluzív következtetések levonására adhatna alapot – maradnak tehát azok a spekulatív nézetek, amelyek valószínűségi alapon állítják vagy tagadják e hatás létét.

Ez után a könyv a halálbüntetés antihumanitásával kapcsolatos érveket veszi sorra, majd az életfogytig tartó szabadságvesztést hasonlítja össze a halál-

KÖNYVISMERTETÉS

büntetéssel abból a szempontból, hogy az előbbihez képest az utóbbit szükségesnek kell-e tekinteni, vagy az – az életfogytiglan léte és alkalmazhatósága miatt – már szükségtelen. A következő elemzett vitatéma a *justizmord*, vagyis a tévesen kiszabott és végre is hajtott (halál)büntetések lehetősége; ezt követően a könyv a büntetés céljából fakadó szempontoknak a halálbüntetés szabályozása vagy mellőzése esetén történő érvényesülési lehetőségeivel, a gazdaságossági szempontokkal, valamint az egyéb érvekkel és ellenérvekkel foglalkozik. A könyvet a halálbüntetés jogi környezetét jelentő egyes dokumentumok szövegét ismertető, valamint a világ országainak a halálbüntetéshez való viszonyát bemutató függelék, továbbá gazdag irodalomjegyzék zárja.

A kötet elsősorban azoknak ajánlható, akik a halálbüntetés egyes aspektusaival kapcsolatos vitát meghatározó ellentétes álláspontokat kívánják megismerni, és nyitottak új szempontok befogadására és mérlegelésére, nem pedig már meglévő, néha tényadatokkal kifejezetten cáfolható (akár abolicionista, akár retencionista) elfogultságaikat szeretnék megerősíteni. A könyv teljesíti deklarált célját, és a választást valóban az olvasóra hagyja, úgy azonban, hogy eközben néhány közkeletű és népszerű, de tényszerűen nem helytálló gondolat cáfolatát is elvégzi. Mindez azonban az objektivitáson nem ejt csorbát, így járulva hozzá a fekete-fehérben való, kategorikus gondolkodás helyett a kérdéskör cizellált, több szempontú megközelítéséhez.

Készítette: Kovács Endre Miklós

A BELÜGYI TUDOMÁNYOS TANÁCS,
A TERRORRELHÁRÍTÁSI KÖZPONT,
A BEVÁNDORLÁSI ÉS ÁLLAMPOLGÁRSÁGI HIVATAL,
VALAMINT A BELÜGYI SZEMLE
PÁLYÁZATI FELHÍVÁSA

Míg a nemzetközi migrációra hagyományosan úgy tekintettek, mint gazdasági, illetve társadalmi jelenségre, addig a 2001. szeptember 11-i, a 2004. március 11-i és a 2005. július 7-i terrortámadások után új időszámítás kezdődött a terrorrelhárítás, így a nemzetközi migráció történetében is, hiszen az emberek egyik országból másikba történő mozgása egyre inkább összekapcsolódott a biztonság kérdésével. A terrorizmus számos olyan kérdést érint, amelyek összefüggésbe hozhatók a migrációs politikával, a határellenőrzéstől a nemzetbiztonsági, integrációs kérdéseken át egészen az állampolgársággal kapcsolatos kérdésekig. A migrációs politika a terrorizmus elleni harc egyik hatékony eszköze lehet a megelőzésben.

2014 szeptemberében az ENSZ Biztonsági Tanácsa egyhangúlag fogadta el azt a határozatot, amely arra hívja fel az ENSZ tagállamait, hogy új jogszabályokat, illetve rendelkezéseket dolgozzanak ki annak érdekében, hogy megállítsák az Iszlám Államhoz, illetve más terrorcsoportokhoz csatlakozó dzsihadisták tömegét. Az elmúlt időszakban egyre több állam tett eleget ennek a felhívásnak, és radikális jogszabály-módosításokkal reagált a terrorizmusra.

A pályázat kiírói az állomány tagjainak szakmai ismeretei és értékes gyakorlati tapasztalatai felhasználása, valamint a téma iránt érdeklődő szakemberek véleményének és javaslatainak megismerése érdekében, a megadott témakeretben hirdet pályázatot rövid tanulmányok, értekezések, értékelések, leírások, tervek, témadokumentációk, felvetések, megoldások, innovációs javaslatok megírására.

A pályázat meghirdetésével szeretnénk írásra serkenteni azokat a kollégáinkat, akik valamilyen módon érintettek a témában.

A pályázat címe:

A nemzetközi migráció biztonsági kihívásai
Európában és Magyarországon

Pályaműveket a következő témákban lehet benyújtani:

- A bevándorlók társadalmi integrációja, valamint az integráció hiányának kockázatai.
- A terrorkockázat csökkentése az Európai Unióba és az Európai Unióból iránuló migrációs folyamatok szabályozott keretek között tartásával.

Pályázhatnak természetes személyek.

Pályázni egyénileg vagy kollektív munkával, illetve egy vagy több művel is lehet.

Pályaműként kizárólag eddig még nem publikált, máshová be nem nyújtott dolgozatot, tanulmányt lehet beküldeni.

A pályaművek elbírálásakor lényeges szempont a megadott témához való kötődés, a következtetések és javaslatok gyakorlati alkalmazhatósága, valamint a feldolgozás igényessége*. Elvárás továbbá az is, hogy a dolgozat tartalmilag és formailag rendszerezett, logikus felépítésű legyen, a végén összefoglalást is tartalmazzon, amelyben szerepelnie kell az innovációs javaslatok alkalmazásának és/vagy hasznosításának is.

A pályázat díjazása

A pályaműveket a Belügyi Tudományos Tanács elnöke által felkért szakértői zsűri bírálja el és tesz javaslatot a díjazásra.

A pályázatra beérkező tanulmányok közül a szakmai zsűri témánként az első három helyezettet pénzzutalomban részesíti, valamint különdíjat adományozhat.

Első díj, témánként	300 000 forint (bruttó)
Második díj, témánként	200 000 forint (bruttó)
Harmadik díj, témánként	150 000 forint (bruttó)
Küöldíj, témánként	100 000 forint (bruttó)

* A feldolgozás igényességén a vonatkozó téma szakirodalmának ismerete, annak alkotó módon való alkalmazása, új szakmai tudományos ismeretek, összefüggések, módszerek és eljárások megfogalmazása, kidolgozása értendő.

A pályázat postára adásának határideje: 2015. október 15.

Eredményhirdetés: a Belügyi Tudományos Tanács 2015. évi tudomány napi ünnepi ülésén.

A pályázatokat a következő címre kérjük beküldeni:

BELÜGYI TUDOMÁNYOS TANÁCS
Közszolgálati Személyzetfejlesztési Főigazgatóság
2094 Nagykovácsi, Nagykovácsi út 3.

Formai követelmények

A pályázatok terjedelme nem kötött, de a törzsanyag (melléletek nélkül) lehetőleg minimum egy, maximum három szerzői ív között mozogjon (egy szerzői ív huszonegy gépelt oldal, egy oldal A4 méret, 32 sor, soronként 62 leütés, a bal szélén 4, jobb szélén 2,5 cm-es margóval számolva).

A benyújtott pályaműveket szövegszerkesztővel elkészítve két példányban, továbbá elektronikusan, Word dokumentumként mentve, CD-re kiírva kell a Belügyi Tudományos Tanács címére eljuttatni. A szövegszerkesztés során a Times New Roman betűtípust kérjük alkalmazni.

A teljes anyagot két példányban egy A4 méretű zárt borítékban, a pályázó adatait tartalmazó lezárt normálméretű borítékkal együtt kell elhelyezni.

Az A4 méretű borítékon fel kell tüntetni a jeligét, a pályamű címét és a Belügyi Tudományos Tanács címét.

A normálméretű borítékon a jeligét és a pályamű címét kell feltüntetni, a továbbiakban felsorolt adatokon kívül e borítékban kell elhelyezni maximálisan egy gépelt oldal terjedelemben a pályamű rövid tartalmi ismertetését, továbbá a nyilatkozatot, amelyben a szerző nyilatkozik arról, hogy a pályamű teljes egészében a saját szellemi terméke.

Megadandó adatok: a mű címe; a pályázó neve (leánykori név is); a rendfokozat; a beosztás; az anyja neve; születési hely és idő; szolgálati (munka-) hely és telefonszám; e-mail cím; állandó lakhely; mobiltelefonszám; adószám; taj szám; átutalási bankszámlaszám.

A pályaművön annak címén és a jeligén kívül egyéb, a pályázó(k) személyének azonosítására alkalmas adat, jelölés nem szerepelhet.

A pályázatokat bíráló bizottság fenntartja a jogot, hogy a formai követelményeknek meg nem felelő pályaműveket nyomós okból [például a pályá-

zó(k) személyének azonosítására alkalmas adatok pályaművön történő szereplése miatt] kizárja a bírálati eljárásból.

A pályázó a pályamű benyújtásával tudomásul veszi, hogy annak díjazása esetén a felhasználási jogok a Belügyi Tudományos Tanácsot illetik meg.

A Belügyi Tudományos Tanács fenntartja a jogot, hogy a díjakat az egyes eredménykategóriákban ne adja ki, vagy megosztott díjazást alkalmazzon.

A legjobb pályaműveket – függetlenül attól, hogy érték-e el helyezést – a *Belügyi Szemle* szerkesztett formában közölni kívánja.

A pályázattal kapcsolatos további információt a Belügyi Tudományos Tanács titkára, *dr. Sabjanics István* a +36-1/443-5068, +36-30/949-0451 vagy BM 24-612-es telefonszámokon, illetve a sabjanics.istvan@bmkszf.hu e-mail címen ad.

2015. május

Felkai László
a Belügyi Tudományos Tanács
elnöke

Hajdu János
rendőr vezérőrnagy,
a Terozrelhárítási Központ főigazgatója

Végh Zsuzsanna
a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal
főigazgatója

Korinek László
a Belügyi Szemle
főszerkesztője